

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Racionální ignorance voliče a výsledek veřejné volby
Disertační práce

2022

Ing. Ondřej Kuba

Prohlašuji:

Práci s názvem Racionální ignorance voliče a výsledek veřejné volby jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30.6.2022

Ing. Ondřej Kuba v.r.

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych rád poděkoval svému školiteli prof. Ing. Janu Stejskalovi, Ph.D. za jeho odborné rady, vedení a podporu v průběhu celého doktorského studia a při zpracování disertační práce.

Dále bych chtěl poděkovat Mgr. Pavlovi Černému za odborné konzultace při zpracování dotazníkového šetření.

Taktéž bych rád poděkoval všem ostatním, kteří mě podporovali během celého studia.

ANOTACE

Disertační práce se zabývá racionální ignorancí voličů a výsledkem veřejné volby v České republice. Úvodní teoretická kapitola vymezuje předpoklady racionality voličů, racionální ignoranci a racionální iracionalitu. Dále je zpracována rešerše determinantů, které ovlivňují vybrané volební preference občanů. Vybranými preferencemi jsou volební neúčast a hlasování občanů pro mainstreamové a antisystémové politické strany. Na základě zpracované literární rešerše jsou vybrány klíčové determinanty volebních preferencí, jejichž vliv je zkoumán v prostředí České republiky.

KLÍČOVÁ SLOVA

Racionalita, racionální ignorance, volič, volební preference, politická strana.

TITLE

The voter's rational ignorance and the result of a public choice

ANNOTATION

The dissertation deals with the rational ignorance of voters and the outcome of public elections in the Czech Republic. The introductory theoretical chapter defines the assumptions of voter rationality, rational ignorance and rational irrationality. Next, a search of determinants that influence selected electoral preferences of citizens is elaborated. The selected preferences are voter non-participation and citizens' voting for mainstream and anti-system political parties. Based on the literature search, the key determinants of electoral preferences are selected and their influence is examined in the Czech Republic.

KEYWORDS

Rationality, rational ignorance, voter, voting preferences, political party.

OBSAH

Úvod.....	10
1 Racionální rozhodování voliče.....	11
1.1 Vymezení racionality v ekonomii a teorii veřejné volby	12
1.1.1 Člověk ekonomický.....	12
1.1.2 Člověk politický	15
1.2 Racionální ignorance.....	20
1.2.1 Význam informací v procesu kolektivního rozhodování	21
1.3 Kritika předpokladu racionality při rozhodování	23
1.3.1 Omezená racionalita	24
1.3.2 Morálka, etika a altruismus	25
1.3.3 Kolektivismus.....	27
1.3.4 Asymetrie informací.....	27
1.3.5 Racionální iracionalita.....	28
2 Determinanty volebních preferencí občanů	31
2.1 Socioekonomické a demografické determinanty	32
2.2 Regionální determinanty	35
2.3 Psychologické determinanty	36
2.3.1 Participační potenciál občana.....	36
2.3.2 Občanská nespokojenost, nedůvěra a pocit odcizení	37
2.4 Politické znalosti a informace	40
2.4.1 Informace poskytované politickými stranami	41
2.4.2 Informace poskytované médií	42
2.5 Technické zajištění voleb	44
2.5.1 Povinná volební účast.....	45
2.5.2 Elektronické hlasování	46
2.5.3 Ostatní nástroje usnadňující proces hlasování	47
3 Cíl a metody výzkumu	50
3.1 Cíl disertační práce.....	51
3.1.1 Specifické cíle	54
3.2 Volební kontext ČR.....	58
3.3 Data	60
3.4 Metody použité v disertační práci	61

3.4.1	Binární logistická regrese.....	62
3.4.2	Nominální logistická regrese.....	63
3.4.3	Ordinální logistická regrese (model proporcionálních šancí)	64
3.4.4	Test poměru věrohodností.....	65
3.4.5	Beta regrese	65
3.4.6	Zdánlivě nesouvisející regrese	66
4	Výsledky výzkumu	67
4.1	Vliv předvolebních kampaní na volební preference občanů	67
4.2	Vliv mediálních platforem na volební preference občanů	71
4.3	Vliv vybraných volebních procesů na volební preference občanů	78
4.3.1	Povinná volební účast.....	78
4.3.2	Elektronické hlasování	85
4.4	Vliv hospodářského rozvoje regionů na volební preference občanů	90
4.5	Shrnutí výsledků výzkumu.....	97
4.5.1	Vliv předvolebních kampaní na volební preference občanů.....	98
4.5.2	Vliv mediálních platforem na volební preference občanů	99
4.5.3	Vliv vybraných volebních procesů na volební preference občanů	101
4.5.4	Vliv hospodářského rozvoje regionů na volební preference občanů.	102
4.6	Doporučení pro tvůrce veřejných politik	104
	Závěr	107
	Seznam použité literatury	111
	Přílohy.....	134

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Typologie jednotlivců na politických trzích dle míry jistoty.....	22
Tabulka 2 Literární řešerše determinantů volebních preferencí	53
Tabulka 3 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2017	59
Tabulka 4 Vzorek respondentů dotazníkového šetření.....	61
Tabulka 5 Seznam proměnných použitých v analýze vlivu předvolebních kampaní.....	68
Tabulka 6 Vliv předvolebních kampaní na volební účast občana	69
Tabulka 7 Vztah volebních preferencí občana k hodnocení volebních kampaní	70
Tabulka 8 Seznam proměnných v analýze vlivu mediálních platform	71
Tabulka 9 Faktory, které určují počet mediálních kanálů využívaných občany	74
Tabulka 10 Závislost vybraných mediálních kanálů/platform a volební účastí občanů	75
Tabulka 11 Závislost vybraných mediálních kanálů/platform a volební preferencí občanů ..	76
Tabulka 12 Vztah mezi výběrem mediální platformy a voličskými preferencemi.....	77
Tabulka 13 Seznam proměnných v analýze vlivu povinné volební účasti	79
Tabulka 14 Změna volební účasti se zavedením povinného hlasování	81
Tabulka 15 Charakteristika občana v systému povinného/dobrovolného hlasování	82
Tabulka 16 Rozdíly mezi voličem v systému dobrovolného a povinného hlasování.....	83
Tabulka 17 Popis rozdělení hodnot	84
Tabulka 18 Výše pokuty (Kč) za nehlasování	85
Tabulka 19 Výše pokuty (procento ze mzdy) za nehlasování	85
Tabulka 20 Seznam proměnných v analýze vlivu elektronického hlasování	87
Tabulka 21 Rozdíly mezi voličem v systému bez/s elektronickým hlasováním	88
Tabulka 22 Rozdíly ve volební účasti mezi jednotlivými sociálními skupinami	89
Tabulka 23 Korelační matice geografického rozložení volebních preferencí	91
Tabulka 24 Nezávisle proměnné použité v analýze.....	92
Tabulka 25 Závisle proměnné použité v analýze.....	93
Tabulka 26 Popisná statistika proměnných použitých v analýze	93
Tabulka 27 Determinanty volební neúčasti a poptávky občanů po SPD, ANO, KSČM.....	94
Tabulka 28 Faktory determinující volební preference občanů	96
Tabulka 29 Přehled závěrů hypotéz H1, H2 a H3	99
Tabulka 30 Přehled závěrů hypotéz H4, H5 a H6	101
Tabulka 31 Přehled závěrů hypotéz H7 a H8	102
Tabulka 32 Přehled závěrů hypotéz H9, H10 a H11	104

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1 Metodologie disertačního výzkumu	58
Obrázek 2 Počet mediálních kanálů, ze kterých občané konzumují politická témata	72
Obrázek 3 Kombinace konzumovaných médií	73
Obrázek 4 Celkový počet respondentů v analýze vlivu povinného hlasování	79
Obrázek 5 Deklarovaná účast občanů v systému dobrovolného/povinného hlasování	80
Obrázek 6 Deklarovaná volební účast se zavedenými nástroji.....	86
Obrázek 7 Rozdíly ve volební účasti napříč sociálními skupinami.....	89
Obrázek 8 Prostorové rozložení voličů antisystémových politických stran a nevoličů.....	90

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
NATO	North Atlantic Treaty Organization
ODS	Občanská demokratická strana
STAN	Starostové a nezávislí
SPD	Svoboda a přímá demokracie
SUR	Seemingly unrelated regressions

ÚVOD

Hlasování občanů v procesu veřejné volby představuje ústřední úkon demokracie. Individuální preference jednotlivých občanů jsou volbou agregovány do celospolečenských preferencí. Na základě těchto preferencí následně tvůrci veřejné politiky připravují a realizují různé výdajové programy, nebo upravují daňový systém. Problémem je skutečnost, že hlasování je ve většině demokratických zemí dobrovolné, ale cílovou skupinou tvůrců veřejných politik jsou zpravidla všichni občané. Při vysoké neúčasti občanů v hlasování hrozí, že tvůrci politik nebudou mít dostatečné podklady k tomu, aby vytvářeli a realizovali politiku přijatelnou pro všechny občany. Situace se stává problematickou, pokud se voleb neúčastní zvláště některá ze sociálních skupin. Takovou skupinou jsou často například mladí lidé. Realizované sociální programy vlády následně cílí na skupiny občanů, kteří se u voleb objevují pravidelně a není v zájmu vlády, aby tomu bylo jinak.

Výzkumníci argumentují, že takové jednání vlády podněcuje u občanů pocit odcizení a nedůvěru v politický systém, které jsou determinantem nezájmu občanů o politiku. Současný trend v západních demokraciích je toho důkazem. Volební účast v tamních zemích od 70. let 20. století neustále klesá. Z hlediska teorie veřejné volby však lze neúčast občanů v hlasování považovat za racionální, protože přínos z hlasování není pro občany vyšší než čas a energie, kterou musí občané na hlasování vynaložit. Co však lze považovat za alarmující, tak je změna preferencí občanů od tradičních mainstreamových politických stran podporujících liberální demokracii k novým antisystémovým hnutím, které se mnohdy proti liberálně demokratickým principům vymezují. Tato hnutí s populistickými prvky cílí na nespokojené občany, podněcují je k hlasování a radikálním změnám v systému. Občané, kteří nemají dostatečné povědomí o dopadech navrhovaných změn na jejich životy, hlasují pro tato uskupení.

Tato práce reaguje na současné trendy v politickém vývoji a identifikuje příčiny, které determinují volební neúčast občanů a jejich poptávku po antisystémových politických alternativách. Využívá poznatků nejen z teorie veřejné volby, kterými odůvodňuje rozhodování občanů v hlasování. Zaměřuje se především na problematiku snižování nákladů, které jsou bariérou vstupu občana na politický trh.

Struktura této práce je následující: první část vymezuje racionalitu jednotlivců; druhá část prezentuje determinanty volebních preferencí občana; třetí část definuje cíl a metodologii disertačního výzkumu; čtvrtá část prezentuje výsledky provedené analýzy a navrhuje praktická doporučení pro tvůrce veřejných politik.

1 RACIONÁLNÍ ROZHODOVÁNÍ VOLIČE

Jednotlivec se neustále rozhoduje, a to nejen v otázkách individuálních, ale také v otázkách, které přesahující jeho vlastní individuální zájmy a mají celospolečenský dopad. V rámci takových otázek jednotlivec rozhoduje například o velikosti a struktuře vládních výdajových programů, daňovém mixu nebo směřování zahraniční politiky státu. Rozhodnutí ve společenských otázkách jsou přijímána formou kolektivního rozhodování (veřejné volby), ve kterém dochází k agregaci individuálních preferencí jednotlivců. Protože je rozhodnutí jednotlivce ve veřejné volbě spojeno s externalitami, které pozitivně nebo negativně ovlivňují celou společnost, stalo se rozhodování jednotlivce ve veřejné volbě předmětem zkoumání mnoha vědních oborů. Tyto vědní obory zkoumají především motivace jednotlivců účastnit se hlasování a determinanty jejich volebních preferencí. Otázkou rozhodování jednotlivce na politických trzích se zabývají především politologie, sociologie, psychologie, ale také teorie veřejné volby.

Teorie veřejné volby (někdy též škola veřejné volby) je ekonomická vědní disciplína, která se rozvinula po roce 1948 zveřejněním výzkumných prací ekonomů Duncana Blacka (1948), Jamese Buchanana (1949) a Kennetha Arrowa (1951). Vznik této vědní disciplíny lze podle Gregora (2005) zdůvodnit zejména snahou o nalezení odpovědí na otázky, na které v té době neposkytla odpověď standardní ekonomická teorie. Jednou z řešených otázek byla možnost vytvoření funkce společenského blahobytu agregováním individuálních preferencí jednotlivců. Této problematice se věnoval především Arrow (1951) a výsledky jeho zkoumání prokázaly, že vytvoření kolektivně racionálních rozhodnutí agregováním preferencí jednotlivců není logicky možné. Druhou příčinu vzniku školy veřejné lze spatřovat v nedostatečně vydefinované hospodářské úloze státu. Škola veřejné volby poskytla pádné argumenty pro vysvětlení rychlého růstu velikosti veřejného sektoru a prosazování stále větších rozpočtových veřejných příjmů a výdajů. Podle Buchanana (1984) škola veřejné volby nabídla teorii vládního selhání zcela srovnatelnou s teorií selhání ekonomických trhů, která vznikla z neoklasické ekonomie blahobytu 30. a 40. let. Tento trend je v pojetí školy veřejné volby způsoben mimo jiné racionálním rozhodováním politiků, kteří používají veřejné rozpočty jako nástroj pro zvýšení pravděpodobnosti svého znovuzvolení (Volejníková, 2005; Stejskal et al., 2020). Takové chování poukázalo na existenci politického trhu.

Mueller (2003) uvádí, že předmětem zkoumání školy veřejné volby je analýza netržního rozhodování jednotlivých subjektů na politickém trhu. Těmito subjekty jsou voliči a politické

strany (Downs, 1957), byrokracie (Tullock, 1965; Niskanen, 1971) a dalších zájmové skupiny. Předmět zkoumání školy veřejné volby je téměř totožný s politologií (teorie státu, volební pravidla, chování voličů, stranická politika, byrokracie apod.). Tyto vědecké disciplíny se však odlišují zejména metodologií zkoumání. Politické vědy podle Muellera (2003) pramení především z prací Aristotela, který sledoval chování Řeků a domníval se, že člověk má přirozené tendence k politickému diskurzu a aktivitě. Naproti tomu, Adam Smith sledoval Skoty a viděl v nich spíše sklon k ekonomické směně. Na základě těchto pozorování vznikly dvě zcela odlišné vědecké disciplíny – ekonomie a politologie. Až teorie veřejné volby tyto odlišné disciplíny do určité míry integrovala. Metodicky je škola veřejné volby postavena na základních předpokladech neoklasické ekonomie, které aplikuje do oblastí politiky. Zatímco politické vědy vnímají jednotlivce jako altruisty usilující o veřejné blaho, škola veřejné volby předpokládá v rozhodování jednotlivců přísnou racionalitu. Racionální jednotlivci se rozhodují vždy na základě svých soukromých potřeb a cílů (Engelen, 2007). Člověka politického lze proto v pojetí školy veřejné volby vnímat zároveň jako člověka ekonomického (*homo economicus*).

1.1 Vymezení racionality v ekonomii a teorii veřejné volby

Chování a rozhodování (nejen na politických a ekonomických trzích) jednotlivců přitahuje pozornost mnoha vědních oborů (například filozofie, sociologie, psychologie, ekonomie). Prakticky všechny tyto obory při zkoumání lidského chování pracují s určitým předpokladem racionality. Pojem racionality vychází z latinského slova ratio a do českého jazyka lze přeložit jako rozum. Racionální chování je označením pro způsob rozhodování jednotlivce, který se rozhoduje na základě vlastního rozumu. Detailnější definování racionality je však vzhledem k počtu vědních oborů zabývajících se uvedenou problematikou téměř nemožné. Každý vědní obor racionalitu definuje svým vlastním způsobem. V této práci je racionalita definována dle předpokladů Downse (1957).

1.1.1 Člověk ekonomický

Jednou ze společenských věd, která se mimo jiné zabývá rozhodováním jednotlivce, je ekonomie. Ekonomie při zkoumání chování jednotlivců vychází ze zjednodušeného abstrahovaného modelu člověka nazývaného *homo economicus* (Bowles & Gintis, 1993). Takové zjednodušení umožňuje ekonomům predikovat výsledek rozhodnutí jednotlivců na ekonomických trzích. Z rozhodnutí, která jednotlivci realizují náhodně a bez jakéhokoli vzájemného vztahu, nelze výsledek jednoznačně predikovat. Ekonomická analýza rozhodování

jednotlivců proto abstrahuje od mnoha faktorů. Podle Downse (1957) je ekonomická analýza chování založena na následujících dvou krocích:

- 1) zjištění cílů jednotlivců,
- 2) analýza prostředků použitých k dosažení stanovených cílů.

Cíle, které determinují rozhodování jednotlivců mohou být v reálném světě různé. Protože se tyto cíle mnohdy navzájem vylučují, zredukovali ekonomové širokou škálu cílů u každého tržního subjektu na cíl jediný. Cílem spotřebitelů je v ekonomickém pojetí maximalizace individuálního užitku a cílem firem je maximalizace zisku. Subjekty následně rozhodují pouze o prostředcích, prostřednictvím kterých vymezené cíle dosáhnou. Kritériem výběru prostředků je objem alokovaných vstupů (vzácných zdrojů). Požadavkem každého subjektu je objem alokovaných vstupů minimalizovat.

Z uvedeného je zřejmé, že racionalita je v ekonomickém pojetí definována finálním přístupem (Simon, 1993). Jednotlivec v rámci ekonomické analýzy rozhodování provádí nákladovo-užitkovou kalkulaci s cílem maximalizovat svůj individuální užitek a minimalizovat náklady (Holman, 2016). Jinými slovy to znamená, že se snaží nalézt ekonomicky nejefektivnější alternativu. Pokud by náklady převýšily užitek, nebude podle Jurečky (2018) daná alternativa realizována. Vyskytují se však také situace, ve kterých se jednotlivec musí rozhodovat pouze mezi alternativami, které mu způsobují pouze ujmu. V takovém případě se jednotlivec rozhodne pro alternativu, při které budou tyto ztráty nejnižší. Macháček (2015) definuje racionalitu odlišným způsobem. Předpokládá, že člověk si při rozhodování vybírá takovou alternativu, při které maximalizuje slasti a minimalizuje strasti (utilitaristické pojetí), a to při omezeném množství vzácných zdrojů. Lze však shrnout, že podle modelu *homo economicus* si jednotlivec vybere vždy nejefektivnější alternativu. Pokud by tomu tak nebylo, nebylo by možné chování člověka považovat za racionální. Aby bylo nejlepšího možného výsledku dosaženo, musí být podle Mankiwa a Taylora (2008) splněny následující podmínky:

- existence dostupných, úplných a spolehlivých informací;
- neměnný a známý hodnotový systém;
- objektivně poznatelná hodnota výsledku;
- schopnost jednotlivce zpracovat informace, rozhodnout se na základě mezních hodnot a neopomenout implicitní náklady.

Podle Sirůčka (2002) definuje neoklasická ekonomie *homo economicus* jako člověka, který splňuje následující předpoklady:

- má uspořádané a konzistentní preference,
- je dokonale informován,
- maximalizuje uspokojení s ohledem na vlastní zájmy,
- jedná přísně logicky,
- je ahistorický,
- chová se vždy racionálně,
- je izolován od ostatních,
- je svobodný v rozhodování.

Z uvedených charakteristik je možné shrnout, že *homo economicus* je člověk, který při rozhodování komparuje užitky a náklady s cílem maximalizovat svůj vlastní prospěch. Rozhoduje se na základě individuálních preferencí, které jsou konzistentní a pramení z individuálních motivů a potřeb. Právě na podmínku konzistentnosti klade silný důraz Samuelson (1938, 1948). Konzistentnost považuje za základní předpoklad projevených preferencí. Dosažení maximálního užitku je potom podřízené stálostí této volby (konzistentnosti). Člověk ekonomický dále při svém rozhodování abstrahuje od historických zkušeností a předpovědí. Je maximálně svobodný, dobře ví, co chce a nebere ohled na ostatní. Abstrahováno je taktéž od působení emocí.

Zjednodušený model *homo economicus*, který ekonomové využívají především k vysvětlení a predikování rozhodnutí jednotlivců, je postaven na práci matematiků Johna von Neumanna a Oskara Morgensteina (Primrose, 2017; Thaler, 2017). Tito výzkumníci ve své práci definovali axiomy, kterými lze racionální chování člověka vyjádřit matematicky. Podle Hořejší et al. (2010) se jedná se o následující axiomy:

- axiom úplnosti srovnání – každé dva koše statků mohou být srovnávány z hlediska preference spotřebitele.
- axiom tranzitivity – pokud je koš statků X lepší než Y a zároveň Y lepší než Z, tak platí, že X je lepší než Z,
- axiom nenasycenosti – jednatel vždy preferuje větší množství statků před menším množstvím, nejedná-li se o podřadné statky,
- axiom rozmanitosti (konvexnosti) – jednatel preferuje průměrnou spotřebu před extrém,

- axiom výběru – jednotlivec se snaží o co nejvíce preferovaný statek,
- axiom spojitosti – existuje množina statků oddělující preferované alternativy od nepreferovaných.

Sirůček (2002) k základním axiomům doplňuje navíc tyto axiomy: axiom nezájmu o užitek ostatních; axiom maximalizace individuálního užitku (včetně předpokladu dokonalých informací); axiom beznákladovosti rozhodovacího procesu. Tyto axiomy se však často stávají předmětem kritiky ostatních ekonomických směrů, případně jiných vědních oborů.

Homo economicus je všeobecně přijímaný koncept, který se stal základem pro vysvětlení chování člověka nejen v neoklasické ekonomii. Univerzálnost tohoto modelu je podmíněna výraznou mírou abstrakce (Brennan, 2008). Stal se základem například pro teorii racionálních očekávání, ekonomickou analýzu práva, ekonomii strany nabídky či teorii veřejné volby. Becker (1976) ovšem prokázal, že model *homo economicus* lze aplikovat i v dalších vědních oborech, například v sociologii, etice, politologii, ale lze pomocí tohoto modelu vysvětlit také vztahy mezi rodinnými příslušníky.

1.1.2 Člověk politický

Předpoklady modelu *homo economicus* jsou využívány školou veřejné volby k vysvětlení a predikování rozhodování jednotlivců na politických trzích. Člověk politický (*homo politicus*) se stejně jako člověk ekonomický rozhoduje vždy přísně racionálně. Podle Downse (1957) lze charakterizovat člověka politického jako jednotlivce, který:

- se vždy dokáže rozhodnout pro určitou alternativu,
- všechny nabízené alternativy seřadí podle svých preferencí tak, že každá z nich je vůči ostatním preferencím preferovaná, indiferentní nebo méně preferovaná,
- disponuje tranzitivním preferenčním pořadím,
- z nabízených alternativ si vybere vždy tu nejvíce preferovanou a
- rozhodne se vždy stejně, když jsou mu nabízené stejné alternativy.

Uvedené předpoklady racionality se vztahují pouze k výběru použitých prostředků jednání, nikoliv ke stanovení konečných cílů. Takto vydefinovaná racionalita ovšem umožňuje formulovat tautologické závěry. Za racionální rozhodnutí jednotlivce může být považováno každé rozhodnutí, které přispěje k dosažení vymezeného cíle a zároveň užitek z realizace dané alternativy bude vyšší než náklady s realizací spojené. Aby k této tautologii nedocházelo, tak

model *homo politicus* abstrahuje od všech neekonomických a nepolitických cílů jednotlivců. Rozhodování jednotlivce lze potom označit za racionální (iracionální) na základě toho, zda přispívá k dosažení daného ekonomického (politického) cíle.

Omezení sledovaných cílů jednotlivců na politické a ekonomické může být v některých případech příliš limitující pro další výzkum. Výzkumníci, kteří se zabývají problematikou volební účasti se domnívají, že jednotlivec se hlasování účastní z mnoha důvodů. Jako příklad takových determinantů lze uvést morální povinnost (Blais & Achen, 2019) nebo sociální nátlak vrstevníků (Arceneaux et al., 2006; Haenschen, 2016). Čelit sociálním nátlakům způsobuje jednotlivci náklady, které mohou být mnohdy vyšší než náklady spojené s procesem hlasování. Podle Rikera a Ordeshooka (1968) lze proto považovat volební účast jednotlivců determinovanou sociálními nátlaky za racionální. Podle Downse (1957) však takové rozhodnutí za racionální považovat nelze. Důvodem je skutečnost, že jednotlivec použil politické prostředky k naplnění nepolitických (neekonomických) cílů. V demokratických systémech je primárním cílem voleb vybrat vládu, nikoli předejít nákladům sociálních nátlaků. Za racionální lze v této souvislosti označit pouze jednání, které směřuje k naplnění cíle vybrat vládu a k žádném jinému.

Racionální jednotlivec při výběru vlády provádí nákladově-užitkovou analýzu v rámci které porovnává jednotlivé alternativy (politické strany). Finální rozhodnutí jednotlivce hlasovat pro některou z politických stran není ovšem determinováno pouze mírou očekávaného užitku z realizované politiky, ale závisí také na existujícím politickém systému, ve kterém je rozhodováno. Při výběru vlády je nutné v kontextu racionality odlišit rozhodování jednotlivců v následujících politických systémech:

- systém dvou politických stran a
- systém více politických stran.

Racionální jednotlivec bude ve volbách preferovat takovou politickou stranu, o které se domnívá, že její výhra v nadcházejícím volebním období přinese vyšší užitek než výhra kterékoli jiná strana. V **systému dvou politických stran** lze toto srovnání provést jednoduchým matematickým výpočtem:

$$PD = E(U_{t+1}^A) - E(U_{t+1}^B), \quad (1.1)$$

kde:

- PD očekávaný stranický diferenciál,
- E očekávaná hodnota,
- U užitek jednotlivce z činnosti vlády,
- A vládnoucí politická strana,
- B opoziční politická strana,
- $t + 1$ nadcházející období (období po volbách).

Uvedená rovnice se nazývá očekávaný stranický diferenciál. Při kladné hodnotě rozdílu volič ve volbách podpoří současnou vládní politickou stranu, při záporné hodnotě podpoří opozici a v případě nulové hodnoty se zdrží hlasování. Volič proto musí být schopný odhadnout politiku, kterou budou jednotlivé politické strany v nadcházejícím volebním období prosazovat a na základě svého odhadu musí následně porovnat užítiky, které z těchto politik bude realizovat. Racionální volič si však uvědomuje, že žádná politická strana nebude schopná prosadit všechny své sliby, a proto činnost politických stran hodnotí k aktuálnímu období. V rámci analýzy racionální volič odhaduje, jaká opatření by prosazovala každá politická strana, pokud by vládla. Protože jedna ze stran již vládne, tak její současná činnost nabízí voliči nejlepší možnou představu o tom, co bude strana prosazovat také v budoucnu (za předpokladu, že její politika má určitou kontinuitu). Bylo by však iracionální srovnávat současnou činnost jedné strany s očekávanou budoucí činností jiné strany. Srovnání politických stran musí probíhat za stejných podmínek, tj. ve stejném časovém období. Z uvedeného je patrné, že volič musí při rozhodování porovnávat:

- dva potenciální užítiky, které bude v budoucnu realizovat, nebo
- jeden skutečně a jeden potenciálně realizovaný užitek vztažený k aktuálnímu období.

Pro voliče je racionálnější založit volební rozhodnutí na současných událostech než na událostech budoucích. To však neznamená, že by racionální volič při rozhodování nezohlednil budoucnost.

V systému **více politických stran** je situace poněkud odlišná. K tomu, aby mohla politická strana cokoli prosadit, musí ve volbách získat nadpoloviční většinu křesel v zákonodárném sboru. Volič v rámci předvolební analýzy musí odhadnout nejen veřejné politiky, které budou strany po volbách prosazovat, ale také volební preference ostatních voličů. Ve světě, kde mají racionální občané k dispozici úplné a beznákladové informace, tak se při hlasování rozhodují podle Downse (1957) následujícím způsobem:

- 1) Volič identifikuje rozdíly mezi programy politických stran. Porovnává realizované užitky z činnosti současné vlády s užitky, které by realizoval v případě vládnutí opoziční politické strany. Identifikované rozdíly determinují volební preference voliče.
- 2) Volič musí odhadnout volební preference ostatních občanů a na základě odhadu se zachová následujícím způsobem:
  - a. Pokud existuje přiměřená pravděpodobnost, že voličem preferovaná politická strana může ve volbách zvítězit, bude pro tuto stranu hlasovat.
  - b. Pokud se zdá, že voličem nejvíce preferovaná strana nemá téměř žádnou pravděpodobnost ve volbách zvítězit, bude volič hlasovat pro stranu, u které je pravděpodobnost na vítězství vyšší. Cílem takového jednání voliče je snaha o zamezení výhry nejméně preferované strany.
  - c. Pokud volič při rozhodování zohledňuje budoucnost, může ve volbách podpořit jím preferovanou stranu, přestože má tato strana nízkou pravděpodobnost volby vyhrát. Záměrem takového rozhodnutí voliče je snaha o rozšíření nabízených alternativ pro následující volby.
- 3) Pokud volič nemůže určit preferenci mezi stranami, protože alespoň jedna opoziční strana je v jeho pořadí preferencí na prvním místě společně s vládnoucími stranami, postupuje následovně:
  - a. Pokud se strany nachází v mrtvém bodě, přestože mají odlišné programy nebo současné politiky nebo obojí, zdrží se volič hlasování.
  - b. Pokud se strany nachází v mrtvém bodě, protože mají shodné programy a současné politiky, porovná volič výsledky aktuálně vládnoucí strany s výsledky jejich předchůdců. Pokud vládnoucí strany odvedly dobrou práci, hlasuje pro ně; pokud vykonaly špatnou práci, hlasuje proti nim; a pokud jejich výsledky nejsou ani dobré, ani špatné, zdrží se volič hlasování.

Na základě uvedeného lze shrnout, že volič musí při rozhodování ve volbách odhadnout činnost každé z politických stran v nadcházejícím volebním období. Na základě odhadu pak vybere alternativu (stranu), při které bude maximalizovat individuální užitek. Zatímco v systému dvou politických stran volič podpoří nejvíce preferovanou politickou stranu, tak v systému více stran tomu tak být nemusí. Volič musí odhadnout preference ostatních voličů a pokud předpokládá, že vyhraje voličem nejméně preferovaná strana, bude volit takovou stranu, která má větší šanci porazit stranu preferovanou ostatními voliči. Pokud však nedokáže rozpoznat rozdíly v programech politických stran, zdrží se hlasování. Toto tvrzení podporují empirické závěry

práce Wilforda (2017), který se zaměřil na problematiku hlasování ve 26 zemích OECD. Na základě výsledků je zřejmé, že vysoce polarizovaný stranický systém s několika stranami motivuje jednotlivce účastnit se hlasování, zatímco systém s nízkou úrovní polarizace a mnoha stranami snižuje motivaci hlasovat. Stranické systémy, které nepředstavují žádný z těchto extrémů, neovlivňují úroveň účasti ve významném rozsahu.

Rozhodnutí o volební účasti (nebo neúčasti) je stejně jako v případě výběru politické strany výsledkem nákladově-užitkové analýzy. Racionální rozhodnutí jednotlivce o volební účasti (případně výběru určitého kandidáta) lze potom podle Blaise et al. (2000) definovat prostřednictvím následující rovnice:

$$R = BP - C, \quad (1.2)$$

kde:

- R* rozhodnutí voliče o volební účasti (hlasování pro danou alternativu),
- B* potenciální užitek z realizované vládní politiky,
- P* pravděpodobnost, se kterou volič ovlivní výsledek hlasování,
- C* náklady spojené s hlasováním (informací, cesta do volební místnosti apod.).

Rozhodnutí jednotlivce o volební účasti (hlasování pro danou alternativu) je determinováno mírou očekávaných užiteků a nákladů, které jsou s hlasováním spojené. Volič musí vynaložit čas a úsilí na získání informací o politikách, které navrhují jednotlivé politické strany a následně navštívit volební místnost, ve které svoji preferenci vyjádří. Až dosud je rozhodování jednotlivce na politických trzích analogické s rozhodováním jednotlivce na trzích ekonomických. Rozdíl mezi uvedenými trhy je však nutné spatřovat v pravděpodobnosti, se kterou bude volič očekávaný užitek realizovat (hlas voliče bude rozhodující). To závisí mimo jiné na volební účasti a preferencích ostatních jednotlivců.

To, zda je pro jednotlivce racionální zúčastnit se hlasování, závisí mimo jiné na rozhodnutí ostatních občanů. Pokud všichni jednotlivci považují za racionální zdržet se hlasování, volební účast klesne na nulu. Tím se výrazně zvýší pravděpodobnost, že hlas jednotlivce v hlasování bude rozhodující (*P*) a hlasovat ve volbách se stane racionálním rozhodnutím. Pokud však takto uvažují všichni občané a rozhodnou se proto hlasovat, bude rozhodnutí o volební účasti směřovat k výchozí situaci (vysoké volební účasti), ve které nevolí nikdo. Rozhodování o volební účasti proto představuje určitý volební paradox (Carling, 1998). Otázkou však zůstává, z jakého důvodu se občané účastní voleb v tak vysokém počtu, přestože pravděpodobnost na změnu výsledku ve prospěch každého jednotlivce je minimální. Downs (1957) tuto skutečnost zdůvodňuje racionální ignorancí voliče.

1.2 Racionální ignorance

Rozhodnutí jednotlivce o volební účasti je determinováno mírou očekávaných užitek, ale také mírou nákladů při aplikaci vědecké abstrakce. Ty lze spatřovat jak v samotném procesu hlasování (např. cesta do volební místnosti), tak především v získávání informací o programech politických stran. Získat takové informace je ovšem pro jednotlivce nákladné. Pokud je pravděpodobnost ovlivnění výsledku voleb hlasem jednotlivce nízká a náklady na hlasování jsou vysoké, racionální občané jsou motivováni zdržet se hlasování, a to i v situaci, kdy je stranický diferenciál zřetelný (Palfrey & Rosenthal, 1983). Downs (1957) s tímto tvrzením nesouhlasí a deklaruje, že jednotlivci nepotřebují být dokonale informováni, respektive nechtějí a jsou v některých případech při svém rozhodování racionálně ignorantní. Ačkoli autor tuto problematiku vysvětluje v kontextu chování voličů na politických trzích, lze tento předpoklad aplikovat i na trhy ekonomické. Obecnou příčinou racionální ignorance je existence vysokých transakčních nákladů, na jejichž existenci upozornil Coase (1960). To jsou dodatečné náklady, které musí jednatelce při rozhodování investovat do provedení transakce nebo k získávání informací o dostupných alternativách. Transakční náklady na získávání informací potřebných pro racionální rozhodnutí mohou být v určitých situacích vyšší než užitek z konečného rozhodnutí. Pokud jsou tedy náklady na získávání informací vyšší než přínosy, je pro člověka racionální informaci ignorovat. V praktické rovině lze tuto skutečnost analogicky přirovnat k situaci, kdy člověk s vysokou mzdou zřejmě nebude věnovat čas srovnáváním reklamních nabídek, aby ušetřil jen nepatrnou část svého příjmu. Existují však i další příčiny. Pro jiného člověka je například čas strávený s rodinou nebo jinými osobními zájmy cennější než získávání všech potřebných informací k racionálnímu (optimálnímu) rozhodnutí. Downs (1957) na základě racionální ignorance vysvětluje nízkou volební účast. Občané nejsou vždy ochotni investovat svůj čas k získávání informací o programech politických stran, pokud se domnívají, že jejich hlas ve volbě nebude mít dostatečný vliv na konečný výsledek volby. Racionální ignorance mohou ve volbách zneužívat především politici a různé zájmové skupiny, kteří mohou voličům záměrně zatajovat (případně zkreslovat) informace. Prato a Wolton (2018) dokazují, že racionální ignorance voličů zneužívají ve svůj prospěch především populistická uskupení.

Nutné je ovšem konstatovat, že existují také situace, ve kterých k racionální ignoranci pravděpodobně docházet nebude. Jedná se zpravidla o rozhodování člověka v důležitých a nákladných záležitostech. Lidé usilující o úsporu nákladů si mohou dovolit věnovat potřebný čas k získávání informací o relativních cenách a kvalitě nakupovaných statků. Děje se tomu tak pouze v situacích, ve kterých je člověk přesvědčen o tom, že výhody z realizace dané alternativy

budou převyšovat náklady, které do ní investoval. Problémem je skutečnost, že člověk při rozhodování o dané alternativě mnohdy nezná hodnotu užitku, kterou mu realizace alternativy přinese. K odhalení hodnoty užitečnosti informace dochází až po realizaci alternativy. Vozna (2016) upozorňuje, že na politických trzích volič nezná ani náklady. Politické trhy se od standardních ekonomických trhů odlišují tím, že na těchto trzích neexistuje cena. Při výběru politiků občané nevědí, jakou cenu budou muset zaplatit, protože nebudou platit přímo, ale nepřímo. Platby jsou prováděny primárně prostřednictvím daní, ale také úplatků, ústupků, osobních výhod atd. Část daní placených občany, která bude pravděpodobně vynaložena na politické nájemné, není oficiálně dostupná informace. Není to informace, která by byla veřejně dostupná a průměrný občan tento typ propočtů pochopitelně neprovádí.

Rozhodování člověka, zda být v dané otázce ignorantní či nikoli je determinováno očekávanými náklady a užitky. Pokud není jejich hodnota před rozhodnutím dostupná, rozhoduje se člověk především na zkušenostech a rozhodnutí může být proto mylné. Nejistotu v očekávaných užitech a nákladech lze podle Downse (1957) eliminovat získáváním informací.

1.2.1 Význam informací v procesu kolektivního rozhodování

Nedostatek informací o průběhu minulých, současných, budoucích nebo potenciálních událostí způsobuje na politických trzích nejistotu. Z hlediska konkrétního rozhodnutí se může nejistota lišit v odstranitelnosti, intenzitě a významu. Většinu nejistot lze odbourat získáním dodatečných informací za předpokladu, že existuje dostatečné množství údajů. Některé nejistoty ovšem logicky není možné odbourat. Například výsledek voleb je nejistý ještě před konáním voleb, protože voliči mohou na poslední chvíli změnit názor. Downs (1957) spatřuje nejistotu voličů na politických trzích především v následujících oblastech:

- Voliči si mohou být vědomi toho, že se jejich realizované užitky změnily, ale nedokážou identifikovat příčinu změny. Neuvědomují si, zda změna byla způsobena činností vlády nebo jiným determinantem.
- Voliči nedokážou posoudit dopady navrhovaného (nebo uskutečněného) opatření na individuální užitky.
- Voliči nemusí vědět o určitých opatřeních, která vláda provádí, nebo o alternativách, které by vláda mohla přijmout, případně o obojím.
- Voliči si nemusí být jisti tím, jak velký vliv mají jejich vlastní názory na tvorbu vládní politiky.
- Voliči si mohou být nejistí tím, jak budou hlasovat ostatní občané.

Nejistota na politických trzích představuje prostor, ve kterém je možné ovlivňovat hlasování ostatních jednotlivců. Za předpokladu úplné jistoty všech jednotlivců nemůže žádný občan ovlivnit hlasování ostatních jednotlivců. Každý jednotlivec je dokonale informován o tom, jaká politika maximalizuje jeho užitek, má přehled o činnosti vlády a potenciální činnosti opozičních stran. Tyto znalosti determinují jednoznačné rozhodnutí ve volbách. Pokud jednotlivec zůstane racionální, žádné přesvědčování nemůže změnit jeho preference. Analogicky ani on nemůže ovlivnit preference kohokoli jiného, ačkoli si přeje vítězství nejvíce preferované strany a přesvědčit ostatní je jedním z nástrojů, jak k vítězství přispět. V případě existence nejistoty bude situace na politickém trhu zcela odlišná. Někteří voliči si ve svém rozhodnutí zůstanou zcela jistí, protože výhra jejich preferované strany pro ně znamená maximalizaci užtku. Jiní jsou si však svým rozhodnutím velmi nejistí. Potřebují více faktů, aby si mohli stanovit jasné preference. Tím se otevírá prostor pro manipulativní praktiky agitátorů.

Agitátoři jsou jednotlivci, jejichž cílem není pomoci ostatním stát se méně nejistými na trzích, ale snaží se je přesvědčit ve vlastní prospěch. Poskytují ostatním jednotlivcům proto jen taková fakta, která jsou příznivá pro stranu, kterou sami podporují. Poskytované informace nepředstavují nutně lži, ale především neúplnou pravdu. Předkládají informace uspořádané tak, aby směřovaly k určitému závěru. Přejí si výhru preferované politické strany natolik, že jsou ochotni do agitace alokovat omezené zdroje (čas, peníze apod.). Agitátoři představují extrémní pozici na škále nejistoty (jsou si extrémně jistí), ale také extrém na škále intenzity (přesvědčují ostatní). Ne všichni jednotlivci, kteří ovlivňují ostatní nebo jsou ostatními ovlivňováni, jsou automaticky voliči. Tabulka 1 prezentuje skupiny voličů podle míry ovlivnitelnosti a volební účasti:

Tabulka 1 Typologie jednotlivců na politických trzích dle míry jistoty

	Ovlivnitelní	Hlasují
Agitátoři	NE	ANO
Pasivisté	NE	ANO
Lojalisté	ANO	ANO
Kvazi-informovaní pasivisté	ANO	ANO
Neutralisté	NE	NE
Lhostejní	ANO	NE
Kvazi-informovaní neutralisté	ANO	NE
Zmatení	ANO	NE

Zdroj: vlastní zpracování dle Downs (1957)

Někteří občané jsou dostatečně informovaní na to, aby učinili ve volbách definitivní jisté rozhodnutí, ale nemají zájem přesvědčovat ostatní. Pokud tyto občané preferují některou z politických stran, tak se zúčastní hlasování (pasivisté) a pokud jsou vůči stranám indiferentní, tak se hlasování zdrží (neutrálové). Tito občané jsou ve volbách neovlivnitelní, protože jsou si

jistí svojí preferencí. Pravděpodobnost, že by občan s jistou preferencí svojí preferenci přehodnotil, je minimální. Jakákoli další informace nemá na změnu preference občana vliv, a proto záměrně nevyhledává další informace. Mnoho občanů si však není jisto svojí preferencí. Buď se ještě nerozhodli (zmatení), dospěli k předběžnému rozhodnutí hlasovat pro některou stranu (kvazi-informovaní pasivisté), dospěli k předběžnému závěru, že mezi současnými stranami nebo mezi touto vládou a předchozími není žádný podstatný rozdíl (kvazi-informovaní neutrálové). Pokud si tito voliči v den voleb stále nejsou jisti, kvazi-informovaní pasivisté volí, ale zmatení a kvazi-informovaní neutrálové se zdrží hlasování. Poslední dva typy občanů (lojalisté a lhostejní) jsou ve své preferenci konzistentní. Lojalisté hlasují v každých volbách pro stejnou politickou stranu, protože tím eliminují náklady na získávání informací. Lhostejní jsou pravidelnými nevoliči, protože nerozpoznají rozdíly mezi jednotlivými politickými stranami.

Ačkoli jsou informace pro občana v procesu hlasování důležité, tak to automaticky neznamená, že občan informace správně použije. Downs ve svých pracích upozorňuje na skutečnost, že k úspěšnému použití informací je nutné disponovat také rozumem a kontextovými znalostmi. Rozum představuje logické myšlení a principy kauzální analýzy. Kontextové znalosti vyjadřují schopnost občana pochopit vztahy mezi základními proměnnými v některé oblasti (například ekonomické souvislosti). V porovnání s rozumem jsou kontextové znalosti specifitější, jsou získávány vzděláním a mohou být předmětem specializace. Informace jsou údaje o stavu proměnných, které jsou předmětem kontextových znalostí. Bez dostatečných kontextových znalostí občan nedokáže správně pochopit přijímané informace. Z těchto definic vyplývá, že člověk může být vzdělaný, aniž by byl informovaný (a naopak), ale nemůže interpretovat informace bez znalosti souvislostí.

Empirická pozorování však ukazují, že rozhodování jednotlivců na politických (ale i ekonomických) trzích nejsou vždy racionální a ospravedlnění této skutečnosti racionální ignorancí není dostatečná. Následující kapitola proto představí nejvýznamnější kritiku modelu *homo economicus* (ale také *homo politicus*) a nabídne alternativní přístupy ke zkoumání rozhodování jednotlivců.

1.3 Kritika předpokladu racionality při rozhodování

Racionalita člověka se stala předmětem zkoumání ekonomických i neekonomických oborů. Bylo vytvořeno mnoho modelů, které se od sebe více či méně odlišují. Luce a von Winterfeldt (1994) vytvořené modely zobecňují a podle přístupů je rozdělují na přístupy normativní

deskriptivní a preskriptivní. Normativní model předpokládá kompletní, spolehlivé informace společně s dokonalou racionalitou jednotlivce při zpracování těchto informací. Jediným cílem jednotlivce je maximalizace jeho vlastního užitku. Užitek lze nominálně vyjádřit. Model rozhodování je abstrahován od psychologických jevů a je postaven na matematickém aparátu. Tato matematizace chování vede za předpokladu dodržení *ceteris paribus* vždy ke stejným výsledkům. Deskriptivní teorii lze považovat za přístup, který je postavený na kritice modelu normativního. Jedná se o model vycházející z reálného chování jednotlivců, pozorovaného v kontextu behaviorálních experimentů. Přístup počítá s proměnlivostí lidského jednání a informace považuje za neúplné, nedokonalé a individuálně interpretované. Teorie preskriptivní vznikly na pomezí předchozích přístupů, tj. jsou postaveny stejně jako přístupy normativní na matematizaci aparátu, avšak uvažují existenci sociálně psychologických determinantů.

Předpoklady racionálního rozhodování jednotlivců, které definovala neoklasická ekonomie (normativní model racionality) a ze které vychází též teorie veřejné volby, se často stávají předmětem kritiky různých dalších ekonomických a neekonomických vědních oborů. Problémy lze spatřovat nejčastěji v následujících oblastech:

- omezená racionalita,
- morálka, etika a altruismus,
- kolektivismus,
- asymetrie informací a
- racionální iracionalita.

Nedostatky modelu *homo economicus* (ale i *homo politicus*) se staly motivem k hledání alternativních přístupů, které dokáží lépe vysvětlit rozhodování jednotlivců v reálných podmínkách. Často zmiňovanými alternativami jsou například koncepce kognitivní nedokonalosti (Kahneman & Tversky, 1979), kvaziracionální chování (Akerlof & Yellen, 1985) nebo princip omezené racionality (Simon, 1957).

1.3.1 Omezená racionalita

Princip omezené racionality bývá často aplikován jako alternativní přístup k modelu *homo economicus*. Podle tohoto principu jednatel při rozhodování nehledá optimální řešení, nýbrž klade důraz na nalezení uspokojivě přijatelného řešení. Důvodem takového rozhodnutí jsou podle Simons (1957) nedokonalé informace. Příčinu omezené racionality lze dále spatřovat v různých omezeních. Jedná se například o kognitivní limity mozku, složitost struktury okolního

prostředí nebo omezený čas na rozhodnutí. Jednotlivec v kontextu omezené racionality podle Jonese (1999):

- disponuje omezenou schopností plánovat dlouhé sekvence chování (omezení dané omezenými kognitivními schopnostmi organismu a také složitostí prostředí, v němž se pohybuje),
- definuje úrovně (intenzitu) snažení se pro každý z několika cílů, kterým čelí,
- kvůli „nízké kapacitě krátkodobé paměti“ tenduje k postupnému plnění úkolů (nikoli plnění více cílů současně),
- vyhledává spíše uspokojující než optimálních řešení.

S aplikací předpokladů omezené racionality je možné setkat se také ve výzkumech, které se zaměřují na problematiku rozhodování jednotlivce na politických trzích. Například Stadelmann a Torgler (2013) podrobili zkoumání rozhodování občanů Švýcarska v referendech v období 1848-2009. Výzkumníci zjistili, že vyšší úroveň složitosti problému, o kterém je v referendu rozhodováno, tak motivuje občany spolehnout se důvěryhodné parlamentní zástupce. To platí i za situace, pokud se v jeden den koná více referend. Pokud voliči čelí složitému problému, řídí se spíše parlamentními doporučeními.

Další alternativní model vysvětlující rozhodování voliče, který zahrnuje kognitivní limity, představila Fiorina (1976). Tento hybridní model představuje propojení ekonomických a psychologických poznatků o rozhodování voličů. Z výsledků zkoumání je zřejmé, že užitek z hlasování závisí také na aktu vyjádření preference.

1.3.2 Morálka, etika a altruismus

Jedním z významných kritiků modelu *homo economicus* je německý sociolog Max Weber. Weber (1930) upozorňuje, že *homo economicus* prezentuje pouze jednu část lidského chování a není možné abstrahovat od vlivu morálky, etiky, víry či dalších hodnot člověka. Tuto kritiku je možné vnímat jako snahu k návratu myšlenek vycházejících z klasické ekonomie. Představitel klasické ekonomie Adam Smith definuje racionalitu jako určitou přirozenost člověka, a to s ohledem na morální a etické hledisko (Smith, 1759). Neoklasická ekonomie však od tohoto předpokladu opouští a definuje racionálního člověka pomocí matematického modelu založeného na výše zmíněných axiomech. Předmětem kritiky se dále stává samotný základ modelu *homo economicus* a tím je maximalizace vlastního užitku bez ohledu na ostatní. Jedním ze základních předpokladů modelu je egoistické (sobecké) chování jednotlivců. Tento

předpoklad lze vyhodnotit jako chybný, neboť mnoho občanů přispívá na dobročinné účely. Becker (1997) v této souvislosti považuje altruistické chování za racionální a vnímá ho jako kalkul. Příspěvkem na charitativní účely může jednotlivec maximalizovat svůj subjektivní užitek. Frank (1991) altruistické chování odůvodňuje standardem momentálního cíle. Jedná se o jednu ze základů pro hodnocení racionality. Na rozdíl od standardu racionality zájmu o sebe sama, standard momentálního cíle připouští dobročinnost v případě, že se jedná o efektivní alternativu v okamžiku rozhodování. Nelze však opomenout ani na předchůdce konzervatismu Thomase Hobbesa, který si uvědomuje důsledky egoistického jednotlivců a předpokládá, že se lidé dobrovolně vzdávají části své svobody, kterou předávají do rukou silného vládce (Hobbes, 2016). Ten je následně schopný ve společnosti zajistit řád.

Altruismus, etika či morálka se staly také často zkoumaným fenoménem v kontextu rozhodování jednotlivců na politických trzích. Zatímco Downs (1957) obhajuje vysokou volební účast racionální ignorancí voličů, tak Riker a Ordeshook (1968) se domnívají, že příčiny je nutné hledat v dalších determinantech volební účasti. Rozšířili proto původní Downsův model racionálního rozhodování voliče o další proměnou. Matematická interpretace rozhodování voliče o volební účasti má potom podle Bowieho (2001) následující tvar:

$$R = BP - C + D, \quad (1.3)$$

kde:

- R rozhodnutí voliče o volební účasti (hlasování pro danou alternativu),
- B potenciální užitek z realizované vládní politiky,
- P pravděpodobnost, se kterou volič ovlivní výsledek hlasování,
- C náklady spojené s hlasováním (informací, cesta do volební místnosti apod.),
- D dodatečné benefity.

Původní model byl rozšířen o proměnnou dodatečných benefítů. Tato proměnná zahrnuje různé psychologické proměnné, jako jsou například: pocit morální povinnosti k hlasování, společenská odpovědnost, nebo dobrý pocit z hlasování. Přidání proměnné do původního modelu otevřelo prostor pro zkoumání dalších determinantů, které motivují voliče účastnit se voleb. Je však nutné poukázat na to, že takto stanovenou rovnicí lze označit za tautologickou. Jak již bylo zmíněno výše, náklady mnohdy převyšují očekávané užitky (s ohledem na pravděpodobnost jejich zisku) a pro voliče by nebylo racionální účastnit se voleb. Pokud se voleb zúčastní, lze najít odůvodnění vždy v proměnné D (Matsusaka, 1995). Rozšíření modelu představuje vzdání se od původních myšlenek Downse. Ten předpokládal, že primárním cílem voleb je vybrat vládu a občané hlasují právě z těchto důvodů.

1.3.3 Kolektivismus

Kritiku modelu *homo economicus* je možné spatřit také od ekonomů institucionální ekonomie (Urbina & Ruiz-Villaverde, 2019). Tito ekonomové poukazují na vliv institucí (normy, zákony, pravidla, tradice apod.) v rozhodování člověka. Institucionalisté stejně jako marxisté předpokládají, že člověk je součástí společnosti a je při rozhodování ovlivňován ostatními lidmi. Tato kritika však vyplývá již z teoreticko-metodologického přístupu institucionální ekonomie. Ta je postavena na kolektivistickém přístupu a nikoli na individualismu, který je typický pro neoklasickou ekonomii. Na vliv prostředí v kontextu racionality poukazují také Neumann a Morgenstern (1944), kteří prostřednictvím matematických modelů znázorňují chování jednotlivců a jejich ochotu maximalizovat užitek vzájemnou spoluprací (nebo naopak nespouprací). Chování ilustrují prostřednictvím ekonomické hry označované jako věžňovo dilema. Na vliv prostředí v procesu rozhodování jednotlivce upozorňují také někteří představitelé postkeynesovské ekonomie (Hodgson, 2012). Opačným extrémním přístupem k rozhodování jednotlivce zaujímá rakouská ekonomická škola, která vychází z předpokladu, že jednotlivce je při svém rozhodování aktivní. Zatímco neoklasická škola vnímá *homo economicus* jako pasivního člověka provádějícího aktivně pouze racionální kalkulaci, tak rakouská škola vnímá jednotlivce jako tvořivého aktéra. Takový jednotlivce aktivně vyhledává mezery ve světě nedokonalých informací a následně nalezené mezery vyplňuje tvořivostí a inovační činností (Mises & Greaves, 2007).

1.3.4 Asymetrie informací

Problematickým předpokladem racionality je dále existence asymetrických informací, které zamezují dosahování maximálního užitku (Wolak, 1994). V modelu *homo economicus* definovaného neoklasickou ekonomii jsou předpokladem dokonalé informace. Těmi člověk v reálném světě logicky nedisponuje a rozhoduje se na základě očekávaného užitku. To znamená, že musí při svém rozhodování zohlednit určitou míru rizika (nejistoty). Při rozhodování předpokládá určitou míru pravděpodobnosti, se kterou daný výsledek nastane (případně nenastane). Za průkopníky v oblasti teorie očekávaného užitku jsou považovány Neumann a Morgenstern (1944). Jiný problém v dosahování optima spatřuje Coase (1960), který upozorňuje na existenci transakčních nákladů. To jsou dodatečné náklady, které musí člověk při rozhodování investovat do provedení transakce nebo k získávání informací o dostupných alternativách.

1.3.5 Racionální iracionalita

Nedostatek informací nemusí být v každém případě příčinou iracionálního (chybného) rozhodování jednotlivců. Jak uvádí Caplan (2007), emocionální přitažlivost k určité preferenci je dalším determinantem iracionálního jednání. Prosazují-li jednotlivci své oblíbené názory, maximalizují tím vlastní blahobyt. Setkají-li se tito jednotlivci s protiargumenty, mohou často reagovat až nevraživě. Praktickým důkazem takového jednání jsou například diskuse zastánců pravicové a levicové politiky. Zatímco zástupci pravicové politiky mnohdy argumentují ve prospěch snižování daní, přestože tato politika může být v dané situaci chybná, tak zástupci levice se nesmíří s argumenty daňových škrťů, ačkoli mohou mít pozitivní ekonomické účinky. Vyslechnutí argumentů oponenta ovšem vyžaduje určitou míru úsilí, neboť emoce mohou svést jednotlivce na scestí a diskusi předčasně ukončit. V ekonomické rovině podle Caplana veřejnost systematicky chybí v následujících oblastech:

- předsudky proti trhu,
- předsudky vůči cizincům,
- posedlost zaměstnaností,
- sklon k pesimismu.

Občané si zpravidla nepřipouští výhody **tržního mechanismu**. Neuvědomují si, jaké pozitivní dopady má konkurenční prostředí na cenu a kvalitu produkce. Místo toho se až příliš zaměřují na motivy firem (podnikatelé), které se snaží maximalizovat zisk. Sledování vlastního prospěchu (maximalizace zisku) vnímají občané pro společnost jako škodlivé. Zisky vnímají jako určitý dar bohatým, nikoli jako výsledek oboustranné výhodné směny. Občané navíc považují většinu firem za monopol a jakoukoli změnu ceny zdůvodňují rozhodnutím firmy. Akceptovat myšlenku, že ceny jsou determinované na základě poptávky a nabídky je pro mnoho lidí nepřijatelná.

Další projev iracionálního chování je způsoben **předsudky vůči cizincům**, respektive obchodní činností s cizinci. Veřejnost vnímá cizince jako lstivé a chamtivější obchodní partnery, kteří mají sklon k vykořisťování. Neuvědomuje si však, že specializace výroby má pozitivní dopad na úroveň výroby. Výsledkem takových předsudků je zavádění nejrůznějších protekcionistických opatření.

Veřejnost je však také **posedlá zaměstnaností**. Občané se domnívají, že robotizace a digitalizace je ohromným společenským nebezpečím, protože nahrazuje lidskou práci.

Neuvědomují si však, že zavádění nových technologií představuje určitý společenský pokrok, prostřednictvím kterého budou lidé moci trávit v práci méně času.

Sklon k pesimismu představuje další systematickou chybu jednotlivce. Občané se zpravidla domnívají, že svět se nemění k lepšímu, ale k horšímu. Důvodem je skutečnost, že nadhodnocují mnohdy vážnost ekonomických problémů, a naopak podceňují výkonnost ekonomiky. Ačkoli se kvalita života zpravidla objektivně zlepšuje, tak subjektivně to tak nevnímají.

Všechny výše uvedené systematické chyby v předpokladech jednotlivců mají zásadní vliv na výsledek hlasování. Důležitou otázkou proto zůstává, jakým způsobem lze systematické chyby jednotlivců ve vnímání reality eliminovat. Podle Downse (1957), který nepřipouští možnost iracionálního chování jednotlivců, lze problém řešit doplněním chybějících informací. Dostatečná informovanost obyvatel o výhodách trhu, zahraničního obchodu nebo robotizace by systematické chyby měla eliminovat. Racionální člověk přestane dělat chyby v případě, kdy zjistí, o jakou chybu se jedná a náklady na její odstranění jsou menší než přínosy z ní plynoucí. Za stejných podmínek iracionální člověk své chyby nenapraví, protože má určitý nelogický sklon chyby opakovat.

Neochota jednotlivců shromažďovat v procesu veřejné volby ekonomické a politické informace představuje společný základ teorie racionální ignorance a racionální iracionality. Pro jednotlivce není dostatečnou motivací být v těchto otázkách dokonale informován, protože individuální náklady na chybné rozhodnutí jsou na politických trzích nulové. Politické trhy se tímto odlišují od trhů ekonomických, kde iracionální chování způsobuje jednotlivcům značné a okamžité náklady. Z tohoto důvodu se jednotlivci snaží iracionálnímu rozhodování vyhýbat a pokud se tak stane, poučí se. Rozdíl mezi teorií racionální ignorance a teorií racionální iracionality lze spatřovat především v problematice definování závěrů. Na rozdíl od racionálně ignorantních jednotlivců si racionálně iracionální jednotlivci vytváří určité vlastní závěry (pravdu), ve které věří. Odchylují se od racionálních očekávání, protože mají specifické alternativní přesvědčení, o kterém si myslí, že je pravdivé. Za předpokladu, že jsou individuální náklady na chybné přesvědčení nulové, je třeba ve veřejné volbě očekávat iracionální závěry.

Na základě výše uvedeného je zřejmé, že modely racionálního chování jednotlivců nedokáží dostatečně vysvětlit důvody volební účasti a proces utváření preferencí voličů. Zatímco škola veřejné volby (stejně jako neoklasická ekonomie) při vysvětlování chování jednotlivců na trzích abstrahuje od psychologických a institucionálních determinantů, tak empirická pozorování naznačují, že tyto determinanty mají na konečné rozhodnutí jednotlivce zásadní vliv. Ukazuje

se, že emoce (nespokojenost) občanů se stávají příčinou iracionálních rozhodnutí. Brexit nebo zvolení Donalda Trumpa prezidentem USA v roce 2016 jsou toho důkazem (Rodríguez-Pose, 2018). Podíl instrumentálně racionálních voličů, tedy voličů definovaných Downsem (1957), je velmi nízký. Ve volebních místnostech se lze spíše setkat s expresivními voliči (Brennan & Hamlin, 1998). Ačkoli se expresivní voliči chovají racionálně, tak jejich rozhodnutí volit není závislé na výsledku voleb. Tyto voliče je možné považovat spíše jako sportovní fanoušky (Gregor, 2005). Občané chtějí svým hlasem vyjádřit, kdo jsou a na čem jim záleží. To, zda jednotlivec volí, nebo nevolí závisí na síle jeho závazků k zásadám, normám, ideologiím nebo konkrétním osobám (Engelen, 2006).

2 DETERMINANTY VOLEBNÍCH PREFERENCÍ OBČANŮ

Teorie založené na předpokladu racionálního rozhodování jednotlivců nedokáží dostatečně odůvodnit vysokou volební účast, kterou prokazují empirická pozorování. Racionální volič by se podle teorie navržené Downsem (1957) měl hlasování zdržet, protože žádný volič pravděpodobně nebude mít vliv na výsledek hlasování. Očekávané užítky z hlasování jsou v tomto případě nižší než vynaložené náklady na hlasování. To potvrzují Jakee a Sun (2006), kteří považují voliče z hlediska komparace nákladů a přínosů spojených s hlasováním za iracionální. Zároveň narážejí na známou větu o racionální neznalosti neboli „nulovou účast“. Občan očekává zvolení jím preferovaného kandidáta, avšak toto očekávání je zcela chybné. Občanem očekávané ekonomické nebo sociální přínosy nejsou realizovány, ale náklady spojené s hlasováním občan v rámci voleb realizuje. Přestože je v konečném důsledku čistý mezní užitek z hlasování záporný, tak se jednotlivec hlasování zúčastnil. Příčiny volební účasti je proto nutné hledat také v dalších determinantech, nikoli pouze v zájmu voliče vybrat vládu.

Při zkoumání determinantů, které motivují občana participovat na hlasování, je vhodné zohlednit pravidelnost hlasování občana. Ve společnosti se lze podle Fowlera (2015) setkat s občany, kteří hlasují ve všech volbách, hlasují pouze ve vybraných volbách (nepravidelně), a nebo nehlasují nikdy.

Z literatury zkoumající volební účast občanů vyplývá, že zařazení jednotlivých občanů do těchto kategorií není jednoduché. Je tomu tak proto, že individuální volební účast je velmi proměnlivá (Sigelman & Jewell, 1986). Berinsky et al. (2001) provedli jako jedni z mála výzkum pravidelnosti hlasování občanů ve volbách a zjistili, že v USA volilo 65 % občanů nepravidelně, 25 % pravidelně a 10 % občanů pravidelně nevolilo.

To, zda je občan ochoten účastnit se hlasování nebo ne, závisí na mnoha determinantech. Tyto determinanty rozdělit do následujících kategorií:

- socioekonomické a demografické determinanty,
- regionální determinanty,
- psychologické determinanty,
- politické znalosti a informace,
- technické zajištění voleb a
- ostatní determinanty.

Každá z uvedených kategorií obsahuje mnoho determinantů, které na jedné straně ovlivňují volební účast občanů (včetně její pravidelnosti), ale na druhé straně ovlivňují také volební preference občanů (preference občanů hlasovat pro konkrétní politickou stranu nebo kandidáta). Z tohoto důvodu je věnována každé skupině determinantů samotná část. Výjimkou je skupina ostatních determinantů, do které je možné zařadit nespočet různých determinantů, které nelze zařadit do předchozích kategorií. Typickým příkladem takového determinantu je vliv počasí (Gomez et al., 2007; Persson et al., 2014; Kang, 2019).

2.1 Socioekonomické a demografické determinanty

Individuální charakteristiky občanů představují významnou skupinu proměnných, které determinují volební preference občanů. Tato skupina determinantů zahrnuje:

- úroveň vzdělání,
- věk,
- pohlaví,
- peněžní příjem,
- sociální třída,
- rodinný stav a
- menšinová příslušnost.

Prvním z determinantů, které ovlivňují volební účast (ale také preference) občanů, je **úroveň vzdělání**. Vyšší úroveň vzdělání je tradičně považována za silný prediktor volební účasti (Hillygus, 2005; Campbell, 2009; Gallego, 2010). Jak ovšem ukazují výsledky posledních studií, tak vyšší úroveň vzdělání může mít na volební účast také negativní vliv. Harkaa a Rocco (2022) zkoumali vztah mezi volební účastí a úrovní vzdělání v Itálii. Výsledky jejich analýzy prokázaly, že vzdělání snižuje volební účast zejména v chudších oblastech, v oblastech s nižším sociálním kapitálem, s větším počtem případů politického pochybení a neefektivních institucí. Vyšší úroveň vzdělání v uvedeném případě přispěla k nespokojenosti a občanskému protestu, který se promítl do volební účasti. Na negativní vztah mezi volební účastí a vzděláním však upozornil již dříve Burden (2009), který se zabýval volební účastí občanů v západních demokraciích. Přestože je v těchto zemích vyšší úroveň vzdělanosti obyvatelstva, tak volební účast občanů v porovnání s ostatními státy vyšší není. Existují však také studie, které vztah mezi vzděláním a volební účastí vyvrací (např. Topf, 2003). Nejednoznačné výsledky lze vysvětlit úrovní neformálního vzdělání (Busse et al., 2019). Někteří občané jsou vzdělanější,

přestože absolvovali méně stupňů vzdělávacího procesu. Jak ovšem ukazují výsledky výzkumu dopadu vzdělávání na politickou participaci v 15 evropských zemích (Borgonovi et al., 2010), **vzdělávání je pozitivně spojeno s volební účastí** a získáváním informací o politice a aktuálním dění.

S úrovní vzdělání je spojen **věk občana**. Ve většině zemí jsou mladí lidé vzdělanější, než občané starší (Evangelista, 2017; Castillo et al., 2020). Literatura i přes tuto skutečnost předpokládá nízkou volební účast u mladých občanů. Tito lidé nedisponují politickými zkušenostmi a znalostmi v takové míře, aby překonali bariéry vstupu na politický trh (Smets & van Ham, 2013). Jak ovšem ukázal průzkum provedený ve Velké Británii (Henn & Weinstein, 2006), tak tento fenomén není způsobený nezájmem mladých lidí o politická témata, ale naopak. Mladí lidé se zajímají o politiku a mají pozitivní vztah ke klíčovým principům zastupitelské demokracie. Mají však hlubokou antipatii k politickým činitelům a jsou skeptičtí. Politické strany a politici jsou tak vnímáni jako politická třída, která je cynická, motivovaná především stranickými a vlastními zájmy, a tudíž bez pochopení pro životní zkušenosti mladých lidí (a dalších). Právě tato odtažitost přispívá k pocitu, že mladí lidé se cítí ignorováni a postrádají jak politickou účinnost, tak i smysluplné možnosti ovlivnit ty, kteří mají za ně vládnout. Nízkou volební účast je však možné sledovat také u občanů v postproduktivním věku a naopak nejvyšší účast vykazují lidé v produktivním věku (Strate et al., 1989; Jankowski & Strate, 1995). Důvodem je skutečnost, že lidé v postproduktivním věku jsou mnohdy mimo společenské dění, čímž se snižuje také jejich zájem na volební participaci. Jak ovšem dokazují výsledky provedené metaanalýzy od Smets & van Ham (2013), existuje spíše lineární vztah věku a volební účasti, tj. s **růstem věku roste volební účast**.

Dalším determinantem, který výzkumy zahrnují jako proměnnou do modelů, je **pohlaví občana**. V mnoha státech bylo volební právo ženám uznáno až v novodobé historii, a navíc role žen ve společnosti byla vnímána odlišně od role mužů. Podle Dassonnevilla a Kostelky (2021) je volební účast u žen nižší než u mužů v nadnárodních volbách a je způsobena především nižším přirozeným zájmem žen o politiku a kulturními rozdíly mezi pohlavími. Některé výzkumy (Inglehart & Norris, 2003; Childs, 2004) však naznačují, že rozdíly ve volební účasti mužů a žen postupně zcela vymizely. Kostelka et al. (2019) na rozsáhlém vzorku zemí prokázali, že zatímco u voleb nižšího řádu jsou muži v politické účasti stále aktivnější, tak ve volbách prvního řádu je **volební účast mužů a žen shodná**.

Studie zabývající se volební účastí zahrnují do modelů dále proměnnou **peněžní příjem občana**. Brady et al., (1995) předpokládají, že u občanů s vyššími peněžními příjmy (a tím i vyšším sociálním statusem), existuje vyšší pravděpodobnost účasti ve volbách. Občané s vyšším sociálním statusem jsou mnohdy v kontaktu s politiky a vítězství politiků může těmto občanům přinést užitek. Lze tedy předpokládat, že **občané s vyšším příjmem mají vyšší motivaci účastnit se voleb**.

Rozdíl ve volební účasti lze sledovat napříč jednotlivými **sociálními třídami**. Podle Marthaler (2020) byly v historii významnou voličskou skupinou především občané, kteří vykonávali dělnické profese. Za posledních 50 let se však situace změnila. Tradiční (mainstreamové) levicové politické strany nedokáží dostatečně mobilizovat mladší dělníky k volební účasti. Tuto úlohu aktuálně vykonávají alternativní pravicové a levicové strany, které jsou poptávány především nespokojenými levicovými voliči z řad dělníků. Podobné výsledky vykazuje výzkum provedený v USA, kde rasové předsudky, protiimigrační nálady a obavy o ekonomickou bezpečnost státu motivovaly dělníky účastnit se hlasování a podpořit Donalda Trumpa (Morgan & Lee, 2018). Podobné výsledky byly zjištěny ve Velké Británii (Dijkstra et al., 2020) nebo Itálii (Di Matteo & Mariotti, 2021).

Rodinný stav občanů (manželství, registrované partnerství) ovlivňuje volební účast dvěma způsoby. Za prvé, manželství je spojeno s vyšší rezidenční stabilitou (viz kapitola 2.2). Za druhé, politicky aktivní občan může pozitivně ovlivnit volební účast svého partnera (Stoker & Jennings, 1995). Denver (2008) provedl ve Velké Británii výzkum a zjistil, že manželství pozitivně ovlivnilo volební účast občanů ve všech volbách od roku 1987 až do roku 2005. Postuluje závěry, že sezdaní lidé (a ovdovělí) jsou více naladěni na tradiční hodnoty, včetně smyslu pro občanskou povinnost. Nejednoznačné výsledky prezentuje literatura především v problematice rodin s dětmi. Lane (1959) se domnívá, že mít děti pozitivně ovlivňuje povědomí o sociálních potřebách a odpovědnosti. To pozitivně podle něj ovlivňuje volební účast občana. Solt (2008) s tím nesouhlasí a tvrdí, že rodiny s dětmi nedisponují volným časem k tomu, aby se zúčastnily voleb. Případně rodina s dětmi tráví svůj omezený čas jiným způsobem než politikou.

Stejně jako rozdíly v pohlaví jsou zkoumány rozdíly ve volební účasti napříč různými **menšinami** (náboženské, etnické, národnostní). Literatura předpokládá, že občané pocházející z těchto menšin disponují nižší úrovní zdrojů (příjem, vzdělání, sociální status) a vykazují proto

nižší volební účast. Výsledky provedené metaanalýzy však tento efekt dostatečně neprokazují (Smets & van Ham, 2013).

2.2 Regionální determinanty

Volební preference občanů jsou závislé dále na prostředí, ve kterém občané žijí (Scala & Johnson, 2017). **Rezidenční stabilita**, která je spojena s rodinným životem, může do určité míry pozitivně ovlivnit volební účast občanů. Yoder (2020) na základě výzkumu provedeného v USA zjistil, že občané s vlastní nemovitostí jsou oproti nájemcům více informováni o politických záležitostech dané lokality a proto jsou více motivováni k hlasování. Beckmann et al. (2020) postulují podobné závěry také z Německa.

Rozdíly ve volebních preferencích lze spatřovat také mezi **městským a venkovským obyvatelstvem**. Zahrnutí proměnné „prostředí“ do modelů pramení ze sociologických teorií, které považují urbanizaci za příčinu oslabování mezilidských vazeb a primárních sociálních struktur (Wirth, 1938; Hoffman-Martinot, 1994). Občané žijící ve městě jsou více individualističtí a jsou proto odolnější vůči sociálnímu nátlaku, který podmiňuje volební účast (Riker & Ordeshook, 1968). Zároveň volby ve městech nejsou tak osobními, jako je tomu na venkově (Blank, 1974; Davis & Fine-Davis, 1991). Občané žijící převážně ve větších městech pravděpodobně neznají jednotlivé kandidáty a jsou o jednotlivých alternativách hůře informováni.

Na druhou stranu je nutné připomenout, že městské oblasti jsou z ekonomického hlediska spojeny s výhodami vyšší produktivity a tím spojené vyšší úrovně příjmů (Burnell & Galster, 1992). Městské prostředí také nabízí více možností v oblasti nabídky práce, způsobů bydlení a poskytovaných veřejných služeb (školství, zdravotnictví apod). Podle modelu zdrojů (Verba & Nie, 1987; Verba et al., 1995) by měli občané ve městech vykazovat vyšší volební účast, než občané žijící na venkově. Disponují vyšší úrovní zdrojů (důchod, vzdělání, dovednosti), které determinují volební účast. Zde je ovšem nutné upozornit na jistá omezení, která pramení z psychologických predispozic člověka a reálné výsledky se proto mohou lišit od předpokladů.

Jedním ze zajímavých zjištění je skutečnost, že peníze a majetek pomáhají lidem dosáhnout pocitu štěstí jen do určité míry (Easterlin, 1974, 2001). Studie ukazují, že zvýšení příjmu nedělá lidi šťastnějšími. Pocit štěstí v populaci zůstal za posledních 50 let stejný navzdory průměrnému nárůstu bohatství a příjmu. Toto zjištění ukazuje, že celospolečenský cíl hmotné prosperity a akumulace bohatství nemusí nutně vést k šťastnějším společnostem (Diener & Oishi, 2000).

Dále je nutné zmínit, že industrializovaná města jsou spojena s vyšší mírou kriminality, dopravních kongescí, znečištěným prostředím, vysokou mírou hluku či vyloučenými lokalitami na předměstích. Stručně řečeno, města jsou v mnoha ohledech neslučitelná s blahobytem obyvatel. Nezáleží tedy jen na objektivní kvalitě infrastruktury, ale na tom, jak ji lidé vnímají (Senlier et al., 2009). Přestože města nabízí dostupnější a kvalitnější infrastrukturu, nemusí být obyvatelé měst s touto infrastrukturou vždy spokojeni.

Urbanizace je dále spojena s hektičtějším a stresovanějším způsobem života (Simmel, 2012). To je patrně v rozporu s životem v malém městě nebo na venkově, který je charakterizovaným tichem a blízkostí k přírodě. Život v malém městě a na venkově je považován za pomalejší a stálejší než život ve městě. Trávení času v přírodním prostředí může mimo jiné podporovat duševní pohodu, ke které napomáhá snížení stresu a psychické únavy (Hartig et al., 2003; van den Berg et al., 2003; Stigsdotter et al., 2010).

Na základě výše uvedeného lze shrnout, že volební preference občanů nejsou determinovány pouze objektivními faktory (věk, úroveň vzdělání, bydliště apod.). Při vysvětlování volebních preferencí je nutné zaměřit se také mimo jiné na subjektivní vnímání reality, tj. psychologické determinanty.

2.3 Psychologické determinanty

Další významnou skupinou faktorů, které ovlivňují volební preference občanů, jsou psychologické faktory. Tato skupina zahrnuje faktory, které nejsou teorií veřejné volby akceptovány. Model *homo economicus* (*homo politicus*), který je základním teoretickým předpokladem, abstrahuje od psychologických proměnných. Současná literatura ovšem prokazuje, že psychologická stránka jednotlivce je v procesu veřejné volby významným determinantem volebních preferencí.

2.3.1 Participační potenciál občana

Předchozí literatura naznačuje, že pravidelná účast občana ve volbách je dána především informovaností občana o společenských problémech a jeho zájmem podílet se na jejich řešení. Podle Bouldinga (2010) a Nawary (2016) se pravidelní voliči ve svém životě často věnují náročnějším činnostem, než je účast ve volbách, například **dobrovolnictví** nebo věnování peněz na charitu. Stejného efektu může dosahovat i zapojení občanů do činnosti církve (Harris, 1994) nebo odborových svazů (Leighley & Nagler, 2007).

Na vliv psychologických procesů občana v procesu veřejné volby upozorňují dále také Riker a Ordeshook (1968). Výzkumníci se domnívají, že příčinou volební účasti občanů jsou především morální a společenské důvody. Občané se mohou účastnit voleb z toho důvodu, že to považují za **morální povinnost** (Blais & Achen, 2019), nebo protože jsou pod **nátlakem svých vrstevníků** (Arceneaux et al., 2006; Haenschen, 2016).

Zájem občanů účastnit se hlasování vychází z **politického zájmu**. Občané s vyšším politickým zájmem vykazují zpravidla vyšší volební účast (Denny & Doyle, 2008), ale také vyšší úroveň informovanosti o politickém dění (Dubois & Blank, 2018). Tito občané čtou dobrovolně ve svém volném čase politické zprávy na webových stránkách, sledují politický obsah na sociálních sítích nebo sledují veřejnoprávní televizi (Theocharis & Lowe, 2016; Sørensen, 2019; Rone, 2020).

2.3.2 Občanská nespokojenost, nedůvěra a pocit odcizení

Občanská nespokojenost, nedůvěra a pocit odcizení představují významné determinanty volebních preferencí občanů. K **pocitu odcizení** dochází, pokud mají občané pocit, že politické strany nedostatečně reprezentují jejich názory. V takovém případě občané nemusí mít zájem účastnit se hlasování (Zipp, 1985; Kirchgaessner, 2003; Plane & Gershtenson, 2004). Naproti tomu **nespokojenost a nedůvěra občanů v politiky** se mohou stát nejen determinanty volební absence, ale také determinanty poptávky občanů po extrémistických uskupení (Berning & Ziller, 2017; de Renzis & Sforzi, 2021; van Leeuwen et al., 2021)

Současná literatura se zaměřuje na růst nespokojenosti občanů založené na nerovnosti. Podpora extrémistických stran má mimo jiné také geografické vysvětlení, konkrétně je determinována nerovnoměrným regionálním rozvojem (Los et al., 2017; Rodríguez-Pose, 2018; Dijkstra et al., 2020; McCann, 2020). Výzkum ukázal, že občanská nespokojenost a náchylnost k populismu roste zejména v zaostávajících regionech, kde žijí starší, bílí a nedostatečně kvalifikovaní občané (Goodwin & Heath, 2016; Alabrese et al., 2019). Tento poškozený sociální kapitál přispívá k nízké kapacitě asimilace technologických změn, což přispívá k nedostatečnému rozvoji regionů, podkopává důvěru veřejnosti, občanskou angažovanost a související volební účast (Putnam, 2000). Nedostatek sociálního kapitálu se může stát determinujícím faktorem zvýšené poptávky občanů po antisystémových stranách (Fieschi & Heywood, 2004; Mair, 2006).

V literatuře je uvedeno několik důvodů, které vysvětlují poptávku občanů po antisystémových stranách. Zaprvé, důvěra veřejnosti v politický systém byla narušena skandály politiků (Gyárfášová, 2018; Zbiral, 2021) a korupcí (Morris, 1999; Wolkenstein, 2013). Toto neetické chování a zneužívání moci ze strany politiků zvyšuje náchylnost veřejnosti k populistické rétorice antisystémových politických stran, založené na rozdělení společnosti na „obyčejné lidi“ a „zkorumpovanou elitu“ (Mudde, 2007). Zavádí názor, že tento typ politiky založené na negaci a protestech prosazuje vůli obyčejných lidí. Další faktory, které podporují nespokojenost občanů, vyplývají z ekonomických a kulturních změn, s nimiž se občané nemohou ztotožnit. Typickým příkladem je příliv migrantů, respektive postupné změny ve společnosti spojené s migrací (Hopkin, 2020). V Evropě vyvolali přistěhovalci přicházející z Afriky a Středního východu vzestup pravicových extremistických nacionalistických antiimigračních hnutí. Z antiimigrační vlny vyrostly strany jako AfD v Německu (Atzpodien, 2020), Národní fronta ve Francii (Bíró-Nagy, 2021) a Liga a Hnutí pěti hvězd v Itálii (Öner, 2020). Imigranti vzbuzují obavy veřejnosti z terorismu (Asanga Fon, 2019) i ze ztráty národní identity a eroze tradičních náboženských a rodinných hodnot (Salmela & von Scheve, 2017; Norris & Inglehart, 2019). Tuto strategii vyvolávání obav ve společnosti o ztrátu národní a kulturní identity lze nalézt zejména v konzervativních zemích, jako je Řecko, Polsko a Maďarsko (Stubbs & Lendvai-Bainton, 2020).

Vnímaná hrozba migrantů je podobná hrozbě volného obchodu a globalizace. Ve společnosti panuje skrytý strach z ohrožení národních zájmů v důsledku globalizace a jejího spojení s liberalizací a deregulací trhů (Guiso et al., 2017). Národní protekcionismus proti volnému obchodu a přistěhovalcům byl klíčovým sloganem Trumpovy administrativy v USA a ospravedlňoval brexit ve Velké Británii. Poptávka po levnějším čínském zboží vystavuje trhy těmto výrobkům, což má za následek pokles domácí produkce, která představuje součást národní identity (Autor et al., 2016). Podobně strach ze ztráty národní identity souvisí s postoupením některých státních kompetencí nadnárodním organizacím, jako je EU (McLaren, 2004; Molle, 2019). Zachování národní identity a ekonomický protekcionismus jsou volební témata, která vyhrávají volby. Jedním z příkladů jsou americké prezidentské volby v roce 2016, kde zvítězil Donald Trump s volebním sloganem „Udělejte Ameriku znovu skvělou“. Nespokojenost občanů a s tím spojený růst poptávky po antisystémových stranách jsou také poháněny úspornými opatřeními vlád v reakci na finanční krizi (Gray & Barford, 2018). Tato opatření jsou spojena se zvyšováním daní, zaváděním různých poplatků za služby poskytované

státem i privatizací. Příkladem toho je volební úspěch Zlatého úsvitu v zadluženém Řecku (Ellinas, 2013).

Literatura zaměřující se na nespokojenost občanů předpokládá, že nespojený občan bude hlasovat ve volbách pro extrémistické (antisystémové) politické strany. Zapomíná však mnohdy na možnost odmítnutí občanů hlasovat. To lze také považovat za určitý projev nespokojenosti (Tuorto & Blais, 2014). Charakteristiky voličů antisystémových stran mají určité podobnosti s nevoliči (Smets & van Ham, 2013). Významným faktorem, který má vliv na mobilizaci občanů a hlasování pro antisystémové strany, je populistický potenciál těchto stran (Chryssoyelos, 2013). Naopak, radikální populistická rétorika antisystémových stran může mít za následek neochotu občanů zúčastnit se voleb. Immerzeel & Pickup (2015) zjistili, že populistická rétorika s antisystémovými prvky má ve východní Evropě tendenci snižovat volební účast, zatímco v západní Evropě má mobilizující účinek. Guiso et al. (2017, 2020) proto doporučují v této souvislosti zkoumat poptávku občanů po extrémistických stranách společně s volební neúčastí.

Na základě výše uvedeného lze shrnout, že socioekonomické a psychologické dispozice člověka mají vliv nejen na volební účast, ale také na preferenci hlasování. Výzkumy se však často orientují na vysvětlení volební účasti (kvantity), ale opomíjí kvalitu hlasování. Současný politický vývoj, který je spojen s rostoucí poptávkou veřejnosti po extrémistických (protestních, antisystémových, antiimigračních apod.) stranách dokazuje, že je potřeba kvalitě hlasování věnovat zvýšenou pozornost. Příkladem uvedených tendencí jsou například výsledky referenda o brexitu nebo úspěch Donalda Trumpa v amerických prezidentských volbách (Rodríguez-Pose, 2018). Výraz narůstající únavy společnosti z norem, organizační struktury a návyků je však viditelný ve více zemích. Příkladem jsou politické snahy o změnu italské ústavy v roce 2016, růst politických sil zpochybňujících tradiční politické strany ve Španělsku, silná podpora krajně pravicových politických stran a hnutí v zemích EU nebo referendum o nezávislosti Skotska a Katalánska (Nello & Gomà, 2018). Společným znakem všech uvedených příkladů jsou tlaky nespokojené části veřejnosti na změnu celospolečenské smlouvy. Populističtí politici si tyto tendence uvědomují a upravují na základě toho rétoriku, která je postavena na extrémistických řešeních. Úspěšnost této rétoriky potom závisí na mnoha faktorech, ale zejména pak na informovanosti občanů v politických otázkách.

2.4 Politické znalosti a informace

Literární rešerše naznačila, že volební účast občanů je determinována mimo jiné disponibilními politickými znalostmi. Občané potřebují informace o programech politických stran, ale musí disponovat také určitými kontextovými znalostmi (Downs, 1957). Tyto znalosti představují přehled občanů o:

- volebním systému,
- politických stranách,
- politickém systému a
- pravomocích vlády.

Volební systém představuje nástroj, kterým se odevzdané hlasy voličů přeměňují na mandáty politiků (Farrell, 2001). V praxi se běžně používají systémy většinové a pluralitní (poměrné). Vyšší volební účast vykazují podle Geysse (2006) zejména systémy pluralitní. Hlavním důvodem, který tento fenomén způsobuje je velký nepoměr mezi hlasy voličů a počtem rozdělených mandátů ve většinových systémech. Poměrné zastoupení přesněji vyjadřuje preference voličů. Ladner a Milner (1999) ovšem s tímto tvrzením nesouhlasí a vidí v poměrném systému určité slabiny. Většinové volební systémy jsou v porovnání s poměrnými systémy pro průměrné voliče srozumitelnější. Dále jsou v pluralitních systémech vytvářeny koalice, které narušují souvislost mezi rozhodnutím voličů a vytvořenou vládou. To může zvýšit nespokojenost občanů s volebním systémem jako takovým.

Volební účast občanů ovšem nezávisí pouze na počtu **politických stran** (volebním systému), ale také na jejich polarizaci. Vysoce polarizovaný systém s nízkým počtem stran může motivovat jednotlivce k hlasování, zatímco systém s nízkou úrovní polarizace a mnoha stranami motivaci občana hlasovat snižuje (Wilford, 2017). Lze tedy konstatovat, že poměrný volební systém s určitou mírou konkurence politických stran vykazuje vyšší zájem občanů o hlasování než systém většinový.

Z institucionálního hlediska jsou dalšími významnými faktory determinující volební účast **politický systém** země. Volby prvního řádu (parlamentní volby) mají zpravidla tendenci přitahovat k volbám více občanů než volby druhého řádu (volby do Parlamentu EU, regionální a místní volby) (Reif & Schmitt, 1980; Marsh, 1998). Volební účast pak do jisté míry ovlivňuje také počet komor v zákonodárném sboru. Ukazuje se, že volební účast je výrazně vyšší v zemích, kde je moc soustředěna v jednom zákonodárném sboru. Důvodem je podle

Jackmana (1987) skutečnost, že v systémech dvoukomorových parlamentů se veřejná moc obvykle mezi komory rozdělí. Vyšší volební účast v jednokomorovém zákonodárném sboru potvrzují Jackman a Miller (1995) a Fornos et al. (2004). Výsledky jiných studií však nenaznačují signifikantní účinek (Blais & Carty, 1990; Radcliff & Davis, 2000; Pérez-Liñán, 2001). Siaroff a Merer (2002) potvrzují hypotézu, že volební účast je nižší v zemích, kde existuje přímo volený prezident a kde existují silné regionální vlády.

Volební účast občanů může být do určité míry ovlivněna také neznalostí **pravomocí vlády**. Občané mohou vládě přisuzovat odpovědnost za výsledky, na které neměla vláda významný vliv nebo mohou požadovat změny, které vláda nemůže ovlivnit. Typickým příkladem je problematika integrace zemí do nadnárodních společenství. Například ekonomická (ale také politická) integrace snižuje schopnost národních vlád vytvářet výsledky. Občané si jsou těchto omezení vědomi, a proto mohou odmítat účastnit se hlasování (Steiner, 2010).

2.4.1 Informace poskytované politickými stranami

Na význam informací v procesu veřejné volby poukázal Downs (1957). Občané potřebují k provedení racionálního rozhodnutí informace o politických záležitostech v dostatečném množství a kvalitě. Informace mohou občané získat přímo od politických stran, ale také zprostředkovaně prostřednictvím médií. Informace poskytované politickými stranami mají v procesu veřejné volby důležitou úlohu, protože jak dokazuje analýza zpracovaná Schramem a Sonnemanssem (1996), komunikace vede ke zvýšení volební účasti. Podle Wittmana (1989) jsou politické strany důležitým subjektem v poskytování informací. Snaží se občanům snižovat transakční náklady na získávání informací a využívají k tomu různé strategie.

Cílem politických stran je vyhrávat volby (Downs, 1957). Musí proto přesvědčit občany o tom, že jsou pro ně nejlepší možnou alternativou. Zároveň musí mobilizovat občany k hlasování. Informace poskytované politickými stranami v rámci předvolebních kampaní proto mohou být záměrně omezené nebo zkreslené. Záměrem úpravy komunikace je vymezit se vůči ostatním stranám. Vymezení je mnohdy založeno na útočné rétorice stran (Sagarzazu & Klüver, 2017). Tento styl komunikace však nemusí mít vždy požadovaný efekt. Negativní kampaň podle Ansolabehere et al. (1994) je příčinou ztráty zájmu občanů o politiku. Nezájem se může projevit ve dvou rovinách. Občan může pouze ztratit zájem o hlasování pro poškozeného kandidáta, nebo může ztratit zájem hlasovat úplně. Tento efekt vzniká často v případě negativní rétoriky antisystémových stran proti politickému systému. Poskytované informace mohou vyvolat u občanů negativní reakce a demotivovat je od hlasování (Mutz & Reeves, 2005).

Finkel & Geer (1998) ovšem vidí v útočné rétorice politických stran pozitivní efekt a uvádí tři možné argumenty, proč mohou negativní kampaně zvýšit volební účast. Tyto kampaně poskytují vysokou míru politických informací a zvyšují tím úroveň informovanosti občanů. Pravděpodobně tento styl komunikace také usnadní diferenciaci kandidátů. Nakonec negativní kampaně vytváří silnější afektivní reakce. Tato afektivní reakce způsobí, že občanovi zaleží více na výsledku voleb a může ho to motivovat k hlasování.

Úroveň informovanosti občanů je ovlivněna také způsobem vedené kampaně. Existuje několik způsobů, jak může politická strana v rámci kampaně prezentovat své volební programy. Tyto způsoby lze rozdělit například na přímé a nepřímé. Nejběžnější přímou formou výměny informací je setkání politika a občana tvář v tvář. Tento způsob komunikace vykazuje pozitivní vliv na volební účast (Niven, 2004; Davenport, 2010). Osobní setkávání je typické především pro západní demokracie, kde dobrovolníci společně s kandidáty obcházejí domy a informují občany o nadcházejících volbách a programu strany. Podomní kampaně vykazují silnější účinek na zvýšení pravděpodobnosti volební účasti ve srovnání s jinými metodami, jako jsou emaily, telefonní hovory a dopisy (Gerber & Green, 2000; McNulty, 2005; Ramírez, 2005; Wong, 2005; Nickerson et al., 2006; Gerber et al., 2008). Druhou skupinu tvoří nepřímé přístupy. Do této skupiny lze zařadit například politickou reklamu (billboardy, reklama v TV nebo na internetu apod.) nebo televizní diskuse kandidátů. Výsledky zkoumání z této oblasti ukazují, že televizní diskuse kandidátů se ukazuje jako silný nástroj, který může ovlivnit volební účast občanů (Lisi, 2011). Politické reklamy jsou účinnými nástroji k šíření informací, ale narozdíl od přímějších metod nemusí být tak účinné v mobilizaci občanů (Barreto et al., 2011).

2.4.2 Informace poskytované médií

Jednou z úloh médií je zprostředkovávat veřejnosti informace od politiků, které potřebují pro racionální rozhodování na politických trzích. Problémem je skutečnost, že média vystupují jako zájmová organizace (Sjøvaag & Ohlsson, 2019) a publikovaný obsah závisí především na ekonomických a politických zájmech vlastníků médií. Tím je do jisté míry narušena **objektivnost médií** (Auel, 2019), která narušuje politický trh asymetrickými informacemi.

Problematice vlivu médií na chování občanů je věnována velká pozornost nejen v západních demokraciích (Drew & Weaver, 2006; Vonbun-Feldbauer & Matthes, 2018), ale také například v Hongkongu (Lee & Chan, 2016; Lee et al., 2017) nebo v Africe (Schulz-Herzenberg, 2019). Výsledky těchto studií ukázaly, že **nedostatečné nebo špatné informace snižují volební účast**

občanů. Důkazem je nízká volební účast ve volbách do Evropského parlamentu, o kterém veřejnost nemá dostatek informací (Clark, 2014).

Nedostatečná nebo špatná informovanost občanů je způsobena několika faktory. V málo rozvinutých zemích je jedním z hlavních faktorů **nerovný přístup k médiím** (Alexander et al., 2019). Nerovný přístup k médiím napříč různými sociálními skupinami lze však pozorovat i ve vyspělých zemích. Například důchodci stále nevyužívají online média ve stejné míře jako mladí lidé (Debrael et al., 2021). Tím se zužuje portfolio zdrojů, z nichž mohou občané získávat (ověřovat) politické informace. V kombinaci s nízkou nezávislostí médií může neověřování informací představovat hrozbu pro liberální demokracii (Guasti, 2020; Jensen & Chen, 2021).

Existuje několik příčin, které způsobují rozdíly v informovanosti občanů. V prvé řadě jsou to individuální charakteristiky, kterými jsou například zájem jednotlivce o získávání informací (Ksiazek et al., 2010; Strömbäck et al., 2013), úroveň vzdělání (Gaziano, 1997) nebo výběr mediálního kanálu k získávání informací (Prior, 2005). Vzhledem k tomu, že existují rozdíly v publikovaném obsahu napříč mediálními kanály (Thompson-Saud et al., 2018), je výběr zdrojů informací důležitým prvkem v občanově povědomí o společenských problémech. Rozdíly v prezentovaném obsahu jsou způsobeny například vysokými náklady na produkci informací (de Vreese et al., 2006). Produkce zpravodajství formou televizního vysílání je v porovnání s tiskem mnohem nákladnější a prostorově omezenější. Čtení novin tak spotřebitelům nabízí širší škálu politických informací (Vos & Van Aelst, 2018). Téměř neomezeným prostorem pro zveřejňování informací jsou v současné době online media. Na internetu a sociálních sítích může informace zveřejňovat kdokoli. Tato otevřenost nabízí na jedné straně rozmanitost informací (Humprecht & Büchel, 2013), ale je také nástrojem pro šíření **dezinformací a zavádějících informací** (Alonso-Galbán & Alemañy-Castilla, 2020).

Obsah (nabídka) prezentovaných informací v médiích je ovšem také determinována poptávkou po daných informacích. Preference a omezení jednotlivců determinují, jaký typ mediálního kanálu a platformy jednotlivci použijí k přijímání informací. Kromě výše uvedeného vzdělání, výzkumy prokazují věk jako významný faktor determinující poptávku po informacích (Garz, 2018). Starší lidé sledují politické zprávy mnohem častěji než mladí lidé (Mitchell et al., 2016). Lidé ve věku nad 65 let tráví až třikrát více času sledováním televize než mladší lidé (Depp et al., 2010). Právě televize a další tradiční kanály (rádio, noviny) jsou hlavním zdrojem informací pro tuto kohortu lidí (Nimrod, 2019). Mladí lidé používají k informování především moderní online media (Debrael et al., 2021).

Aktuálním problémem, kterému je nutné v oblasti získávání informací věnovat zvýšenou pozornost, je problém **selektivního výběru** (Stroud, 2008). Rozsah poskytovaných informací je ve vyspělých demokraciích natolik široký, že nutí jednotlivce filtrovat informace podle individuálních preferencí. To může v konečném důsledku uzavřít jednotlivce v tzv. **informační bublině** (Bruns, 2019). Lidé uvězněni v informační bublině záměrně sledují pouze obsah podporující jejich aktuální přesvědčení (Dubois & Blank, 2018) a odmítají přijímat odlišné názory (Sawicka, 2019). Život v informační bublině lze do jisté míry považovat za hrozbu ohrožující zachování demokratických principů. Pokud nejsou lidé spokojeni se současným politickým systémem země a přijímají jednostrannou politickou rétoriku antisystémových politických stran, může tato skutečnost mít v demokracii dva odlišné důsledky. Ty se odlišují v závislosti na potenciálu (Chryssogelos, 2013) antisystémových stran mobilizovat občany. Při dostatečném potenciálu mohou antisystémové strany mobilizovat občany a ohrozit tím ve volbách demokratické strany, nebo naopak při nedostatečném potenciálu mohou negativně ovlivnit politický zájem veřejnosti spojeným s nízkou volební účastí (Immerzeel & Pickup, 2015). Je však třeba poznamenat, že problém informační bubliny a je spojen hlavně se sociálními médii, kde je pro uživatele snadnější filtrovat informace. Svědčí o tom zjištění, že přijímání zpráv z tradičních mediálních kanálů (TV, rozhlas a noviny) přispívá více k politickému poznání než nová internetová média (Tran, 2013).

V České republice, stejně jako v jiných zemích (Pomerantsev, 2019), existují mediální platformy, kde se občané mohou setkat s dezinformacemi a zavádějícími informacemi. Jedná se o profily politiků na sociálních sítích a také weby, jako jsou Parlamentní listy, AC24, Aeronet, Sputnik či Protiproud (Syrovatka, 2018; Hrcikova et al., 2020; Štětka et al., 2020). Články na těchto webech obsahují ruskou a čínskou politickou propagandu doplněnou o otázky zpochybňování členství ČR v EU a NATO.

2.5 Technické zajištění voleb

Dosáhnout vyšší volební účasti občanů lze také změnou volebních procesů a zavedením nástrojů které usnadní občanům proces hlasování. Zavedením určitých mechanismů (například elektronického hlasování) lze snížit občanovi transakční náklady na hlasování. Další možností je občanům hlasování přikázat zavedením povinné volební účasti.

2.5.1 Povinná volební účast

Otázka povinné volební účasti je diskutována již několik desetiletí. Jedním z nejdůležitějších výzkumníků, kteří diskutovali o povinném hlasování, je Lijphart (1997). Ve své práci postuluje několik důvodů, proč je vhodné zavést povinnou volební účast. Jedním z důvodů je skutečnost, že racionální rozhodování ve volbách vyžaduje od občanů velkou odbornost a kompetence a nerovná volební účast je zaujatá vůči slabším občanům. Druhým důvodem je, že vliv nerovnoměrné účasti ve volbách způsobuje nerovnoměrný politický vliv po dobu trvání vítězné koalice. Je možné dodat, že důležitým důvodem k zamyšlení nad povinným hlasováním je také skutečnost, že volební účast klesá téměř ve všech demokratických zemích (World Bank, 2017). U některých typů voleb je volební účast minimální, přestože jsou prostřednictvím těchto voleb obsazovány důležité komory parlamentu nebo regionálních vlád (Jakee & Sun, 2006). V současné době existují zákony o povinném hlasování v téměř třiceti zemích, ale pouze deset z nich prosazuje mandát k hlasování a trestá nevoliče pokutou (Gonzales, 2020).

Chapman (2019) doporučuje použít povinné hlasování ke zvýšení volební účasti. Jackman (2001) uvádí, že povinné hlasování musí vycházet z právních předpisů, které zavazují občany volit ve volbách. Tuto právní povinnost však musí doprovázet buď povinná registrace voličů (realita v USA), nebo pokuty za nedodržení této zákonné povinnosti. Dále poskytuje důkazy, že zavedení povinné volební účasti zvyšuje volební účast až o 30 %. Stejné výsledky postuluje Bechtel et al. (2018). Rostoucí trend ve volební účasti byl pozorován také ve Švýcarsku, Argentíně a Austrálii. I přes omezení a pokuty existuje velký počet občanů, kteří nechodí volit a raději zaplatí pokutu. Většinou jsou to zásadní odmítači povinných voleb. Stanovení pokuty za neúčast je obdobně určujícím faktorem volební účasti (León, 2017).

Na základě výše uvedeného je třeba položit si důležitou otázku, jaký vliv má povinné hlasování na výsledek voleb nebo jakou pokutu (sankci) jsou občané ochotni akceptovat v případě neúčasti. Podle IDEA (2019) byly v Rakousku sankce za volební neúčast stanoveny maximálně na 750 USD (ceny z roku 2017). Pokud pokuta nebyla zaplácena, hrozily nevoličům dva týdny ve vězení. Studie však nenaznačuje, kolik bylo vybráno pokut, ani kolik bylo uplatněno „omluv“ (nemoc, práce, cestování, urgentní rodinné záležitosti, atd.).

Funk (2007) představuje studii ze Švýcarska, kde bylo zrušeno povinné hlasování a sankce za nehlasování byly pouze symbolické. Zrušení povinného hlasování významně snížilo průměrnou volební účast a nebylo prokázáno, že by zavedení korespondenčního hlasování (poštou) volební účast zvýšilo. Tato studie dospěla k závěru, že nesankcionovaný zákon zaměřený na občanské

povinnosti může mít větší dopad na chování občanů než opatření ovlivňující náklady na zajištění veřejného bohatství. Tato studie poskytuje důkaz, že povinné hlasování vede k vyšší volební účasti i při velmi nízkých pokutách. Tento závěr podporují i další studie (např. Cepaluni & Hidalgo, 2016; Hoffman et al., 2017).

Dassonneville et al. (2019) se zabývali otázkou povinného hlasování ve Švýcarsku, ale také v Austrálii, Belgii a Brazílii. Definují takzvanou hypotézu „neochotných voličů“, která zní: *„Přimět občany k hlasování má tendenci oslabit dopad faktorů blízkosti na volební chování, i když tento účinek zůstává omezený a je signifikantní pouze v polovině voleb, které byly zkoumány.“*

Gonzales (2020) analyzoval dopad zavedeného poplatku za absenci v Peru (povinné hlasování od roku 1933). Do roku 2006 byl poplatek stanoven v jednotné výši a poté byly poplatky stanoveny v závislosti na sociálním postavení občana (tři kategorie). Jiné studie poskytují pouze informace o výši poplatku, ale pro jeho výši neexistují argumenty. Bray (2017) komparuje výši pokuty ve vybraných státech a zjistil, že Austrálie má stanovený poplatek za nehlasování ve výši 20 USD, v Nizozemsku je to pouze 5 USD. Pilet (2007) informuje, že výše pokuty se v Belgii pohybuje mezi 25 a 50 EUR a v případě opakování nepřítomnosti v následujících volbách se pokuta zvýší na 50 až 120 EUR.

2.5.2 Elektronické hlasování

Elektronické hlasování je jedním ze způsobů, jak mohou občané hlasovat ve volbách, aniž by museli navštívit volební místnost. Zavedení tohoto nástroje usnadňujícího hlasování snižuje přímé a objektivní náklady občanů na hlasování (Berinsky, 2005), ale také náklady vnímané občany subjektivně (Blais et al., 2019). Subjektivně vnímané náklady se mohou lišit od skutečných nákladů. Elektronické hlasování usnadňuje občanům hlasování tím, že snižuje čas a úsilí potřebné k hlasování (Kenski, 2005; Gainous & Wagner, 2007; Powell et al., 2012). Výhody elektronického hlasování lze spatřovat především v odstranění některých bariér vstupu občana na politický trh. Eliminuje bariéry pro hlasování občanů se sníženou mobilitou nebo občanů žijících v zahraničí. Zároveň však nabízí flexibilitu a pohodlný způsob hlasování pro všechny ostatní občany (Henry, 2003). Občané mohou volit kdykoli a odkudkoli (z domova, ze zaměstnání, během dovolené).

Přestože elektronické hlasování snižuje občanům transakční náklady na hlasování, tak výsledky empirických pozorování jednoznačně nepotvrdily pozitivní vliv tohoto nástroje na

volební účast. Příčinu lze spatřovat především v zájmu o hlasování. Voliči, kteří pravidelně hlasovali tradiční formou (papírové hlasovací lístky ve volebních místnostech), začali volit elektronicky. Občané, kteří se voleb pravidelně neúčastnili, tak se jich neúčastnili ani po zavedení elektronického hlasování. To potvrzují důkazy z Kanady, Švýcarska a Estonska (Unt et al., 2016; Goodman & Smith, 2017; Vinkel & Krimmer, 2017). Zvýšení zájmu o hlasování po zavedení elektronického hlasování lze pozorovat zejména u občanů, kteří se již někdy dříve hlasování účastnili (Madise & Martens, 2006).

V kontextu elektronického hlasování je však třeba poznamenat, že tento nástroj může oslabit reprezentativnost voličů tím, že znevýhodňuje již tak znevýhodněné skupiny (Alvarez & Nagler, 2000; Gibson, 2001). Elektronické hlasování preferují především občané, kteří jsou pravidelnými uživateli internetu. Tito občané jsou zpravidla vzdělaní a bohatí (Norris, 2001; Oostveen & van den Besselaar, 2004; Gainous & Wagner, 2007). Dalším určujícím faktorem elektronického hlasování je věk občanů. Typickými uživateli elektronického hlasování jsou mladí občané, zatímco nejstarší voliči využívají tento způsob hlasování nejméně (Kenski, 2005; Alvarez et al., 2009; Goodman, 2014). Rozdíly ve využívání služeb elektronického hlasování lze pozorovat také mezi pohlavími občanů. Ačkoli rozdíl ve studiích není statisticky významný, muži mohou mít o elektronické hlasování větší zájem než ženy (Unt et al., 2016). Je to způsobeno tím, že muži mají často vyšší socioekonomický status (včetně vzdělání a příjmů) než ženy, ale jsou také technologicky zdatnější (Bimber, 2000). Jiní výzkumníci však vidí v elektronickém hlasování pozitivní společenský dopad. Elektronické hlasování může snížit nerovnosti ve volební účasti tím, že motivuje mladé občany nebo nepravidelné voliče k účasti na volbách (Krueger, 2002; Kenski, 2005; Gerlach & Gasser, 2009; Vassil et al., 2016).

2.5.3 Ostatní nástroje usnadňující proces hlasování

Ve světě se lze setkat kromě elektronického hlasování i s dalšími nástroji (změnami ve volebních procesech), které snižují občanům náklady spojené s hlasováním, čímž pozitivně ovlivňují volební účast. Volební účast občanů lze zvýšit zejména:

- vhodným umístěním volební místnosti,
- prodloužením otevírací doby volebních místností,
- víkendovým hlasováním nebo zavedením volebního dne,
- snížením věkové hranice potřebné k hlasování,
- souběhem několika voleb,
- korespondenčním hlasováním,

- hlasováním na základě plné moci,
- možností předčasného hlasování.

Výsledky výzkumů (Haspel & Knotts, 2005; Orford et al., 2011), které se zaměřují na vztah vzdálenosti domova občana od volební místnosti a volební účasti naznačují, že **vhodné umístění volební místnosti** může přispět k vyšší volební účasti. Cantoni (2020), který zkoumal vliv změny umístění volební místnosti v devíti amerických municipalitách konstatuje, že zvýšení vzdálenosti mezi bydlištěm občana a volební místností o 0,394 km sníží volební účast o 4-5 %.

Společně se vzdáleností ovlivňuje volební účast také otevírací doba, během které jsou volební místnosti otevřené. Potrafke a Roesel (2020) zjistili, že zvýšení volební účasti v rakouském regionu Burgenland o 0,5-0,9 procentních bodů lze dosáhnout **prodloužením otevírací doby volebních místností** o 10 %. Garmann (2017b) podrobil zkoumání německé města Sársko a Porýní-Falc a postuluje závěry, že prodloužení otevírací doby o 3 hodiny zvýší účast občanů ve volbách o 2,1 procentního bodu.

Provedené výzkumy se zaměřují dále na otázku termínu konání voleb. Podle Smithe a Sylvester-Trana (2016) **víkendové hlasování** zvyšuje volební účast. Příčinou je skutečnost, že hlasování v pracovní den zabírá větší část času pro volný čas (Franklin et al., 2004). Tento efekt zkoumá Mattila (2003) na volbách do Evropského parlamentu a dokazuje, že účast ve volbách konaných o víkendu je vyšší o 10 procentních bodů. Siaroff a Merer (2002) tyto výsledky vyvrací a prokazují, že víkendové hlasování nemá signifikantní vliv na volební účast. Navíc zahrnují do svého modelu proměnnou „nedělní hlasování“, která dokonce vykazuje negativní účinek. Není proto překvapením, že někteří výzkumníci doporučují zavést speciální **volební den**, ve kterém bude mít celý národ volno a možnost zúčastnit se voleb (Bradfield & Johnson, 2016).

Podobně negativní vliv vykazuje hlasování o prázdninách. Dubois a Lakhdar (2007) zkoumali účinek prázdnin na francouzské prezidentské volby a zjistili, že efekt prázdnin ovlivnil nejen účast občanů ve volbách, ale také jejich výsledek. Prázdniny způsobily porážku francouzského levicového kandidáta v roce 2002. Tento výsledek ovšem může být do určité míry ovlivněn skutečností, že prázdniny probíhají v mnoha státech zpravidla v letních obdobích. Nevitte et al. (2000) proto zahrnují do modelu proměnnou představující roční období a prokazují, že léto a zima ovlivňují negativně účast občanů ve volbách.

Jednou z dalších důležitých otázek je stanovení **minimální věkové hranice pro volební účast**. Zeglovits a Aichholzer (2014) se zaměřili na zkoumání volebního chování rakouských občanů ve věku 16-17 let. Rakousko je první evropskou zemí, která snížila věkovou hranici pro účast ve volbách na 16 let. Výsledky výzkumu ukazují, že volební účast prvovoličů ve věkové kategorii 16-17 let je vyšší než u starších prvovoličů. Navíc je míra účasti této věkové kategorie shodná s průměrnou mírou účasti všech občanů. Na základě těchto výsledků výzkumníci konstatují, že snížení věkové hranice nutné k volební účasti může pozitivně ovlivnit hlasování v budoucnu.

Jiní výzkumníci se v kontextu volební účasti zaměřují na vliv **souběhu několika voleb v jeden termín**. Existují důkazy, že velký počet voleb negativně ovlivňuje volební účast (Franklin, 2001; Rallings et al., 2003). Příčin, které tento trend způsobují může být podle Garmanna (2017a) hned několik: únava občanů z hlasování; vysoké náklady hlasování; nasycení zájmu o politiku; pocit splnění občanské povinnosti po prvním hlasování; menší medializace jednotlivých voleb; nižší mobilizační úsilí politických stran. Pokud jsou naplánovány dvě volby v relativně krátkém časovém období, je volební účast v pozdějších volbách výrazně snížena. Souběh voleb tak může zvýšit volební účast občanů (Björk, 2017).

Stejně jako souběh voleb může mít pozitivní vliv na volební účast dále také přítomnost dvou po sobě jdoucích dnů hlasování (Kaplan & Yuan, 2020), možnost předběžného hlasování, korespondenční hlasování nebo možnost hlasovat prostřednictvím zmocněného zástupce (Blais, 2007).

3 CÍL A METODY VÝZKUMU

Downs (1957) předpokládá, že se občané na politických trzích rozhodují vždy racionálně. Caplan (2007) však s tímto tvrzením zcela nesouhlasí a konstatuje, že jednotlivci na politických trzích nesou za svá rozhodnutí minimální odpovědnost, a proto u nich lze očekávat rozhodnutí spíše iracionální. Riker a Ordeshook (1968) doplňují, že jednotlivci k volbám nechodí pouze proto, aby vybrali jimi preferovanou vládu, ale také například kvůli dobrému pocitu ze splnění společenské povinnosti.

Na základě uvedené kritiky je zřejmé, že model racionálního voliče (*homo politicus*) nedokáže zcela vysvětlit rozhodování jednotlivců na politických trzích. Tento předpoklad potvrzují také především výsledky empirických studií (např. Blais et al., 2000), které vykazují slabé účinky modelu při vysvětlování volební účasti občanů. Fisher (2001) v této souvislosti konstatuje, že vysvětlování volebního chování občanů prostřednictvím modelu *homo politicus* je v praxi velice problematické.

Studie, které zkoumají konkrétní determinanty volebních preferencí (například věk, vzdělání, vlastnictví nemovitosti apod.), mnohdy od předpokladu racionality abstrahují. Každý z těchto individuálních determinantů lze ovšem určitým způsobem propojit s modelem *homo politicus*. Konkrétně výše uvedené determinanty snižují občanovi náklady na hlasování. Starší občané disponují zkušenostmi, vzdělání občané kontextovými znalostmi a občané s vlastní nemovitostí informacemi o svém okolí. Ačkoli tedy předpoklady a podmínky modelu *homo politicus* lze považovat pro výzkum jako omezující, nelze se od modelu zcela distancovat.

Výzkumy zaměřené na vliv jednotlivých determinantů volebních preferencí vykazují stejně jako model *homo politicus* určitá omezení a problémy, a to konkrétně:

- neposkytují jednoznačné a všeobecně přijímané závěry,
- zkoumají rozhodování z politologického nebo ekonomického hlediska,
- extrémistické (antisystémové) preference občanů zkoumají v omezené míře,
- neúčast voliče ve volbách zkoumají odděleně od výsledku voleb,
- nezkoumají dostatečně země střední a východní Evropy.

Zkoumání jednotlivých determinantů volebního chování (preferencí) mnohdy neposkytuje jednoznačné závěry. Výsledky se odlišují napříč jednotlivými zeměmi a časovými obdobími, a proto nelze z těchto výsledků výzkumů definovat všeobecně přijímané závěry. Zároveň se tyto výzkumy omezují na zkoumání volebního chování z politologického nebo ekonomického

hlediska, nikoli však společně. Výsledkem potom jsou publikace, které na jedné straně hodnotí například vliv volebního systému na rozhodování občana a distancují se od ekonomických veličin jako je ekonomická vyspělost dané země a naopak.

Omezený výzkum extrémistických (antisystémových) preferencí občanů, a to především v zemích střední a východní Evropy, představuje další nedostatek předchozích výzkumů. Výsledky empirických ukazují, že liberální demokracie jsou ohroženy rostoucí poptávkou občanů po antisystémových politických alternativách (Rodríguez-Pose, 2018). Tyto alternativy (strany, hnutí, kandidáti) lze podle Satoriho (1976) charakterizovat tím, že:

- vykazují delegitimující tendence (podkopávají legitimitu režimu, k němuž jsou v opozici),
- požadují změnit celý politický systém (nikoli pouze vládu),
- jsou ideologickou opozicí k zavedenému režimu.

Capoccia (2002) takto definovanou antisystémovost považuje za příliš širokou a proto rozděluje antisystémovost na vztahovou a ideologickou. Vztahová antisystémovost vyjadřuje vzdálenost (odlišnost) politické strany od stran ostatních. Antisystémová strana disponuje nízkým koaličním potenciálem a je charakteristická populistickou a delegitimující rétorikou. V pojetí ideologické antisystémovosti se antisystémové strany vyznačují ideologickou opozicí vůči demokratickému systému (antidemokratické strany).

Omezení ve výzkumech, které zkoumají antisystémové preference občanů, lze spatřovat především v abstrahování od volební účasti. Na základě provedené teoretické rešerše je však zřejmé, že nízká volební účast je mimo jiné výsledkem nespokojenosti občanů s politickou situací (politickým systémem) stejně jako vysoká poptávka občanů po antisystémových politických stranách. Z tohoto důvodu je vhodné pro vysvětlení volebního chování občanů zkoumat volební preference občanů společně s volební účastí.

3.1 Cíl disertační práce

Aktuální trendy v rostoucí poptávce po antisystémových stranách a snižující se volební účasti představují ohrožení pro liberální demokracii. Teoretická rešerše však ukázala, že tyto trendy mohou být důsledkem racionální ignorance jednotlivců, nebo dokonce až jejich záměrnou iracionalitou. Nízká volební účast je na jedné straně způsobena nízkými očekávanými benefity, na straně druhé je způsobena vysokými transakčními náklady na hlasování (především informovaností). Výsledkem iracionality jednotlivců pak mohou být přijatá protekcionistická

opatření, která poškozují celou společnost (Caplan, 2007). Tato opatření mnohdy navrhuje politické strany, které se vymezují vůči liberální demokracii a v tomto kontextu jsou považovány za antisystémové strany.

Cílem práce je definovat hlavní vlivy determinující k racionalizaci¹ chování občana v ČR a determinující jeho volební preference.

V rámci výzkumu jsou analyzovány tři možné preference, které může občan v rámci veřejné volby projevit. Těmito preferencemi jsou: hlasování pro mainstreamové politické strany, hlasování pro antisystémové politické strany a neúčast občana v hlasování.

Analýza zkoumá, které klíčové faktory z problematiky informovanosti občana, regionálního kontextu a volebních procesů ovlivňují výběr dané preference. Ačkoli je volební chování jednotlivců determinováno mnoha faktory, tak provedená literární rešerše prokázala, že právě tyto faktory představují klíčové determinanty vybraných volebních preferencí. Tabulka 2 uvádí přehled literatury, která se danou problematikou zabývá.

---

¹ Racionalizovat v tomto kontextu znamená zvýšit volební účast občanů a snížit poptávku po antisystémových politických stranách, jejichž prosazovaná politika je iracionální.

Tabulka 2 Literární rešerše determinantů volebních preferencí

	Volební účast	Antisystémové preference
Informace poskytované médií	Pinkleton et al. (1998); Tolbert a McNeal (2003); Kenski a Stroud (2006); Dilliplane (2011); Haenschen (2016); Ellingsen a Hernæs (2018); Gavazza et al. (2019); Schulz-Herzenberg (2019); Sørensen (2019); Yeandle (2021); Haenschen (2022)	Hong et al. (2019); Schroeder (2019); Marker (2020); Andersen et al. (2021); Doerr (2021); Frischlich et al. (2021); Krämer et al. (2021); Müller a Schulz (2021); Schwarzenegger (2021); Tuomola a Wahl-Jorgensen (2022); Sehl et al. (2022)
Informace poskytované politickými stranami	Martin (2004); Holbrook a McClurg (2005); Karp a Banducci (2007); Alvarez et al. (2010); Enos a Fowler (2018); Trumm a Sudulich (2018); Paget (2019); Goldberg et al. (2019); Haenschen a Jennings (2019); Hopkins et al. (2020); Ferreira da Silva et al. (2021); Liberini et al. (2021)	Vztahy nebudou zkoumány
Regionální kontext	Kostadinova (2003); Adams et al. (2005); Rahn et al. (2009); Yandri (2017); Kirbiš (2018); Hoffer (2019); Gundelach & Fatke (2020); Kevický (2020)	Los et al. (2017); Rodríguez-Pose (2018); Dijkstra et al. (2020); McCann (2020); de Renzis a Sforzi (2021); Di Matteo a Mariotti (2021); Koeppen et al. (2021); Lenzi a Perucca (2021); Martins (2021); McCann a Ortega-Argilés (2021)
Volební procesy	Siaroff a Merer (2002); Mattila (2003); Rallings et al. (2003); Haspel a Knotts (2005); Blais (2007); Dubois a Lakhdar (2007); Funk (2007); Orford et al. (2011); Zeglovits a Aichholzer (2014); Smith a Sylvester-Tran (2016); Cepaluni a Hidalgo (2016); Björk (2017); Garmann (2017a, 2017b); Hoffman et al. (2017); Solvak a Vassil (2018); Kaplan a Yuan (2020); Potrafke a Roesel (2020); Cantoni (2020); Petitpas et al. (2021)	Vztahy nebudou zkoumány

Na základě provedené literární rešerše byly identifikovány nedostatky a omezení předchozích výzkumů. Na základě toho byly stanoveny specifické cíle.

3.1.1 Specifické cíle

Změnit volební chování občanů lze podle Santany a Aguilary (2021) snížením nákladů na hlasování. Toho lze docílit zvýšením informovanosti občanů nebo zavedením nástrojů, které snižují náklady samostatného procesu hlasování. Na základě těchto předpokladů jsou stanoveny dílčí výzkumné otázky a hypotézy, jejichž platnost je ověřována v prostředí České republiky. První dvě výzkumné otázky se zaměřují na problematiku informovanosti občanů o politické situaci ve vztahu k jejich volebním preferencím. Zkoumané jsou informace poskytované politickými stranami během předvolebních kampaní a informace publikované mediálními platformami. Následuje výzkumná otázka zaměřena na problematiku volebních procesů. V této části je výzkum zaměřen na následky spojené se zavedením povinné volební účasti a nástrojů usnadňujících hlasování. Poslední část výzkumu se zabývá vlivem regionálních nerovností na preference občanů.

Výzkumná oblast 1: Vliv informací poskytovaných politickými stranami v průběhu předvolebních kampaní na volební preference občanů.

Výzkumy zaměřené na problematiku předvolebních kampaní zkoumají mobilizační efekt kampaní především v západních demokraciích. Kampaně v těchto zemích jsou však velmi odlišné od kampaní stran ve střední a východní Evropě. Chybí zde například *door-to-door* (podomní) kampaň, ve které kandidáti společně s dobrovolníky mobilizují občany tím, že chodí od domu k domu a diskutují s občany o problémech. Výsledky ukazují, že tento styl kampaně je jeden z nejúčinnějších v USA, ale například v Dánsku tomu tak není (Gerber & Green, 2000; Bhatti et al., 2019). V České republice kampaně probíhají především formou reklamy, setkáním občanů s kandidáty na náměstí nebo televizními diskusemi kandidátů. Cílem této části analýzy je ověřit, zda kampaně v České republice mají mobilizační efekt, přestože nevyužívají stejně účinných nástrojů jako politické strany v západních demokraciích. Stanovujeme následující hypotézu:

Hypotéza 1: Předvolební kampaně politických stran mají pozitivní vliv na volební účast občanů ve volbách do PSP ČR.

Výsledky západních demokraciích (Lisi, 2011) v ukazují, že televizní debaty a setkání občanů s politiky (Davenport, 2010) zvyšuje u občanů povědomí o politické situaci. To se následně promítne do volebního chování. Tato analýza ověřuje platnost výsledků v České republice, kde podobná analýza chybí. Jsou stanoveny následující hypotézy:

Hypotéza 2: Osobní setkání občanů s kandidátem má větší vliv na volební účast občana ve volbách do PSP ČR než politická reklama.

Hypotéza 3: Předvolební televizní diskuse kandidátů mají větší vliv na volební účast občana ve volbách do PSP ČR než politická reklama.

Výzkumná oblast 2: Vliv informací poskytovaných mediálními platformami na volební preference občanů.

Rozvoj společnosti nabídl občanům svobodu v přijímání informací. Zatímco v minulém století lidé měli možnost sledovat jen několik málo programů v televizi, dnes si mohou prostřednictvím různých platform filtrovat obsah podle svých potřeb. To samé platí pro internetové prostředí. Filtrování a selektivní výběr informací se staly fenoménem současné doby (Stroud, 2008). Občané aktivně vyhledávají pouze informace, které utvrzují jejich individuální přesvědčení. V této souvislosti je navržena následující hypotéza:

Hypotéza 4: Existuje signifikantní vztah mezi volební preferencí občana a výběrem mediální platformy, prostřednictvím které získává politické informace.

Otevřený přístup k informacím na internetových platformách a sklon občanů k selektivnímu výběru podporuje šíření dezinformačních zpráv (Alonso-Galbán & Alemañy-Castilla, 2020). Šířeny jsou různé konspirační teorie, které ovlivňují důvěru veřejnosti v aktuální politický systém a přispívají tím k pocitu odcizení občana a jeho neochotě účastnit se voleb. Případně determinují poptávku po extrémistických stranách. Naproti tomu tradiční média (noviny, rozhlas, TV) poskytují objektivnější informace, které pozitivně ovlivňují politické znalosti občana. V této souvislosti je navržena následující hypotéza:

Hypotéza 5: Občané, kteří přijímají politické informace z internetových zpravodajských serverů, vykazují nižší ochotu účastnit se voleb do PSP ČR.

Hypotéza 6: Občané, kteří přijímají politické informace z internetových zpravodajských serverů, vykazují vyšší ochotu volit antisystémové politické strany.

Výzkumná oblast 3: Vliv vybraných volebních procesů na volební preference občana.

Mnoho předešlých výzkumů věnuje zvláštní pozornost zemím, kde bylo zavedeno povinné hlasování (Simon Jackman, 2001; Jakee & Sun, 2006; Bechtel et al., 2018). Ve všech studiích jsou účinky zavedení povinnosti účastnit se veřejné volby hodnoceny ex post. Zkoumány jsou politické, sociální, ale i ekonomické dopady. V některých evropských zemích je otázka

povinného hlasování teprve diskutována na politické úrovni a musí být hodnoceny dopady ex ante. Děje se to například v Polsku nebo v České republice. Na toto téma však existuje jen málo studií. Jedním z nich je Czesnik (2013), který se zabývá politickými dopady spojenými s povinným hlasováním v Polsku. Výsledky ukazují, že povinné hlasování dramaticky zvyšuje účast, ale pouze v některých sociálních skupinách. Na základě této skutečnosti je definována následující hypotéza:

Hypotéza 7: Zavedení povinného zvýší účast občanů ve volbách do PSP ČR.

Vlády v jiných zemích upřednostňují alternativní nástroje ve snaze podpořit zvýšení volební účasti občanů. Zavádí opatření, kterými snižují občanům náklady na hlasování. Občan může hlasovat z domova, v dřívějším termínu nebo za něj hlas odevzdá zmocněný zástupce (Blais, 2007). To jsou nástroje, se kterými se lze setkat ve vyspělých demokraciích, ale v ČR nejsou tyto nástroje aplikovány a chybí zde i analýza dopadů v případě zavedení těchto nástrojů. Vzhledem k tomu, že je veřejně diskutována především možnost zavedení elektronického hlasování, analýza se zaměří na tento nástroj. Je proto stanovena následující hypotéza:

Hypotéza 8: Zavedení elektronického hlasování zvýší účast občanů ve volbách do PSP ČR.

Výzkumná oblast 4: Vliv hospodářského rozvoje regionů na volební preference občanů.

Literatura zabývající se prostorovým rozložením volebních preferencí v západních demokraciích (Rodríguez-Pose, 2018; Dijkstra et al., 2020) dokazuje, že zaostalé venkovské oblasti jsou zdrojem rostoucího populismu a extrémistických tendencí. V populistické rétorice antisystémových stran existují značné rozdíly mezi jednotlivými zeměmi západní, střední a východní Evropy. Politická uskupení často používají argumenty historických vzpomínek a vizí dříve velkého národa v kombinaci se sociální péčí autoritářského státu. Cílovou skupinou populistů se tak stávají občané s konzervativnějšími pohledy na svět. Případ České republiky je však poměrně ojedinělý, protože společnost není historicky ani nábožensky zakotvena. Od pádu totalitního režimu v roce 1989 prošla Česká republika významnými ekonomickými a společenskými změnami, které měly rozdílný dopad na rozvoj regionů. Restrukturalizace a liberalizace hospodářství způsobila zánik tradičních ekonomických odvětví (zemědělství, těžební průmysl), která představovala pro občany určitou národní identitu. Takové změny mohou vyvolat u občanů pocit nespokojenosti, obzvláště pokud jsou změny doprovázeny negativními jevy, například vysokou mírou nezaměstnanosti. U nespokojených občanů hrozí pocit odcizení a nezájem o volební účast, nebo růst poptávky po antisystémových stranách slibující změny. Na základě uvedeného jsou definovány následující hypotézy:

Hypotéza 9: Občané žijící v regionu, kde dominuje zaměstnanost v primárním sektoru, vykazují nižší ochotu volit ve volbách do PSP ČR.

Hypotéza 10: Občané žijící v regionu, kde dominuje zaměstnanost v primárním sektoru, vykazují vyšší ochotu volit antisystémové politické strany.

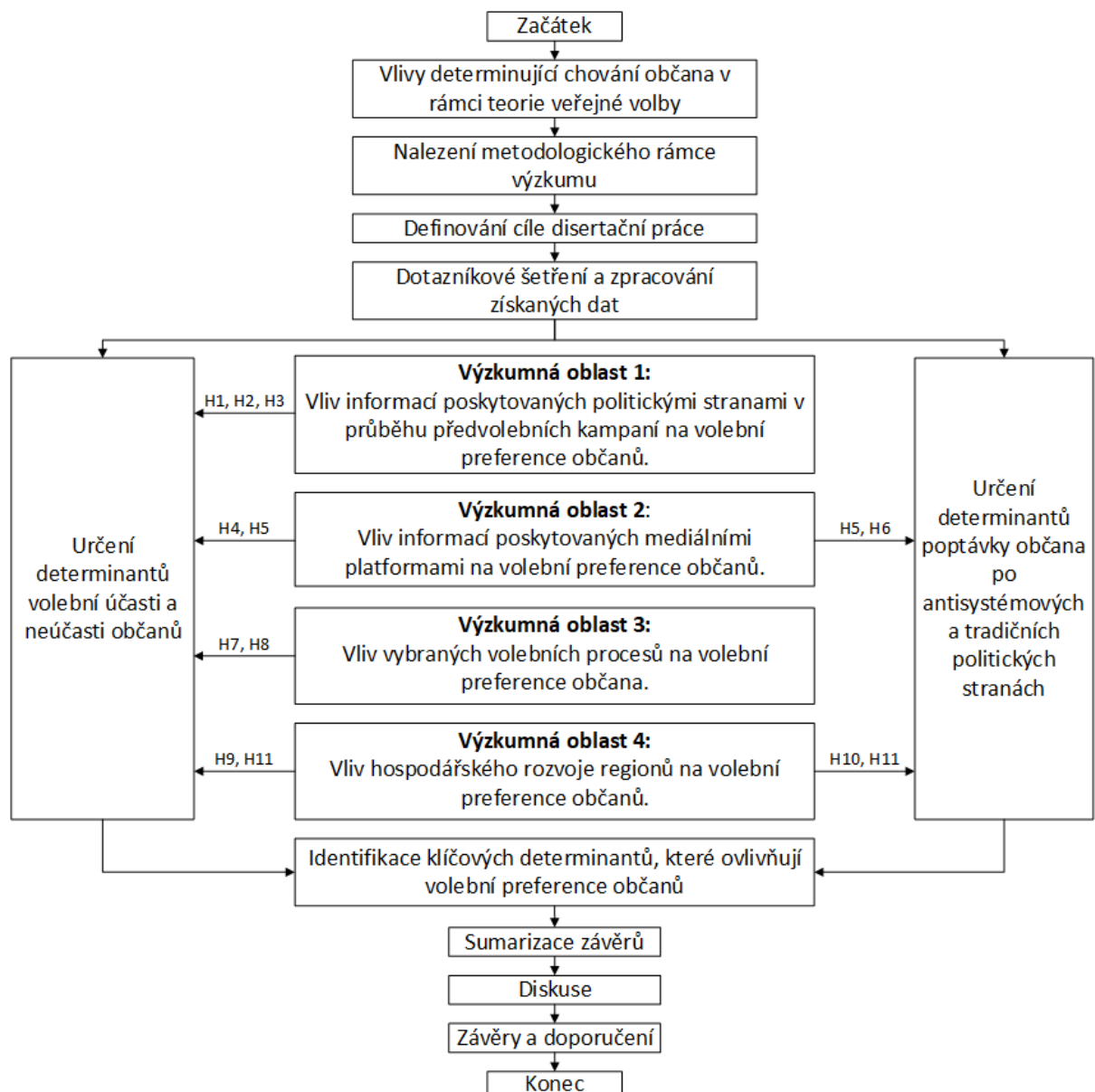
Riker a Ordeshook (1968) se domnívají, že vyšší volební účast vykazují občané ve venkovském prostředí. Na občany je zde kladen vyšší sociální nátlak k účasti. Politika na venkově je také osobnější a občané mohou přímo navazovat kontakty s místními politiky. Naproti tomu Brady et al. (1995) argumentují, že vyšší volební účast vykazují občané s vyšší úrovní zdrojů (vzdělání, důchod, dovednosti apod.). Tito lidé se koncentrují do měst, a proto lze předpokládat vyšší volební účast občanů především ve městech. Výsledky empirických pozorování však nevykazují jednoznačné výsledky, a proto je analýza provedena také v České republice. Antisystémové preference občanů jsou literaturou potvrzeny jako signifikantní pouze u obyvatel venkova (Rodríguez-Pose, 2018; Dijkstra et al., 2020). Na základě těchto předpokladů je stanovena následující hypotéza:

Hypotéza 11: To, že občané žijí ve městě², ovlivňuje pouze jejich volební účast, nikoliv ochotu volit antisystémové politické strany ve volbách do PSP ČR.

Komplexní grafickou ilustraci metodologie disertačního výzkumu prezentuje obrázek 1.

---

² Město je definováno jako obec s počtem více než 2 000 obyvatel a hustotou zalidnění vyšší než 100 obyvatel na 1 km².

Obrázek 1 Metodologie disertačního výzkumu

3.2 Volební kontext ČR

Faktory ovlivňující chování občana v procesu veřejné volby jsou zkoumány ve vztahu k volbám do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2017. Jedná se o volby prvního řádu, které mají významný dopad na realizovanou veřejnou politiku státu a účast občanů v těchto volbách je zpravidla vyšší (Reif & Schmitt, 1980; Marsh, 1998). V těchto volbách uspělo celkem 9 politických uskupení (získalo více než 5 % platných hlasů). Jedná se o nejvyšší počet politických stran v historii samostatné České republiky (od roku 1993). Současně uspěly tři antisystémové uskupení, které získaly dohromady 48 % hlasů. Volební účast byla o 1 % vyšší než v předchozích volbách v roce 2013, celkem 60,84 %. Z dlouhodobého hlediska má ovšem

volební účast klesající trend. Účast občanů ve volbách není v České republice povinná. Tabulka 3 uvádí přehled výsledků voleb.

Tabulka 3 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2017

Název politické strany	Zkratka	Platné hlasy (%)	Mandáty (N = 200)	Antisystémová strana
ANO 2011	ANO	29,64	78	ANO
Občanská demokratická strana	ODS	11,32	25	NE
Česká pirátská strana	PIRATI	10,79	22	NE
Svoboda a přímá demokracie - Tomio Okamura	SPD	10,64	22	ANO
Komunistická strana Čech a Moravy	KSČM	7,76	15	ANO
Česká strana sociálně demokratická	ČSSD	7,27	15	NE
Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová	KDU	5,80	10	NE
TOP 09	TOP	5,31	7	NE
Starostové a nezávislí	STAN	5,18	6	NE

Zdroj: Český statistický úřad (2022)

Za antisystémové politické strany jsou v rámci výzkumu považovány ANO, SPD, KSČM. Tyto politické strany (hnutí) se distancují od politického establishmentu (liberální demokracie) a vykazují antisystémové, antiimigrační a nacionalistické tendence (Kim, 2018; Naxera, 2018; Stojarová, 2018; Kubát & Hartlínski, 2019). Ostatní úspěšné politické strany jsou považovány za strany hlavního proudu (mainstreamové).

Politické hnutí ANO vzniklo v roce 2011, v parlamentních volbách v roce 2013 získalo 23,5 % mandátů a stalo se vládní politickou stranou. Politický úspěch hnutí je částečně spojen s korupčním skandálem premiéra Petra Nečase v roce 2013 (Culik, 2017). Tento skandál způsobil rozpad vlády a vedl k předčasným volbám. Ve volbách v roce 2017 získalo hnutí ještě větší podporu (39 % křesel v Poslanecké sněmovně). Hnutí ANO vstupuje proti tradičnímu politickému establishmentu a upřednostňuje vládu odborníků před zkorumpovanými politickými stranami. Na základě toho přizpůsobuje také svou rétoriku.

Hnutí SPD stejně jako ANO upozorňuje na problém existence korupce v české politice. Na rozdíl od ANO je SPD pravicově extremistickým hnutím, které neskrývá projevy nacionalismu a xenofobie (Balík et al., 2019). Hnutí SPD vzniklo v roce 2015 a volební úspěch hnutí je spojený především s migrační krizí v EU (Císař & Navrátil, 2019). Výsledky voleb tak prokázaly platnost předpokladu, že volební úspěch nových politických subjektů je založen na jejich novosti a radikalitě (Gyárfášová, 2018).

Na rozdíl od předchozích dvou hnutí je KSČM politickou stranou s dlouhodobou historií. KSČM je nástupkyní Komunistické strany Československa, která byla vládnoucí stranou v Československu v letech 1948-1989 a udržovala v zemi totalitní režim. Po revoluci v roce 1989

tato strana změnila pouze svůj název, ideologie ovšem zůstala stejná. Existence KSČM nebyla nikdy zakázána a nikdy nedošlo k její transformaci (Kunštát, 2013), tak jako tomu bylo v jiných zemích. KSČM po roce 1989 ztratila podporu svých voličů a nikdy nebyla vládní stranou. Po volbách v roce 2017 se tato situace změnila. Menšinová vláda složená z ANO a ČSSD uzavřela s KSČM „dohodu o toleranci vlády“, čímž získala v Poslanecké sněmovně většinu potřebnou k prosazování veřejné politiky. Aby vláda získala většinu hlasů pro své návrhy, musela často žádat KSČM o podporu v Poslanecké sněmovně a při vyjednávání musela učinit řadu ústupků. V mnoha případech se proto KSČM stala rozhodujícím činitelem při přijímání zákonů. Charakteristickým rysem KSČM je sociální populismus (Havlík, 2012) spojený s nacionalismem a orientací zahraniční politiky na východ (Ditrych & Souleimanov, 2006; Hloušek & Kaniok, 2021; Kříž, 2021).

Ačkoli je KSČM extrémně levicovou politickou stranou, tak se na řadě témat shoduje s extrémně pravicovým hnutím SPD (Oxford Analytica, 2017, 2018). Obě uskupení nesouhlasí s členstvím ČR v NATO, jsou skeptická vůči EU a vykazují nacionalistické tendence. Důkazem je např. společné hlasování pro zavedení povinných kvót na minimální podíl českých potravin v obchodech (Krupka, 2021), ačkoli tato opatření jsou v rozporu s platnou legislativou EU. Tyto politické strany však spolupracují i v personálních otázkách, když odmítají návrhy opozice na odpolitizování státní správy (Novinky, 2018) nebo naopak ohrožují nezávislost veřejnoprávní televize volbou nových členů Rady veřejnoprávní televize (Kristen, 2021).

3.3 Data

Výzkum disertační práce je založen na datech, které byly získány ze dvou úrovní – individuální a regionální. Data z regionální úrovně jsou zahrnuta do analýzy zaměřené na zkoumání vlivu regionálního kontextu na volební preference občanů. Tato data byla získána od Českého statistického úřadu (ČSÚ, 2022), Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky (MPSV, 2022) a Českého báňského úřadu (ČBÚ, 2022).

Data z individuální úrovně představují odpovědi respondentů, které byly sebrány v dotazníkovém šetření na území České republiky. Tato kvantitativní data byla sebrána prostřednictvím online dotazníku v prvním květnovém týdnu v roce 2020. V dubnu 2020 byl proveden pilotní průzkum, během kterého byla ověřena jednoznačnost a pochopitelnost položených otázek a dostatečná nabídka odpovědí. Otázky v dotazníku byly vytvořeny na základě literární rešerše determinantů volebních preferencí občanů. Konzultace sestaveného dotazníku a zprostředkování sběru dat provedla sociologická agentura Sociores. Vzorek

respondentů byl vybrán z Českého národního panelu a tvořilo ho 808 respondentů. Reprezentativnost vzorku byla zajištěna kvótním výběrem respondentů. Kritéria výběru byly věk, pohlaví a nejvyšší dosažené vzdělání respondenta. Tabulka 4 zobrazuje naplnění uvedených kvót.

Tabulka 4 Vzorek respondentů dotazníkového šetření

Kritérium	Kategorie	Procent
Věk	18-29 let	15,7
	30-49 let	37,3
	50-64 let	23,3
	65 let a více	23,7
Vzdělání	Základní (včetně neukončeného)	14,7
	Střední, vyučení bez maturity	36,7
	Úplné střední s maturitou, vyšší odborné, nástavbové	34,8
	Vysokoškolské	13,8
Pohlaví	Muž	48,9
	Žena	51,1

Zdroj: vlastní zpracování

Získaná data byla zkontrolována a očištěna. Ze vzorku byl vyloučen jeden respondent, který není občanem ČR a nemá volební právo. Konečný vzorek respondentů, který vstupuje jako datový soubor do analýzy, je tvořen souborem 807 respondentů. Dotazník je součástí přílohy A.

Získaná data byla upravena podle běžných sociologických pravidel a transformována do modelových proměnných v požadovaném formátu. Obvykle se jednalo o úpravy typu kategorizace nebo transformace dat do binárního formátu. Z důvodu přehlednosti je seznam vytvořených proměnných uveden vždy před výsledky příslušné analýzy.

3.4 Metody použité v disertační práci

Disertační práce využívá k analýze dat základní statistické metody (grafická interpretace dat, průměr, medián apod.). Mimo to jsou data modelována prostřednictvím regresních modelů. Regresní modely patří k nejčastěji používaným metodám analýzy dat (Řeháková, 2000). Cílem regresních modelů je nalézt co nejlepší, nejúspornější a věcně smysluplný model, který popíše vztah mezi závislou (predikovanou) a nezávislou (vysvětlující) proměnnou. Existuje několik druhů regresních modelů. Výběr vhodného modelu se odvíjí od vlastností dat, které výzkumník bude analyzovat. Pokud je vysvětlovaná proměnná spojitá, používají se modely lineární regrese. Pokud spojitá není, používají se k analýze další typy regresí.

3.4.1 Binární logistická regrese

Binární logistická regrese je zpravidla využívána k vysvětlení binární závislé proměnné. To znamená, že závislá proměnná nabývá pouze dvou hodnot (0 nebo 1). Kódování odpovědi hodnotami 0 a 1 slouží jako nástroj pro modelování kategoriální proměnné se dvěma kategoriemi. Pokud je například Y odpověď s hodnotou 1 pro sledované voliče, kteří volí politickou stranu A a nulová hodnota pro voliče, kteří tak neučinili, pak Y je pravděpodobnost vývoje výsledku hlasování. Binární logistické modely se používají k popisu pravděpodobností jako funkcí vysvětlujících proměnných. Lineární logistické modely jsou pro binární odpovědi obvykle neadekvátní, protože mohou umožnit pravděpodobnosti menší než 0 a větší než 1.

Při použití logistické regrese výzkumník pracuje s pojmy pravděpodobnost, šance a logit. Pro výpočty se ovšem používá logit, který je přirozeným logaritmem šance. Pravděpodobnost je číslo, které se nachází mezi hodnotami 1 a 0. Rovnicí predikované hodnoty by tuto podmínku nemusely splňovat. Šance nemá žádnou pevnou maximální hodnotu, ale její minimální hodnota je nula. Regresní rovnice potom má následující tvar:

$$\text{logit}(Y) = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_K X_K, \quad (3.1)$$

kde:

β_0	konstanta,
$\beta_0 + \beta_1 + \dots + \beta_K$	koeficienty nezávislé proměnné,
$X_1 + \dots + X_K$	hodnoty nezávislé proměnné.

Výzkumník musí být při modelování dat schopný posoudit, zda model pracuje správně a určit vztahy mezi závislými a nezávislými proměnnými. Existuje několik postupů. V první řadě lze uvést statistiku $-2LL$ ($-2 \log$ likelihood), která má asymptoticky rozdělení χ^2 . Tato statistika nabývá kladných hodnot a větší hodnoty indikují horší predikci závislé proměnné. Nejprve se určí hodnota této statistiky pro model, který obsahuje jenom konstantu β_0 , potom pro model, který obsahuje zvolenou skupinu K vysvětlujících proměnných. Jejich rozdíl se nazývá χ^2 modelu a poskytuje test nulové hypotézy, že v logistickém regresním modelu $\beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_K$. Je-li dosažená hladina významnosti (p-hodnota) menší než předem zvolená hladina významnosti nebo jí je rovna, pak zamítáme tuto nulovou hypotézu a vyvozujeme, že informace o nezávislých proměnných umožňuje lepší predikci závislé proměnné, než by byla možná bez této informace. Za hladinu významnosti, ke které vztahujeme p-hodnotu, obvykle výzkumník volí číslo 0,05 (ale také 0,01 nebo 0,001).

Pro logistickou regresi bylo navrženo mnoho analogů ke koeficientu determinace R^2 , který je znám z lineární regrese a jehož stonásobek vyjadřuje procento variability v závislé proměnné

vysvětlené uvažovanými nezávislými proměnnými. Ve výstupech z SPSS nebo Stata, které jsou pro modelování dat v práci využívány, je síla modelu měřena R^2 Coxové a Snella a R^2 Nagelkerka. Určitý nedostatek prvního z koeficientů je v tom, že nemůže dosáhnout maximální hodnoty 1. Proto Nagelkerke navrhl modifikaci, která tento nedostatek odstraňuje. Interpretace těchto dvou koeficientů je analogická interpretaci koeficientu determinace v lineární regresi, i když variabilita v logistickém regresním modelu musí být definována jinak (Řeháková, 2000).

3.4.2 Nominální logistická regrese

Existují však také modely logistické regrese, jejichž závislá proměnná nabývá více než dvou hodnot. Předpokládejme, že každý občan (volič) spadá do jedné ze tří kategorických proměnných: politická strana A , strana B a strana C . Necht' π_1 , π_2 a π_3 vyjadřují pravděpodobnost, s jakou občan bude volit danou politickou stranu. Výzkumník použitím této metody může zjistit, jak tyto pravděpodobnosti závisí na vysvětlující proměnné, jako je například úroveň vzdělání voliče. Protože součet pravděpodobností je 1, jakékoli dvě pravděpodobnosti determinují třetí. V důsledku toho musí analytik pouze naznačit, jak jsou kterékoli dvě pravděpodobnosti závislé na vysvětlujících proměnných. Nominální logit lze definovat takto:

$$\begin{aligned}\theta_2 &= \log\left(\frac{\pi_2}{\pi_1}\right), \\ \theta_3 &= \log\left(\frac{\pi_3}{\pi_1}\right).\end{aligned}\tag{3.2}$$

V tomto příkladu je θ_2 logaritmem pravděpodobnosti, že bude volič strany B ve srovnání s voličem strany A a θ_3 je logaritmem pravděpodobnosti, že volič strany C ve srovnání s voličem strany A . Každé θ udává logaritmický poměr vzhledem k první kategorii. Pokud v kategoriích odpovědí není řazení, má model nominální logistické regrese samostatnou logistickou regresi pro každý ze dvou logitů, například:

$$\begin{aligned}\log\left(\frac{\pi_{2i}}{\pi_{1i}}\right) &= \beta_0 + \beta_1 \text{vzdelani}_i, \\ \log\left(\frac{\pi_{3i}}{\pi_{1i}}\right) &= \alpha_0 + \alpha_1 \text{vzdelani}_i.\end{aligned}\tag{3.3}$$

Různá řecká písmena jsou zapotřebí k rozlišení regresních koeficientů pro dva logit. Některé statistické počítačové balíčky produkují odhadované koeficienty a standardní chyby potřebné pro tento model. Balíčky se mohou lišit ve své definici nominálních logitů. Může se například lišit volby referenční skupiny (úrovně). Je třeba proto věnovat pozornost tomu, jak software

data modeluje. Testy významnosti vztahů mezi vysvětlující a vysvětlovanou proměnnou (Ramsey & Schafer, 2002).

3.4.3 Ordinální logistická regrese (model proporcionálních šancí)

Za předpokladu, že lze uspořádat jednotlivé kategorie od nejmenší po největší (nebo naopak), aplikuje výzkumník k analyzování dat ordinální logistickou regresi (OLR). Nejznámější z modelů OLR se nazývá model proporcionálních šancí. Model OLR odhaduje účinky souboru nezávislých proměnných (číselných nebo kategoriálních) na logaritmus pravděpodobnosti, že závislá proměnná nabývá hodnot, které jsou v závislosti na proměnné spíše nízké než vysoké hodnoty. Pokud závislá ordinální proměnná nabývá J rozdílných hodnot, vztah s nezávislými proměnnými X_k lze vyjádřit následujícím vzorcem (Eboli & Mazzulla, 2009):

$$\log \left[\frac{p(Y \leq j | X)}{p(Y > j | X)} \right] = \alpha_j - \sum_{k=1}^K \beta_k X_k = \alpha + X\beta, \quad (3.4)$$

pro j v rozmezí 1 a $J-1$, kde:

α_j konstanty udávající pravděpodobnost, že proměnná Y nabývá nízkých hodnot spíše než vysokých v případě nulovosti všech nezávislých proměnných,

β_k představuje změnu přirozeného logaritmu šance odpovídající jednotkovému nárůstu proměnných X_k .

Kladné hodnoty koeficientů β_k odpovídají vyšší pravděpodobnosti, že závislá proměnná nabývá vysokých hodnot, a naopak. Model je výhodný pro závislé proměnné, jejichž ordinální hodnoty lze považovat za základ spojitě, pravděpodobně dosud nezjištěné dimenze. Základní myšlenkou modelu proporcionálních šancí je přeformulování kategoriální proměnné do několika binárních proměnných podle přijaté ordinální stupnice. Je-li proměnná Y vyjádřena podle ordinální stupnice se čtyřmi stupni (například podle Likertovy škály), existují tři odpovídající binární proměnné (Y_c , přičemž $c = 1, \dots, 3$), takže každé proměnné je přiřazena hodnota 1, pokud je přítomen kategoriální atribut, a hodnota 0 v opačném případě. Tímto způsobem se uvažují tři logistické binární modely, z nichž každý odpovídá regresi každé proměnné Y_c zvláště proti stejným vysvětlujícím proměnným X_k . Podle modelu proporcionálních šancí je vektor parametrů β pro všechny tři modely stejný, takže jediný rozdíl mezi modely je dán konstantou α_c .

Logistické regresní modely, a zejména modely OLR, jsou velmi vhodné pro analýzu spokojenosti, protože se průzkumy obvykle provádějí pomocí ordinálních slovních škál měření (Eboli & Mazzulla, 2008).

3.4.4 Test poměru věrohodností

Test poměru věrohodností (LTR) se používá pro testování adekvátnosti redukovaného modelu vzhledem k modelu úplnému. Vypočítá se jako rozdíl logitů (viz problematika $-2 \log$ likelihood v předešlé sekci) úplného a redukovaného modelu. Vzorec výpočtu je následující:

$$LTR = 2 \times \log(LMAX_{\text{úplný}}) - 2 \times \log(LMAX_{\text{redukovaný}}), \quad (3.5)$$

kde:

$LMAX_{\text{úplný}}$ maximální pravděpodobnost úplného modelu,

$LMAX_{\text{redukovaný}}$ maximální pravděpodobnost redukovaného modelu.

Když je redukovaný model (a tedy nulová hypotéza) správný, má LRT přibližně distribuci chí-kvadrát se stupni volnosti rovným rozdílu mezi počtem parametrů v úplném a redukovaném modelu. Nedostatky redukovaného modelu mají tendenci zvýšit statistiku LRT. Přibližná p-hodnota je tedy podíl chí-kvadrát distribuce, který je větší než LRT (Ramsey & Schafer, 2002).

3.4.5 Beta regrese

Studie, které se zabývají zkoumáním determinantů volební účasti (případně volebních preferencí) občanů, modelují data pomocí OLS modelu lineární regrese (např. Dijkstra et al., 2020). Protože se však výsledky hlasování i volební účasti pohybují v rozmezí 0-100 %, měla by být pro modelování dat místo modelu OLS použita metoda beta regrese (Paolino, 2001). Beta regresi lze zapsat dle následující rovnice (Geissinger et al., 2022):

$$\begin{aligned} E\left(\frac{Y}{1-Y}\right) &= e^{\eta}, \\ \eta &= \sum^n \beta_i x_i, \\ Y &\sim \text{Beta}(\alpha, \beta), \end{aligned} \quad (3.6)$$

kde:

Y proměnná odpovědi v procentech,

x_i vysvětlující proměnná,

β_i vektorový nebo skalární parametr,

$i = 0 \dots n$ seznam vysvětlujících proměnných.

Metoda beta regrese představuje alternativu k modelu lineární regrese a lze tuto metodu aplikovat k modelování dat v podílovém tvaru. Beta regrese však disponuje jedním omezením a to tím, že je definována pouze pro podíly v intervalu (0,1). Závislé proměnné rovnající se přesně nule nebo jedné jsou vyloučeny. Vzhledem k tomu, že volební účast a ani výsledky hlasování zpravidla nenabývají nulových nebo stoprocentních hodnot, tak není použití beta regrese pro výzkum problematičké. V případě, že hodnoty mohou nabývat také hodnot 0 a 1, je

nutné použít pro analýzu dat jinou metodu, například zlomkovou regresi. Tato problematika je podrobně rozpracována například v Papke a Wooldridge (1996).

3.4.6 Zdánlivě nesouvisející regrese

Regresní modely založené na metodě nejmenších čtverců (OLS) nejsou vhodné pro analýzu podílů hlasů ve volbách s více stranami (Katz & King, 1999). Podíl hlasů nemůže nabývat menších hodnot než nula a ani větších hodnot než 100 %. Predikované hodnoty závisle proměnných u modelů OLS jsou ovšem neomezené. OLS také předpokládá, že podíl hlasů pro každou stranu je nezávislý na podílech pro ostatní strany. Vzhledem k tomu, že součet podílů musí být maximálně 100 %, jsou podíly hlasů negativně korelované. To znamená, že pokud je podíl hlasů jedné strany vysoký, podíl hlasů ostatních stran musí být relativně nižší a naopak. Na základě těchto dvou skutečností jsou ve výzkumech zabývajících se problematikou hlasování občanů používány modely zdánlivě nesouvisející regrese (SUR), kterou představili (Zellner & Huang, 1962). K eliminaci problému neomezených predikovaných hodnot se používá logistická transformace, která převádí podíly hlasů na poměry hlasů mezi stranami. Jedna strana je zvolena jako referenční alternativa a je uvažován přirozený logaritmus poměru podílů hlasů mezi referenční alternativou a ostatními alternativami. U celkového počtu tří politických stran tak výzkumník získá dvě proměnné (jednu proměnnou pro každou alternativu ve srovnání s alternativou referenční). Předpokládá-li výzkumník proměnné *Strana A*, *Strana B* a *Strana C*, které představují podíly hlasů pro jednotlivé politické strany (strana A, strana B a strana C), a zároveň *Strana C* představuje referenční skupinu, pak lze metodu SUR vyjádřit matematicky následujícím zápisem:

$$\begin{aligned} A - C &= \ln\left(\frac{\text{Strana A}}{\text{Strana C}}\right), \\ B - C &= \ln\left(\frac{\text{Strana B}}{\text{Strana C}}\right). \end{aligned} \quad (3.7)$$

Tato transformace převádí ohraničené hodnoty podílu hlasů (tj. 0-100 %) na neohraničený interval hodnot. Záporné hodnoty poměru podílu hlasů ukazují na relativně lepší volební výsledky strany C ve srovnání s druhou politickou stranou. Je to proto, že podíl hlasů strany C je jmenovatelem v poměrové závislé proměnné. K překonání problému nesouvislosti podílů hlasů určuje SUR dvě rovnice – každou z nich pro společně modelované závislé proměnné. To umožňuje korelaci regresních reziduí napříč rovnicemi. Rezidua budou pravděpodobně silně pozitivně korelována, protože v okrscích, kde je jedna strana silnější, než předpovídá model, musí být alespoň jedna z ostatních stran slabší, než se předpokládalo, což vede k velkým reziduálním rozptylům v obou rovnicích (Cutts, 2006).

4 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Tato část disertační práce prezentuje výsledky provedeného výzkumu. Kapitola je rozdělena do čtyř částí, které obsahově odpovídají stanoveným výzkumným otázkám a hypotézám. V úvodu každé kapitoly je uveden seznam proměnných (včetně komentáře a základních statistických informací), které vstupují do analýzy.

Výsledky analýz jsou prezentovány prostřednictvím grafů a tabulek. Tyto tabulky zpravidla prezentují výsledky regresních analýz. V záhlaví každé takové tabulky je uvedena závislá proměnná vytvořeného regresního modelu. První sloupec tabulky prezentuje nezávislé proměnné. Hodnoty v buňkách vyjadřují regresní koeficienty β . Pokud je hodnota koeficientu kladná, existuje mezi vysvětlující (nezávislou) proměnnou a vysvětlovanou (závislou) proměnnou přímo úměrný vztah. Jinými slovy, vysvětlovaná proměnná ovlivňuje vysvětlovanou proměnnou pozitivně. Pokud je hodnota záporná, je vztah mezi proměnnými nepřímo úměrný. Hodnoty v závorkách prezentují standardní chyby. Signifikace vztahu mezi nezávislou a závislou proměnnou je vyjádřena pomocí hvězdiček, kde jedna hvězdička označuje hladinu významnosti nižší než 0,05, dvě pro hladinu významnosti nižší než 0,01 a tři pro hladinu významnosti 0,001. Hodnocení kvality modelu prezentuje spodní část tabulek.

4.1 Vliv předvolebních kampaní na volební preference občanů

Analýza vlivu předvolebních kampaní zjišťuje, jak preferované kampaně ovlivňují volební preference občanů, respektive zda mají kampaně v České republice mobilizační potenciál. Data pro analýzu byla získána dotazníkovým šetřením (viz kapitola 3.3). Proměnné modelu byly vybrány na základě teoretické rešerše. Definované proměnné a jejich popisnou statistiku prezentuje tabulka 5.

Po definování proměnných byla pomocí faktoru inflace rozptylu (VIF) testována kolinearita mezi nezávislými proměnnými. Multikolinearita byla v modelech zamítnuta (VIF <5). Pro všechny výpočty byl použit software Stata.

Tabulka 5 Seznam proměnných použitých v analýze vlivu předvolebních kampaní

Proměnná	Komentář	N	Průměr	SD	Min	Max
SEX	Pohlaví občana: (0) muž, (1) žena	807	0,511	0,500	0	1
AGE	Věk občana	807	48,315	17,184	17	84
EDU	Vzdělání občana: (1) žádné, (2) základní, (3) nižší střední, (4) vyšší střední, (5) vyšší odborné a bakalářské, (6) magisterské, (7) doktorské	807	3,618	1,162	1	7
CITY	Velikost obce podle počtu obyvatel, ve které občan žije: (1) do 1 999, (2) 2 000 – 4 999, (3) 5 000 – 9 999, (4) 10 000 – 99 999, (5) 100 000 a více	807	3,105	1,477	1	5
MARD	Občan žije v manželství (registrovaném partnerství): (0) ne, (1) ano	807	0,461	0,499	0	1
STFC	Spokojenost občana s politickou situací: (1) velice nespokojený - (7) velice spokojený	807	3,041	1,596	1	7
SURV	Občan sleduje politické průzkumy: (0) ne, (1) ano	807	0,689	0,463	0	1
KNOW	Občan deklaruje, že je schopen rozpoznat rozdíly v programech politických stran: (1) rozhodně ne - (5) rozhodně ano	807	3,371	1,134	1	5
ELCA	Spokojenost občana s emailovými kampaněmi: (1) velice negativní - (5) velice pozitivní	807	2,223	1,035	1	5
FFCA	Spokojenost občana s osobními kampaněmi: (1) velice negativní - (5) velice pozitivní	807	3,378	1,072	1	5
ADCA	Spokojenost občana s politickou reklamou: (1) velice negativní - (5) velice pozitivní	807	2,497	1,091	1	5
TVCA	Spokojenost občana s televizními diskusemi: (1) velice negativní - (5) velice pozitivní	807	3,558	1,142	1	5
CAMP	Souhrnný index spokojenosti občana s kampaněmi vypočtený jako průměrná hodnota proměnných ELCA, FFCA, ADCA, TVCA: (1) velice nespokojený - (5) velice spokojený	807	2,914	0,750	1	5
VVOT	Občan deklaruje volební účast v parlamentních volbách 2021: (0) ne, (1) ano	807	0,804	0,397	0	1
AVOT	Občan v parlamentních volbách 2017 hlasoval pro antisystémovou politickou stranu: (0) ne, (1) ano	807	0,347	0,476	0	1
MVOT	Občan v parlamentních volbách 2017 hlasoval pro mainstreamovou politickou stranu: (0) ne, (1) ano	807	0,258	0,438	0	1

Zdroj: vlastní zpracování

První část analýzy zjišťuje, zda předvolební kampaně mobilizují voliče k hlasování. Závislou proměnnou modelu je deklarovaná volební účast v nadcházejících volbách (*VVOT*) a nezávislé proměnné tvoří individuální charakteristiky občana (včetně jeho vztahu k předvolebním kampaním). Bylo vytvořeno celkem šest binárně logistických regresních modelů, které postupně zjišťují vliv jednotlivých typů kampaní na volební účast.

Z výsledků (tabulka 6) je zřejmé, že na volební účast občana ve volbách má nejvyšší vliv úroveň vzdělání, politický zájem a znalosti. Při pohledu na souhrnný index spokojenosti občanů s kampaněmi (*CAMP*) je zřejmé, že předvolební kampaně (měřeno jako souhrnný index spokojenosti) nemají dostatečný potenciál ovlivnit rozhodnutí občana zúčastnit se hlasování. Z vybraných typů kampaní ovlivňují volební účast pouze kampaně typu: osobní setkání politiků s občany (*FFCA*) a televizní diskuse kandidátů (*TVCA*). U ostatních typů kampaní nebyl signifikantní vztah prokázán.

Tabulka 6 Vliv předvolebních kampaní na volební účast občana

	(1) VVOT	(2) VVOT	(2) VVOT	(3) VVOT	(4) VVOT	(5) VVOT
SEX	-0,264 (0,208)	-0,273 (0,209)	-0,270 (0,209)	-0,252 (0,209)	-0,257 (0,209)	-0,292 (0,210)
AGE	-0,007 (0,006)	-0,005 (0,006)	-0,007 (0,006)	-0,006 (0,006)	-0,007 (0,006)	-0,003 (0,007)
EDU	0,369*** (0,098)	0,374*** (0,098)	0,365*** (0,098)	0,365*** (0,098)	0,367*** (0,098)	0,370*** (0,099)
CITY	-0,030 (0,070)	-0,035 (0,070)	-0,033 (0,070)	-0,044 (0,071)	-0,030 (0,070)	-0,039 (0,071)
MARD	0,322 (0,217)	0,324 (0,218)	0,313 (0,217)	0,303 (0,218)	0,320 (0,217)	0,330 (0,219)
STFC	0,056 (0,065)	0,033 (0,067)	0,069 (0,067)	0,038 (0,066)	0,061 (0,067)	0,035 (0,066)
SURV	1,593*** (0,201)	1,522*** (0,205)	1,609*** (0,201)	1,483*** (0,206)	1,597*** (0,201)	1,439*** (0,207)
KNOW	0,385*** (0,091)	0,363*** (0,092)	0,393*** (0,092)	0,361*** (0,092)	0,389*** (0,092)	0,352*** (0,092)
CAMP	-	0,220 (0,141)	-	-	-	-
ELCA	-	-	-0,095 (0,099)	-	-	-
FFCA	-	-	-	0,227* (0,095)	-	-
ADCA	-	-	-	-	-0,039 (0,095)	-
TVCA	-	-	-	-	-	0,273** (0,090)
Konstanta	-0,373 (0,482)	-2,259*** (0,668)	-0,417 (0,486)	-0,370 (0,486)	-0,375 (0,483)	-0,557 (0,491)
N	807	807	807	807	807	807
Pseudo R^2	0,169	0,172	0,170	0,176	0,169	0,181
-2LL	-331,519	-330,294	-331,061	-328,666	-331,435	-326,919
BIC	723,278	727,521	729,056	724,266	729,804	720,772
AIC	681,038	680,588	682,122	677,333	682,871	673,838

Poznámky: hodnoty logit; standardní chyby jsou v závorkách; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Zdroj: vlastní zpracování

V druhé fázi analýzy byla závislá proměnná *VVOT* (rozhodnutí o účasti v příštích volbách) nahrazena proměnnými, které vyjadřují spokojenost občanů s jednotlivými typy kampaní. Volební preference občanů společně s individuálními charakteristikami vstupují do modelu jako nezávislé proměnné. Cílem této analýzy je zjistit, jak voliči antisystémových (*AVOT*) a mainstreamových (*MVOT*) politických stran vnímají předvolební politické kampaně. Pro ověření vztahů byla použita ordinální logistická regrese.

Výsledky druhé části analýzy prezentuje tabulka 7. Pozitivní (negativní) hodnocení vybraných typů předvolebních kampaní závisí na individuálních charakteristikách občana, ale také na jeho volebních preferencích. Lze si všimnout, že emailové kampaně (*ELCA*) oslovují především

občany s nízkou mírou vzdělání a bez životního partnera. Tito lidé ovšem disponují politickými znalostmi a hodnotí politickou situaci kladně. V tomto kontextu je třeba poukázat na nebezpečí řetězových emailů, prostřednictvím kterých jsou často šířeny dezinformace a tito lidé mohou dezinformacím snadno podlehnout.

Tabulka 7 Vztah volebních preferencí občana k hodnocení volebních kampaní

	(1) ELCA	(2) FFCA	(3) ADCA	(4) TVCA
SEX	-0,018 (0,142)	-0,127 (0,143)	0,374** (0,144)	0,138 (0,144)
AGE	0,004 (0,005)	-0,013** (0,005)	-0,008 (0,005)	-0,029*** (0,005)
EDU	-0,177** (0,062)	0,074 (0,061)	-0,108 (0,061)	0,020 (0,063)
CITY	-0,066 (0,046)	0,058 (0,047)	0,005 (0,046)	0,030 (0,047)
MARD	-0,299* (0,141)	0,041 (0,143)	-0,106 (0,142)	-0,078 (0,144)
STFC	0,195*** (0,043)	0,112** (0,043)	0,203*** (0,043)	0,134** (0,043)
SURV	0,222 (0,150)	0,915*** (0,151)	0,110 (0,150)	1,085*** (0,155)
KNOW	0,148* (0,060)	0,204*** (0,061)	0,198** (0,060)	0,282*** (0,062)
AVOT	0,076 (0,168)	0,463** (0,170)	-0,068 (0,172)	0,349* (0,173)
MVOT	0,157 (0,180)	0,272 (0,181)	0,142 (0,179)	0,563** (0,186)
N	807	807	807	807
Pseudo R ²	0,023	0,044	0,025	0,072
-2LL	-1082,052	-1088,052	-1073,469	-1033,509
BIC	2257,810	2269,810	2240,644	2160,724
AIC	2192,103	2204,104	2174,938	2095,018

Poznámky: hodnoty logit; standardní chyby jsou v závorkách; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Zdroj: vlastní zpracování

Kampaně typu setkání politiků s občany (*FFCA*) preferují především mladí lidé, kteří disponují politickým zájmem, znalostmi a hodnotí politickou situaci jako pozitivní. Výsledky však dále ukazují, že tito lidé v posledních parlamentních volbách hlasovali pro některou z antisystémových populistických politických stran. Shodné individuální charakteristiky vykazují občané, kteří preferují kampaně typu televizních diskusních pořadů (*TVCA*). Tento styl kampaní však také hodnotí kladně voliči mainstreamových politických stran. V obou případech kampaní je signifikantním determinantem vztahu občana ke kampaním politický zájem občanů. Tím se tyto styly kampaní odlišují od ostatních.

Konečně, politická reklama (*ADCA*) je stejně jako v předchozích případech pozitivně vnímána občany s politickými znalostmi a kladným hodnocením politické situace země. Navíc je

v tomto případě signifikantní proměnnou také pohlaví občana. Konkrétně ženy vnímají tento styl kampaní pozitivně.

4.2 Vliv mediálních platform na volební preference občanů

V této části analýzy je proveden výzkum problematiky vlivu mediálních platform na preference občanů. Data pro analýzu byla získána prostřednictvím dotazníkového šetření (viz kapitola 3.3). Definované proměnné a jejich popisnou statistiku prezentuje tabulka 8.

Tabulka 8 Seznam proměnných v analýze vlivu mediálních platform

Proměnná	Komentář	N	Průměr	SD	Min	Max
SEX	Pohlaví občana: (0) muž, (1) žena	807	0,511	0,500	0	1
EDU	Vzdělání občana: (1) žádné, (2) základní, (3) nižší střední, (4) vyšší střední, (5) vyšší odborné a bakalářské, (6) magisterské, (7) doktorské	807	3,618	1,162	1	7
AGE	Věk občana	807	48,315	17,184	17	84
RELG	Občan je věřící: (0) ne, (1) ano	807	0,260	0,439	0	1
KNOW	Občan deklaruje, že je schopen rozpoznat rozdíly v programech politických stran: (1) rozhodně ne - (5) rozhodně ano	807	3,371	1,134	1	5
STFA	Souhrnný index spokojenosti vypočtený jako průměrná hodnota spokojenosti respondenta se životem, finanční situací domácnosti, ekonomickou situací státu a politickou situací: (1) velice nespokojený - (5) velice spokojený	807	2,934	0,853	1	5
NGO	Občan je členem nestátní neziskové organizace: (0) ne, (1) ano	807	0,185	0,388	0	1
CITY	Velikost obce podle počtu obyvatel, ve které občan žije: (1) do 1 999, (2) 2 000 – 4 999, (3) 5 000 – 9 999, (4) 10 000 – 99 999, (5) 100 000 a více	807	3,105	1,477	1	5
MARD	Občan žije v manželství (registrovaném partnerství): (0) ne, (1) ano	807	0,461	0,499	0	1
NVOT	Občan v parlamentních volbách 2017 nehlasoval: (0) ne, (1) ano	807	0,294	0,456	0	1
AVOT	Občan v parlamentních volbách 2017 hlasoval pro antisystémovou politickou stranu: (0) ne, (1) ano	807	0,347	0,476	0	1
MVOT	Občan v parlamentních volbách 2017 hlasoval pro mainstreamovou politickou stranu: (0) ne, (1) ano	807	0,258	0,438	0	1
NUMB	Počet médií, z nichž respondent získává politické informace. Hodnoty se pohybují od 0 do 4. V analýze jsou hodnoty převedeny na interval od 0 do 1	807	0,458	0,310	0	1
PTNW	Občan čte politické články v tištěných novinách: (0) ne, (1) ano	807	0,285	0,452	0	1
TVNW	Občan sleduje politické zprávy v TV: (0) ne, (1) ano	807	0,549	0,498	0	1
RDNW	Občan poslouchá politické zprávy v rozhlasu: (0) ne, (1) ano	807	0,305	0,461	0	1
OLNW	Občan čte politické zprávy na online platformách: (0) ne, (1) ano	807	0,695	0,461	0	1
FAKE	Občan čte zprávy z webových stránek, které zveřejňují hoaxy a dezinformace (Parlamentní listy, AC24, Aeronet, Sputnik a/nebo Protiproud): (0) ne, (1) ano	807	0,290	0,454	0	1
MAIL	Respondent čte politické informace poskytované prostřednictvím řetězových e-mailů: (0) ne, (1) ano	807	0,411	0,492	0	1
SOME	Respondent sleduje politický obsah na sociálních sítích: (0) ne, (1) ano	807	0,320	0,467	0	1

Zdroj: vlastní zpracování

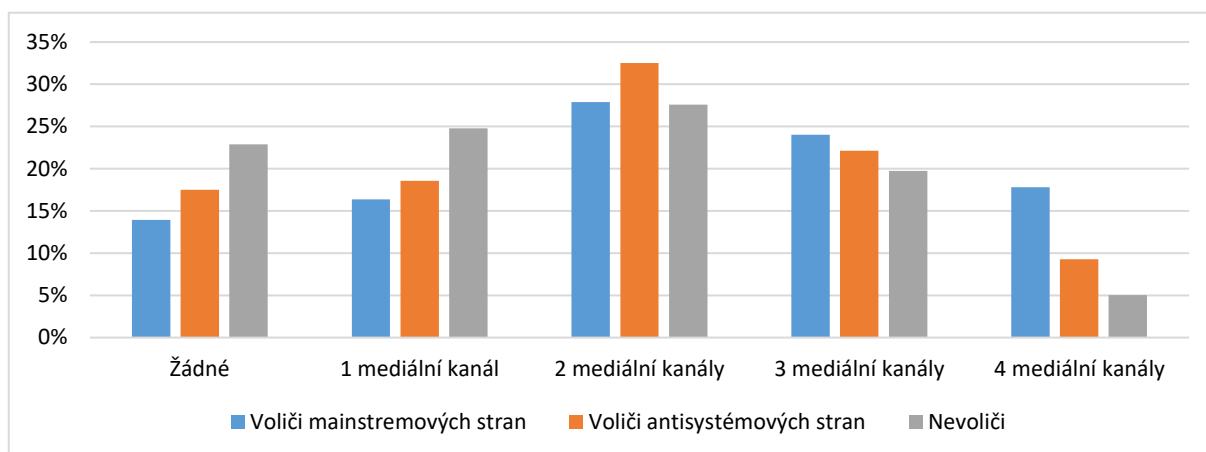
Tabulka 8 Seznam proměnných v analýze vlivu mediálních platform – pokračování

Proměnná	Komentář	N	Průměr	SD	Min	Max
PUTV	Respondent sleduje zprávy na veřejnoprávní televizní stanici (Česká televize): (0) ne, (1) ano	807	0,375	0,485	0	1
COTV	Respondent sleduje zprávy na komerční televizní stanici nebo zprávy nesleduje: (0) ne, (1) ano	807	0,514	0,500	0	1

Zdroj: vlastní zpracování

Po definování proměnných byla pomocí faktoru inflace rozptylu (VIF) testována kolinearita mezi nezávislými proměnnými. Multikolinearita byla v modelech zamítnuta ($VIF < 5$). Pro všechny výpočty byl použit software Stata.

První část analýzy zkoumá vztah mezi počtem zdrojů, ze kterých občané získávají politické informace, a jejich volebními preferencemi. Konzumace politických zpráv z více zdrojů indikuje jednak politický zájem občana, ale také poukazuje na vyšší úroveň objektivity konzumovaných informací. Obrázek 2 ilustruje vztahy volebních preferencí občanů a počet mediálních kanálů, ze kterých občan konzumuje politický obsah.

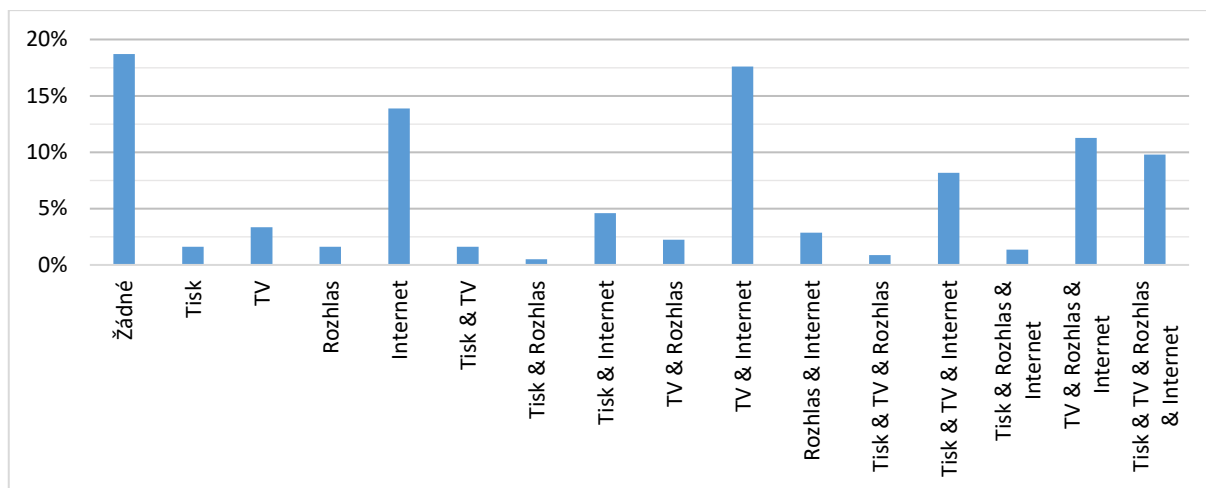

Obrázek 2 Počet mediálních kanálů, ze kterých občané konzumují politická témata

Zdroj: Vlastní zpracování

První výsledky ukazují, že občané v České republice využívají k získávání politických zpráv zpravidla dva informační kanály. Počet využívaných informačních kanálů se významně liší s ohledem na volební preference občanů. Nevoliči nesledují zpravodajství vůbec nebo využívají pouze jeden informační zdroj. Voliči antisystémových politických stran získávají zprávy nejčastěji ze dvou zdrojů. Voliči mainstreamových politických stran využívají kombinaci tří nebo všech mediálních kanálů (tj. televize, internet, rozhlas, noviny).

Obrázek 3 Kombinace konzumovaných médií

Zdroj: Vlastní zpracování

Obrázek 3 znázorňuje kombinace mediálních kanálů, které občané nejčastěji využívají ke konzumaci politického obsahu. Je zřejmé, že téměř 82 % občanů sleduje politické zpravodajství. Nejčastější kombinací médií, z nichž občané získávají zprávy, je televizní vysílání a internetové stránky. Online platformy jsou nejčastěji využívaným singulárním médiem.

K ověření signifikance vztahů mezi počtem konzumovaných médií a volebními preferencemi občanů je vytvořen model frakční regrese (rozšířená verze Beta regrese, hodnoty mohou nabývat také 0 a 1). Závislou proměnnou v regresní analýze je podíl platform, ze kterých občané konzumují politický obsah (*NUMB*). Byly vytvořeny čtyři základní regresní modely, v nichž závislou proměnnou je počet médií, z nichž občané získávají politické informace, a nezávislými proměnnými jsou individuální charakteristiky občanů. V prvním modelu (1) nejsou zahrnuty žádné preference, v následujících modelech (2-4) je vždy dodatečně vložena jedna z volebních preferencí občana jako nezávislá proměnná.

Výsledky analýzy ukazují (tabulka 9), že počet používaných médií závisí především na vzdělání občana. Pokud volební preference občanů nejsou do modelu zahrnuty, jsou dalšími významnými prediktory úrovně politických znalostí a spokojenost občanů. Jakmile jsou do modelu zahrnuty volební preference, význam těchto proměnných klesá ve prospěch volebních preferencí. Významnými preferencemi v modelu jsou neúčast občanů ve volbách (*NVOT*) a volba mainstreamových politických stran (*MVOT*). Volič mainstreamových politických stran využívá k získávání informací velké množství zdrojů, zatímco nevolič nekonzumuje zprávy vůbec nebo jen okrajově. U voličů antisystémových stran (*AVOT*) nebyl zjištěn žádný významný vztah.

Tabulka 9 Faktory, které určují počet mediálních kanálů využívaných občany

	(1) NUMB	(2) NUMB	(3) NUMB	(4) NUMB
SEX	-0,005 (-0,05)	-0,016 (-0,16)	0,000 (0,00)	-0,007 (-0,07)
EDU	0,195*** (5,03)	0,178*** (4,50)	0,171*** (4,28)	0,195*** (5,04)
AGE	0,004 (1,33)	0,002 (0,64)	0,004 (1,47)	0,004 (1,19)
RELG	0,104 (1,03)	0,097 (0,96)	0,088 (0,86)	0,105 (1,04)
KNOW	0,088* (2,22)	0,072 (1,81)	0,078 (1,93)	0,088* (2,21)
STFA	0,108* (2,02)	0,092 (1,68)	0,100 (1,86)	0,107* (2,00)
NGO	0,156 (1,33)	0,127 (1,08)	0,135 (1,14)	0,155 (1,32)
CITY	0,045 (1,46)	0,042 (1,36)	0,044 (1,43)	0,045 (1,46)
MARD	-0,033 (-0,34)	-0,042 (-0,44)	-0,042 (-0,44)	-0,033 (-0,34)
NVOT	-	-0,234* (-2,34)	-	-
MVOT	-	-	0,238* (2,13)	-
AVOT	-	-	-	0,019 (0,19)
Konstanta	-1,304*** (0,231)	-1,098*** (0,264)	-1,270*** (0,233)	-1,303*** (0,231)
N	807	807	807	807
Pseudo R ²	0,016	0,017	0,018	0,016
-2LL	-547,730	-547,210	-546,676	-547,705
BIC	1162,392	1168,048	1166,978	1169,037
AIC	1115,459	1116,421	1115,351	1117,411

Poznámky: hodnoty logit; standardní chyby jsou v závorkách; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Zdroj: Vlastní zpracování

Další část analýzy se zaměřuje na typy mediálních kanálů a platform. Cílem této části analýzy je zjistit, které kanály a platformy občané preferují při konzumaci politických informací. V analýze bylo vytvořeno celkem 30 logistických regresních modelů, v nichž jsou závislými proměnnými různé typy mediálních kanálů a platform (viz seznam proměnných). Nezávislými proměnnými jsou individuální charakteristiky a volební preference občanů, stejně jako v předchozí analýze. Volební preference občanů se ukázaly jako významné pouze v devíti případech. Tyto výsledky jsou z důvodu přehlednosti rozděleny do dvou tabulek (tabulky 10 a 11)

Tabulka 10 Závislost vybraných mediálních kanálů/platforem a volební účastí občanů

	(1) PUTV	(2) COTV	(3) FAKE	(4) SOME
SEX	-0,016 (0,172)	0,253 (0,165)	-0,769*** (0,186)	-0,180 (0,178)
EDU	0,269*** (0,072)	-0,342*** (0,071)	0,127 (0,079)	-0,110 (0,076)
AGE	-0,009 (0,005)	0,013* (0,005)	0,006 (0,006)	-0,025*** (0,006)
RELG	0,269 (0,177)	-0,152 (0,173)	0,450* (0,184)	0,529** (0,182)
KNOW	0,179* (0,070)	-0,000 (0,067)	0,128 (0,072)	0,448*** (0,075)
STFA	0,466*** (0,095)	-0,345*** (0,090)	-0,149 (0,098)	-0,047 (0,096)
NGO	0,157 (0,197)	-0,173 (0,194)	0,270 (0,205)	0,678*** (0,201)
CITY	0,099 (0,054)	-0,046 (0,052)	0,122* (0,058)	-0,036 (0,056)
MARD	-0,075 (0,170)	0,212 (0,164)	-0,090 (0,178)	-0,185 (0,178)
NVOT	-0,501* (0,200)	0,480* (0,188)	-1,054*** (0,238)	-0,676** (0,215)
Konstanta	-3,314*** (0,593)	1,522** (0,554)	-1,585* (0,625)	-0,410 (0,599)
N	807	807	807	807
Pseudo R ²	0,082	0,068	0,092	0,088
-2LL	-490,112	-521,043	-441,369	-461,312
BIC	1053,851	1115,712	956,364	996,252
AIC	1002,225	1064,085	904,738	944,625

Poznámky: hodnoty logit; standardní chyby jsou v závorkách; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Zdroj: Vlastní zpracování

První tabulka (tabulka 10) prezentuje čtyři modely, ve kterých se prokázala volební neúčast občana (NVOT) jako signifikantní nezávislá proměnná. Výsledky provedené analýzy ukazují, že nevoliči nesledují téměř žádné politické informace. Za předpokladu, že je sledují, tak využívají především komerční mediální platformy, a naopak nesledují média veřejnoprávní. Nečtou však ani politický obsah na dezinformačních webech nebo sociálních sítích.

Druhá tabulka (tabulka 11) uvádí pět modelů, ve kterých byla prokázána signifikance proměnné představující antisystémové (AVOT) nebo mainstreamové (MVOT) preference voličů. Voliče mainstreamových politických stran lze charakterizovat jako typické čtenáře denního tisku, diváky zpravodajství vysílaného médií veřejné služby a sledující politického obsahu na sociálních sítích (Facebook, Instagram apod.). Tito voliči naopak nesledují komerční televizní programy.

Voliči antisystémových politických stran preferují jako zdroj politických informací především weby publikující dezinformace a hoaxy.

Tabulka 11 Závislost vybraných mediálních kanálů/platforem a volební preferencí občanů

	(5) PTNW	(6) PUTV	(7) COTV	(8) SOME	(9) FAKE
SEX	0,252 (0,181)	-0,056 (0,174)	0,287 (0,165)	-0,214 (0,177)	-0,745*** (0,185)
EDU	0,224** (0,075)	0,228** (0,073)	-0,321*** (0,072)	-0,098 (0,076)	0,244** (0,077)
AGE	0,003 (0,006)	-0,003 (0,005)	0,008 (0,005)	-0,018*** (0,005)	0,006 (0,006)
RELG	0,392* (0,183)	0,213 (0,180)	-0,109 (0,174)	0,500** (0,182)	0,495** (0,185)
KNOW	0,064 (0,073)	0,167* (0,071)	0,006 (0,067)	0,466*** (0,076)	0,160* (0,072)
STFA	0,138 (0,098)	0,463*** (0,096)	-0,340*** (0,090)	-0,040 (0,096)	-0,139 (0,097)
NGO	0,486* (0,202)	0,128 (0,200)	-0,166 (0,196)	0,698*** (0,201)	0,338 (0,206)
CITY	0,066 (0,057)	0,099 (0,055)	-0,045 (0,052)	-0,036 (0,056)	0,116* (0,058)
MARD	-0,221 (0,178)	-0,080 (0,171)	0,211 (0,164)	-0,171 (0,178)	-0,036 (0,178)
MVOT	0,568** (0,184)	0,909*** (0,180)	-0,722*** (0,182)	0,505** (0,187)	-
AVOT	-	-	-	-	0,770*** (0,182)
Konstanta	-3,156*** (0,562)	-3,723*** (0,544)	1,948*** (0,496)	-1,169* (0,525)	-2,711*** (0,561)
N	807	807	807	807	807
Pseudo R ²	0,058	0,100	0,076	0,085	0,088
-2LL	-454,264	-480,438	-516,322	-462,842	-443,244
BIC	982,155	1034,502	1106,272	999,310	960,116
AIC	930,528	982,876	1054,645	947,683	908,489

Poznámky: hodnoty logit; standardní chyby jsou v závorkách; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Zdroj: Vlastní zpracování

Výsledky analýzy vlivu volebních preferencí na výběr médií (tabulky 10 a 11) dále ukazují, že výběr typů mediálních kanálů a platforem je ovlivněn především úrovní vzdělání občanů. Zatímco lidé s vyšší úrovní vzdělání preferují především zpravodajství ve veřejnoprávní televizi a v denním tisku, méně vzdělaní občané upřednostňují konzumaci politického zpravodajství vysílaného komerčními televizními stanicemi. Zajímavým zjištěním dále je, že vyšší úroveň vzdělání je zároveň prediktorem sledování/čtení politického obsahu na webových stránkách publikujících dezinformace a hoaxy.

Za pozornost stojí také významný vztah u proměnné, která je souhrnným ukazatelem spokojenosti občanů s politickou a ekonomickou situací v zemi (STFA). Spokojení občané sledují veřejnoprávní média, zatímco nespokojení občané upřednostňují komerční televizní stanice.

Dosud prezentované výsledky ukázaly, že existuje vztah mezi vybranými volebními preferencemi občanů a zdroji politických informací. Není však jasné, zda média ovlivňují volební preference občanů, nebo zda volební preference občanů ovlivňují výběr informačních zdrojů. Pro zkoumání těchto vztahů bylo vytvořeno devět binárních logistických regresních modelů shodných s modely uvedenými v tabulkách 10 a 11. V této části analýzy jsou původní závislé proměnné, které představovaly typ používaného kanálu/platformy (např. *PUTV*), zadány do nových modelů jako jedna z nezávislých proměnných. Voličské preference z původních modelů (např. *NVOT*) jsou v nových modelech závislými proměnnými. K vyhodnocení vztahu mezi volebními preferencemi a typem užívaného média byl použit test poměru věrohodností. Tímto testem se zjišťuje, zda:

- 1) přidání nezávislé proměnné (reprezentující volební preference) do modelu se závislou proměnnou (reprezentující typ médií) významně zlepšilo shodu modelu a
- 2) přidání nezávislé proměnné (reprezentující typ médií) do modelu se závislou proměnnou (reprezentující volební preference) významně zlepšilo shodu modelu.

Po vytvoření uvedených modelů byly porovnány p-hodnoty zjištěné v bodech 1 a 2. Nižší p-hodnota naznačuje silnější vztah – konkrétně to, zda mají volební preference významnější vliv na výběr konzumovaného média, nebo zda konzumované médium ovlivňuje volební preference. Tabulka 12 prezentuje výsledky této analýzy.

Tabulka 12 Vztah mezi výběrem mediální platformy a voličskými preferencemi

Model	Hladina významnosti	Koefficient β	Závislá proměnná	Nezávislá proměnná	p-hodnota	Závislá proměnná	Nezávislá proměnná
			<i>platforma</i>	<i>preference</i>		<i>platforma</i>	<i>preference</i>
1	<0,05	negativní	PUTV	NVOT	<	NVOT	PUTV
2	<0,05	pozitivní	COTV	NVOT	<	NVOT	COTV
3	<0,001	negativní	FAKE	NVOT	>	NVOT	FAKE
4	<0,01	negativní	SOME	NVOT	>	NVOT	SOME
5	<0,01	pozitivní	PTNW	MVOT	<	MVOT	PTNW
6	<0,001	pozitivní	PUTV	MVOT	<	MVOT	PUTV
7	<0,001	negativní	COTV	MVOT	<	MVOT	COTV
8	<0,01	pozitivní	SOME	MVOT	<	MVOT	SOME
9	<0,001	pozitivní	FAKE	AVOT	<	AVOT	FAKE

Zdroj: vlastní zpracování

Na základě p-hodnoty je možné rozhodnout, která nezávislá proměnná určuje závislou proměnnou (viz označené buňky tabulky 12). Při interpretaci výsledků je třeba vzít v úvahu hodnotu koeficientu beta, který udává pozitivní nebo negativní vztah proměnných. Výsledky

pokrývají všechny možnosti a představují zajímavý výsledek, který novým způsobem identifikuje, jak analyzovat vztahy mezi voličskými preferencemi a zdrojem informací nezbytných pro rozhodování voličů. Výsledky ukazují následující vztahy:

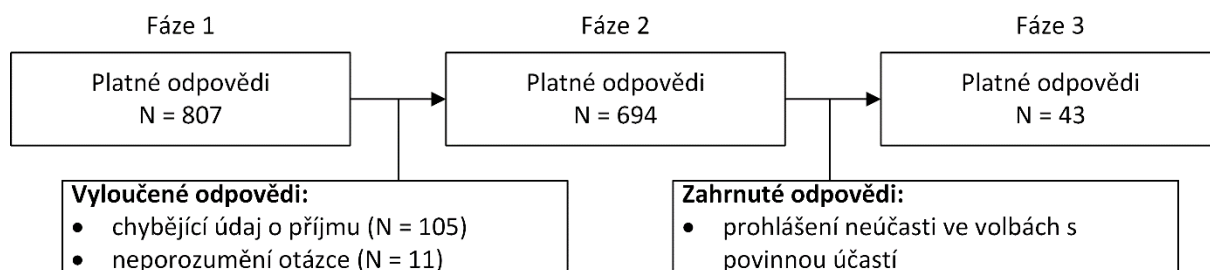
- občané, kteří se neúčastní voleb, sledují zpravodajství vysílané komerčními televizními stanicemi (nikoli televizí veřejnoprávní);
- čtení dezinformačních webů zvyšuje volební účast občanů;
- sledování politického obsahu na sociálních sítích zvyšuje volební účast občanů;
- voliči mainstreamových politických stran preferují konzumaci politického obsahu z tisku, veřejnoprávní televize a sociálních médií;
- voliči mainstreamových politických stran nesledují zpravodajství vysílané komerčními televizními stanicemi;
- voliči antisystémových politických stran čtou zprávy na dezinformačních webových stránkách;
- občané, kteří se účastní voleb, sledují televizní zpravodajství;
- čtení novin zvyšuje volební účast.

4.3 Vliv vybraných volebních procesů na volební preference občanů

Analýzy v této podkapitole zjišťují, jak vybrané volební procesy ovlivňují volební účast občanů. V první části analýzy je věnována pozornost problematice zavedení povinné volební účasti s možností sankcionování osob, kteří tuto povinnost odmítnou vykonat. V druhé části se analýza zaměřuje na nástroje usnadňující občanům hlasování, konkrétně na elektronické hlasování.

4.3.1 Povinná volební účast

První část výzkumu vlivu vybraných volebních procesů na volební preference je zaměřena na problematiku povinného hlasování. Data pro analýzu byla získána dotazníkovým šetřením (viz kapitola 3.3). Úvodem je však nutné upozornit, že tato analýza oproti analýzám předchozím pracuje s redukováným souborem dat. Důvodem jsou chybějící hodnoty (například neuvedený příjem, nepochopení otázky). Pokud v souboru dat chyběl jeden z údajů, byl respondent z analýzy vyřazen (metoda casewise). Obrázek 4 prezentuje postup analýzy.

Obrázek 4 Celkový počet respondentů v analýze vlivu povinného hlasování

Zdroj: vlastní zpracování

Z odpovědí respondentů byly vytvořeny proměnné, které včetně jejich základních statistických charakteristik popisuje tabulka 13.

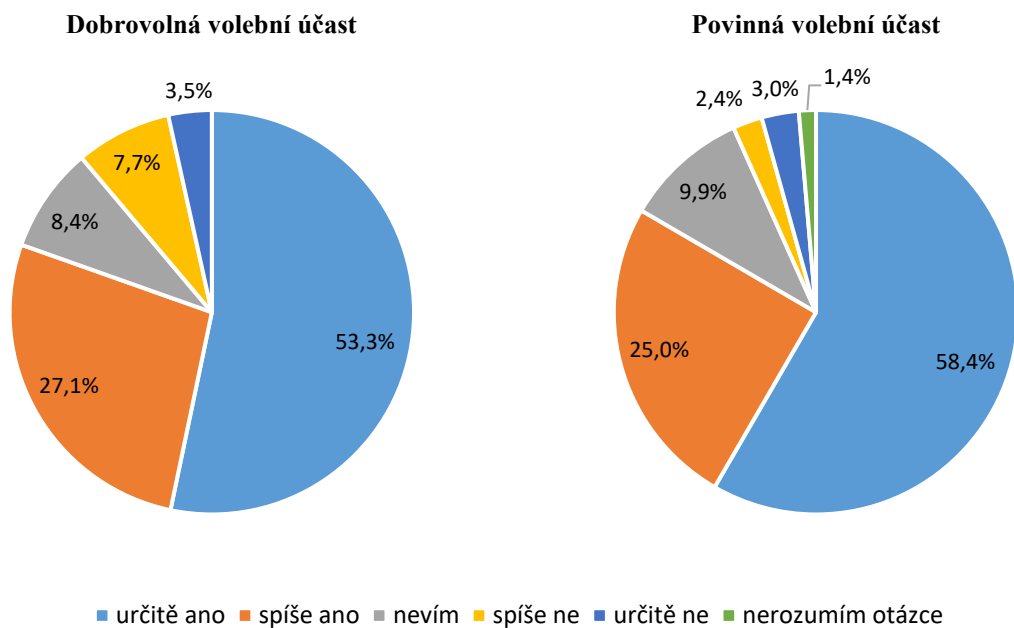
Tabulka 13 Seznam proměnných v analýze vlivu povinné volební účasti

Proměnná	Komentář	N	Průměr	SD	Min	Max
AGE	Věk občana	807	48,315	17,184	17	84
AGSQ	Věk občana na druhou	807	2629,232	1659,147	289	7056
EDU	Vzdělání občana: (1) žádné, (2) základní, (3) nižší střední, (4) vyšší střední, (5) vyšší odborné a bakalářské, (6) magisterské, (7) doktorské vzdělání	807	3,618	1,162	1	7
SEX	Pohlaví občana: (0) muž, (1) žena	807	0,511	0,500	0	1
INCE	Příjem občana: (1) méně než 10 000; (2) 10 001-20 000; (3) 20 001-30 000; (4) 30 001-40 000; (5) 40 001-50 000; (6) více než 50 000. Odpověď „nechci uvést“ je definována jako chybějící hodnota (n = 105)	702	2,637	1,205	1	6
CITY	Velikost obce podle počtu obyvatel, ve které občan žije: (1) do 1 999, (2) 2 000 – 4 999, (3) 5 000 – 9 999, (4) 10 000 – 99 999, (5) 100 000 a více	807	3,105	1,477	1	5
RVOT	Občan se účastnil hlasování v parlamentních volbách 2017: (0) ne, (1) ano	807	0,706	0,456	0	1
KNOW	Občan deklaruje, že je schopen rozpoznat rozdíly v programech politických stran: (1) rozhodně ne - (5) rozhodně ano	807	3,371	1,134	1	5
SURV	Občan sleduje politické průzkumy: (0) ne, (1) ano	807	0,689	0,463	0	1
PUTV	Respondent sleduje zprávy na veřejnoprávní televizní stanici (Česká televize): (0) ne, (1) ano	807	0,375	0,485	0	1
SOME	Respondent sleduje politický obsah na sociálních sítích: (0) ne, (1) ano	807	0,320	0,467	0	1
VVOT	Občan deklaruje volební účast v parlamentních volbách 2021: (0) ne, (1) ano	807	0,804	0,397	0	1
CVOT	Občan deklaruje volební účast v parlamentních volbách 2021 za předpokladu zavedení povinné volební účasti: (0) ne, (1) ano	796	0,844	0,363	0	1
OCTV	Občan se hlasování bude účastnit jen v případě povinného hlasování: (0) ne, (1) ano	807	0,113	0,316	0	1
DISM	Občan se hlasování nebude účastnit ani v případě povinného hlasování: (0) ne, (1) ano	807	0,154	0,361	0	1
PELT	Pokuta, kterou je respondent ochotný zaplatit za neúčast v hlasování, bude-li zavedená povinná účast	viz výsledek analýzy				

Zdroj: vlastní zpracování

Po definování proměnných byla pomocí faktoru inflace rozptylu (VIF) testována kolinearita mezi nezávislými proměnnými. Multikolarita byla v modelech zamítnuta (VIF <5). Pro všechny výpočty byl použit software Stata.

První část analýzy zaměřené problematiku povinné volební účasti analyzuje dopady zavedení povinného hlasování. Respondenti byly v dotazníku požádáni, aby zodpověděli následující otázku: „Zúčastnili byste se příštích voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v systému dobrovolné/povinné volební účasti?“. Odpovědi respondentů prezentuje obrázek 5.

Obrázek 5 Deklarovaná účast občanů v systému dobrovolného/povinného hlasování

Zdroj: vlastní zpracování

Úvodem je nutné upozornit, že otázky týkající se volební účasti/neúčasti mají také sociální, psychologické a etické důsledky. V praxi není možné rozlišovat odpovědi těch respondentů, kteří deklarují volební účast a voleb se skutečně zúčastní a těch respondentů, kteří účast deklarují, ale voleb se nezúčastní. Respondent může neúčast vnímat jako „špatné chování“, a proto deklaruje účast, aniž by si byl skutečnou účastí jistý. Tento jev se vyskytuje také v tomto výzkumu, protože deklarování volební účast se liší od skutečné volební účasti. Tento jev se však objevuje ve většině studií, protože není možné posoudit věrohodnost výroku respondenta.

Podle výsledků je deklarovaná volební účast v systému dobrovolného hlasování 80,4 % (součet odpovědí „určitě ano“ a „spíše ano“). To je mnohem vyšší účast, než byla skutečná účast v posledních volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2017 (60,8 %). Pokud by byla zavedena povinná volební účast (včetně sankce za neúčast), volební účast se zvýší na 83,4 %. Z tohoto prvního zjištění vyplývá, že zavedení povinného hlasování nezvýší zájem o účast ve

volbách tak významně. Tabulka 14 prezentuje změnu deklarované účasti po zavedení povinného hlasování.

Tabulka 14 Změna volební účasti se zavedením povinného hlasování

		Povinná volební účast						Celkem
		Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne	Nevím	Nerozumím otázce	
Dobrovolná volební účast	určitě ano	333	60	8	12	16	1	430
	spíše ano	99	90	2	3	19	6	219
	spíše ne	16	24	6	4	12	0	62
	určitě ne	6	9	1	4	7	1	28
	nevím	17	19	2	1	26	3	68
	celkem	471	202	19	24	80	11	807

Zdroj: vlastní zpracování

Výsledky ukazují, že 91 nevoličů (nebo nerozhodnutých občanů) deklaruje volební účast v případě zavedení povinného hlasování. Oproti tomu 60 občanů, kteří se plánují dobrovolně zúčastnit voleb, odmítá (nebo nejsou rozhodnutí) volit v případě zavedení povinného hlasování. Tento výsledek naznačuje, že zavedení povinného hlasování nemusí mít významný pozitivní dopad na zvýšení volební účasti. Podporuje rovněž předpoklad, že pokud jsou volby pro občana zajímavé, může být dobrovolná účast vysoká.

Další část analýzy zkoumá individuální charakteristiky občana, které mají signifikantní vliv na volební účast v systému dobrovolné a povinné volební účasti. Tabulka 15 ukazuje vliv vybraných determinantů (nezávislých proměnných) z oblastí sociálně-ekonomických charakteristik (věk, vzdělání, příjem, pohlaví apod.) a politických znalostí (informace, zájem o politiku apod.) na ochotu občanů účastnit se voleb. Byl vytvořen model, který má dvě odlišné závislé proměnné: účast občanů v systému dobrovolného hlasování (1); účast občanů v systému povinného hlasování (2). Použitou metodou je v obou případech binární logistická regrese.

Proměnné vyjadřující věk (AGE a AGSQ) naznačují existenci vztahu mezi životním cyklem a volební účastí. Kladná hodnota β koeficientu u proměnné „AGE“ a záporná hodnota koeficientu β u proměnné „AGSQ“ vyjadřují nelineární vztah mezi volební účastí a věkem. Vyšší volební účast je deklarovaná u starších a mladších občanů než u občanů středního věku. Kromě věku je volební účast v obou systémech hlasování determinována politickými zkušenostmi a politickým zájmem. Výsledky ukazují, že účast občanů ve volbách do Poslanecké sněmovny 2017 má pozitivní vliv na deklarovanou účast ve volbách konaných v roce 2021. Dále má na účast signifikantní vliv sledování předvolebních průzkumů a politického obsahu na sociálních sítích.

Tabulka 15 Charakteristika občana v systému povinného/dobrovolného hlasování

	(1) VVOT	(2) CVOT
AGE	-0,201*** (0,053)	-0,155** (0,047)
AGSQ	0,002** (0,001)	0,001** (0,000)
EDU	0,177 (0,135)	0,337** (0,125)
SEX	0,250 (0,296)	0,065 (0,252)
INCE	0,146 (0,126)	0,075 (0,111)
CITY	-0,067 (0,098)	0,135 (0,084)
RVOT	2,964*** (0,305)	1,076*** (0,268)
KNOW	0,287* (0,130)	0,132 (0,110)
SURV	1,664*** (0,285)	0,984*** (0,247)
PUTV	0,974** (0,334)	-0,350 (0,259)
SOME	1,244** (0,382)	0,574 (0,303)
Konstanta	1,443 (1,172)	2,166 (1,152)
N	694	694
Pseudo R2	0,445	0,166
-2LL	-186,656	-245,919
BIC	451,821	570,347
AIC	397,311	515,837

Poznámky: hodnoty logit; standardní chyby jsou v závorkách; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Zdroj: vlastní zpracování

Vytvořený model však prezentuje i některé další charakteristiky, které jsou typické pouze pro občany dobrovolně hlasující (nebo hlasující pouze při povinné volební účasti). Ukázalo se, že dobrovolně hlasující občané disponují vyšší úrovní politických znalostí a sledují veřejnoprávní televizní stanici (Česká televize). Naopak v systému povinného hlasování má na volební účast vliv vyšší úroveň vzdělání.

Další část analýzy se zaměřuje na rozdíly mezi občany, kteří se účastní voleb dobrovolně (VVOT), občany hlasujícími pouze v systému povinné volební účasti (OCTV) a občany, kteří se odmítají voleb účastnit v jakémkoli systému (DISM). Pro zjištění rozdílů je použita metoda nominální logistické regrese. Referenční skupinou je v modelu VVOT. Výsledky analýzy prezentuje tabulka 16.

Tabulka 16 Rozdíly mezi voličem v systému dobrovolného a povinného hlasování

	(1)	
	OCTV	DISM
AGE	0,142* (0,059)	0,316*** (0,079)
AGSQ	-0,001* (0,001)	-0,003*** (0,001)
EDU	-0,090 (0,147)	-0,371 (0,199)
SEX	-0,119 (0,332)	-0,486 (0,390)
INCE	-0,068 (0,139)	-0,307 (0,181)
CITY	0,107 (0,110)	-0,009 (0,134)
RVOT	-2,915*** (0,350)	-3,025*** (0,417)
KNOW	-0,305* (0,148)	-0,253 (0,182)
SURV	-1,363*** (0,320)	-2,199*** (0,403)
PUTV	-1,302** (0,405)	-0,455 (0,440)
SOME	-1,396** (0,458)	-0,987 (0,526)
Konstanta	-1,330 (1,290)	-3,640* (1,797)
N	694	
Pseudo R ²	0,371	
-2LL	-267,188	
BIC	691,396	
AIC	582,376	

Poznámky: hodnoty logit; standardní chyby jsou v závorkách; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Zdroj: vlastní zpracování

Výsledky analýzy uvedené v tabulce 16 poskytují následující informace:

- komparují charakteristiky občanů hlasujících dobrovolně a občanů hlasujících pouze v systému povinného hlasování (*OCTV*);
- komparují charakteristiky občanů hlasujících dobrovolně a občanů, kteří odmítají hlasovat i po zavedení povinné volební účasti (*DISM*).

Z výsledků je zřejmé, že občané hlasující pouze v systému povinného hlasování a nevoliči mají podobné charakteristiky. Odlišují se od sebe především hladinou významnosti jednotlivých proměnných. Výsledky ukazují, že občané hlasující pouze v systému povinného hlasování a nevoliči jsou lidé středního věku. Tito občané navíc nejsou pravidelnými voliči a nemají dostatečné politické znalosti a zájem (nesledují předvolební průzkumy a veřejnoprávní televizi, nepoznají rozdíly v programech politických stran). Pokud máme hledat důvody, které motivují

nevoliče zdržet se hlasování, přestože jim hrozí pokuta, musíme se zaměřit na další faktory, které nejsou zahrnuty v této analýze.

Předchozí část výzkumu definovala občany, kteří se nebudou účastnit voleb ani v případě zavedení povinného hlasování pod hrozbou sankce (pokuty) za případnou neúčast. Na základě výsledků výzkumu jsou to lidé: středního věku, s nižší mírou vzdělání a nízkým zájmem o politiku. Těmto lidem je věnována pozornost v této části analýzy. Občané, kteří deklarovali účast v případě zavedení povinného hlasování, nejsou součástí této fáze analýzy. Zbývajících přibližně 16 % občanů bylo rozděleno na dvě skupiny. První skupinu tvoří občané, kteří uvedli, že uvažují o účasti, ale nebyli definitivně rozhodnuti (N = 80). Zbývajících 43 občanů účast při zavedení povinné volební účasti odmítlo, a těmto občanům byla následně položena tato otázka:

"Uvádíte, že při zavedení povinné volební účasti byste nešel/nešla k volbám i přesto, že by hrozila pokuta. Jak vysoká by musela být finanční pokuta, abyste toto rozhodnutí změnil/a a šel/šla raději volit?"

Někteří občané vyjádřili protest proti zavedení povinného hlasování. Položenou otázku zodpověděli následovně:

- stát nemůže ukládat pokuty za neúčast,
- pokuty nedávají smysl,
- povinné hlasování je konec svobody,
- absence je také názor.

Ostatní občané (N = 35) uvedli výši pokuty. Tabulka 17 prezentuje rozdělení hodnot.

Tabulka 17 Popis rozdělení hodnot

Pokuta (Kč)	Četnost	Procent	Kumulativní procento
0	3	8,6	8,6
100	1	2,9	11,4
120	1	2,9	14,3
200	1	2,9	17,1
500	4	11,4	28,6
1 000	7	20	48,6
2 000	2	5,7	54,3
5 000	2	5,7	60,0
10 000	5	14,3	74,3
15 000	1	2,9	77,1
20 000	1	2,9	80,0
50 000	1	2,9	82,9
100 000	4	11,4	94,3
1 000 000	1	2,9	97,1
2 × 1031	1	2,9	100,0
Celkem	35	100,0	-

Zdroj: vlastní zpracování

Po vyloučení extrémně nesmyslných hodnot a chybějících hodnot (hodnoty v intervalu (0, 100 000)) bylo do další fáze analýzy zahrnuto 30 odpovědí. Hodnota „0“ je považována za chybějící hodnotu, protože tento občan by se zúčastnil povinného hlasování (za nehlasování není ochoten zaplatit). Hodnoty nad 100 000 uvedli pouze 2 respondenti. Tyto hodnoty jsou několikanásobně vyšší ve srovnání s průměrnou mzdou (38 525 Kč). Tyto hodnoty proto považujeme za nesmyslné. Tabulka 18 uvádí základní popisné statistiky.

Tabulka 18 Výše pokuty (Kč) za nehlasování

						95% interval spolehlivosti pro medián			
	N	Min	Max	Průměr	St. odchylka	Medián	Dolní mez	Horní mez	Pokrytí
PELT	30	100	100 000	18 614	33 884	2 000	1 000	10 000	95,7 %

Zdroj: vlastní zpracování

Průměrná hodnota pokuty, kterou jsou občané ochotni zaplatit za neúčast je 18 614 Kč. Takto absolutně stanovená částka není dostatečně vypovídající. Medián poskytuje více vypovídající informace. Podle hodnoty medián by měla být uzákoněná pokuta za neúčast ve volbách s povinnou účastí stanovena ve výši 2 000 Kč. Tato hodnota je přibližně 6 % průměrného příjmu platného v České republice pro rok 2020. Tabulka 19 uvádí poměr výše pokuty k příjmu nevoliče.

Tabulka 19 Výše pokuty (procento ze mzdy) za nehlasování

						95% interval spolehlivosti pro medián			
	N	Min	Max	Průměr	St. odchylka	Medián	Dolní mez	Horní mez	Pokrytí
PELT	30	0,48	400,00	65,54	117,39	20,00	6,67	40,00	95,7 %

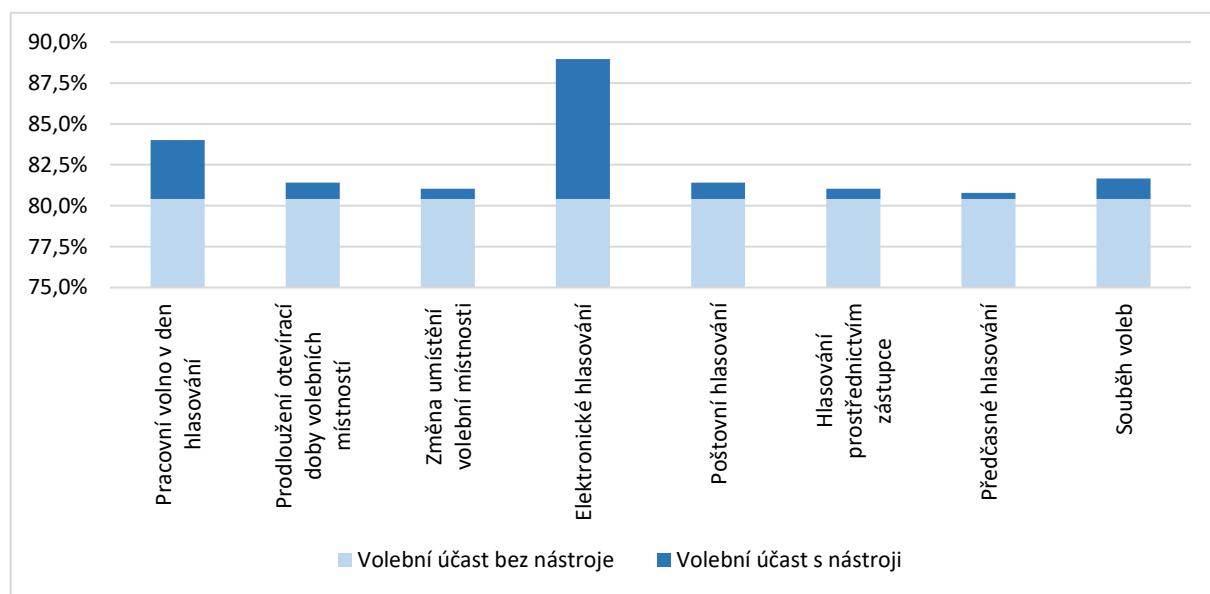
Zdroj: vlastní zpracování

Tyto závěry potvrzují, že výše přijatelné pokuty by neměla překročit 20 % příjmu občana. Pro tvůrce politik je tato informace důležitá. Pokud má pokuta působit preventivně a nutit občana, aby se chovali určitým způsobem, musí být stanovena jako procento z příjmu občana a musí být vyšší než 20 %. Je však nutné upozornit, že otázku zodpověděl velmi nízký počet respondentů a není proto zajištěna dostatečná reprezentativnost respondentů, na základě které by bylo možné stanovit všeobecně přijímané závěry. Provedený výzkum lze považovat jako určitý předvýzkum, který bude v následujících studiích rozšířen.

4.3.2 Elektronické hlasování

Výzkum zaměřený na vliv elektronického hlasování zjišťuje, zda by zavedení elektronického hlasování v ČR zvýšilo volební účast občanů a zda by eliminovalo rozdíly v účasti napříč vybranými sociálními skupinami. Data pro analýzu byla získána dotazníkovým šetřením (viz kapitola 3.3).

První část výzkumu zaměřeného na elektronické hlasování ověřuje, zda bude mít zavedení elektronického hlasování v České republice pozitivní vliv na zvýšení volební účasti občanů. Zároveň je tento efekt porovnáván s dalšími vybranými nástroji, které občanům mohou volební proces usnadnit. prezentuje Deklarovanou volební účast občanů v systému bez zavedených nástrojů usnadňující hlasování (současný stav) a deklarovanou volební účast se zavedenými nástroji ilustruje obrázek 6.

Obrázek 6 Deklarovaná volební účast se zavedenými nástroji

Zdroj: Vlastní zpracování

Deklarovaná volební účast občanů v systému bez usnadňujících nástrojů je 80,4 %. Tato deklarovaná volební účast je vyšší než skutečná volební účast za posledních 10 let. Skutečná volební účast se v této době pohybovala okolo 60 %. Přestože je deklarovaná volební účast vyšší než skutečná, je stále možné volební účast zvýšit prostřednictvím zavedení některého z vybraných nástrojů usnadňujících hlasování. Nejúčinnějším nástrojem pro zvýšení volební účasti je elektronické hlasování, které by zvýšilo účast o 8,5 procentního bodu. Zvýšení volební účasti lze ovšem dosáhnout také zavedením dne pracovního volna v termínu konání voleb (5,0 procentního bodu). Ostatní pravidla usnadňující hlasování jsou již méně účinná.

Kromě otázky vlivu elektronického hlasování na volební účast je třeba zaměřit se také na to, kdo je tímto nástrojem motivován k hlasování. Popis voliče v systému elektronického hlasování byl získán nominální logistickou regresí. Definované proměnné použité v analýze a jejich popisnou statistiku prezentuje tabulka 20.

Tabulka 20 Seznam proměnných v analýze vlivu elektronického hlasování

Proměnná	Komentář	N	Průměr	SD	Min	Max
AGE	Věk občana	807	48,315	17,184	17	84
SEX	Pohlaví občana: (0) muž, (1) žena	807	0,511	0,500	0	1
EDU	Vzdělání občana: (1) žádné, (2) základní, (3) nižší střední, (4) vyšší střední, (5) vyšší odborné a bakalářské, (6) magisterské, (7) doktorské	807	3,618	1,162	1	7
CITY	Velikost obce podle počtu obyvatel, ve které občan žije: (1) do 1 999, (2) 2 000 – 4 999, (3) 5 000 – 9 999, (4) 10 000 – 99 999, (5) 100 000 a více	807	3,105	1,477	1	5
KNOW	Občan deklaruje, že je schopen rozpoznat rozdíly v programech politických stran: (1) rozhodně ne - (5) rozhodně ano	807	3,371	1,134	1	5
RELG	Občan je věřící: (0) ne, (1) ano	807	0,260	0,439	0	1
SURV	Občan sleduje politické průzkumy: (0) ne, (1) ano	807	0,689	0,463	0	1
UNEM	Občan je nezaměstnaný: (0) ne, (1) ano	807	0,041	0,198	0	1
STFC	Spokojenost občana s politickou situací: (1) velice nespokojený - (7) velice spokojený	807	3,041	1,596	1	7
VVOT	Občan deklaruje volební účast v parlamentních volbách 2021: (0) ne, (1) ano	807	0,804	0,397	0	1
OEVT	Občan deklaruje volební účast pouze po zavedení elektronického hlasování: (0) ne, (1) ano	807	0,086	0,280	0	1
NEVR	Občan se hlasování nebude účastnit ani v případě elektronického hlasování: (0) ne, (1) ano	807	0,110	0,313	0	1
FTVT	Občan je prvovolič: (0) ne, (1) ano	807	0,072	0,258	0	1
RGVT	Občan za posledních 10 let vždy hlasoval: (0) ne, (1) ano	807	0,554	0,497	0	1
STVT	Občan za posledních 10 let někdy hlasoval: (0) ne, (1) ano	807	0,197	0,398	0	1
RNVT	Občan za posledních 10 let nikdy nehlasoval: (0) ne, (1) ano	807	0,177	0,382	0	1

Zdroj: Vlastní zpracování

Po definování proměnných byla pomocí faktoru inflace rozptylu (VIF) testována kolinearita mezi nezávislými proměnnými. Multikolinearita byla v modelech zamítnuta ($VIF < 5$). Pro všechny výpočty byl použit software Stata.

Tabulka 21 prezentuje výsledky nominální logistické regrese s referenční skupinou (*VVOT*). Pomocí této metody bylo zjištěno:

- 1) jak se odlišuje občan, který by byl ochotný hlasovat pouze elektronicky (*OEVT*) od občana, který je ochoten hlasovat v následujících volbách i bez zavedeného elektronického hlasování (*VVOT*),
- 2) jak se odlišuje občan, který nebude hlasovat v žádném případě (*NEVR*) od občana, který deklaruje účast v následujících volbách (*VVOT*).

Z výsledků je zřejmé, že občané, kteří by se zúčastnili hlasování pouze v případě existence elektronického hlasování, tak disponují nižší úrovní politického zájmu (v porovnání s občany, kteří deklarují účast i bez elektronického hlasování). Tito občané jsou také zpravidla spíše pravidelnými nevoliči. Záporný koeficient beta u proměnné *RGVT* naznačuje, že pravidelní voliči se v nadcházejících volbách budou účastnit i bez existence elektronického hlasování.

Tabulka 21 Rozdíly mezi voličem v systému bez/s elektronickým hlasováním

	(1) OEVT	(2) NEVR
AGE	0,024 (0,012)	0,030* (0,012)
SEX	-0,017 (0,334)	0,185 (0,304)
EDU	-0,301 (0,158)	-0,215 (0,144)
CITY	0,063 (0,112)	0,020 (0,101)
KNOW	-0,205 (0,152)	-0,349** (0,135)
RELG	-0,361 (0,390)	-0,083 (0,338)
SURV	-1,221*** (0,322)	-1,473*** (0,293)
UNEM	0,407 (0,633)	0,896 (0,564)
STFC	-0,017 (0,101)	-0,155 (0,096)
FTVT (ref. STVT)	-0,800 (0,910)	0,423 (0,714)
RNVT (ref. STVT)	2,183*** (0,375)	2,299*** (0,370)
RGVT (ref. STVT)	-1,916*** (0,489)	-1,252** (0,403)
Konstanta	-0,976 (1,118)	-0,647 (1,033)
N	807	
Pseudo R2	0,321	
-2LL	-344,237	
BIC	862,500	
AIC	740,473	

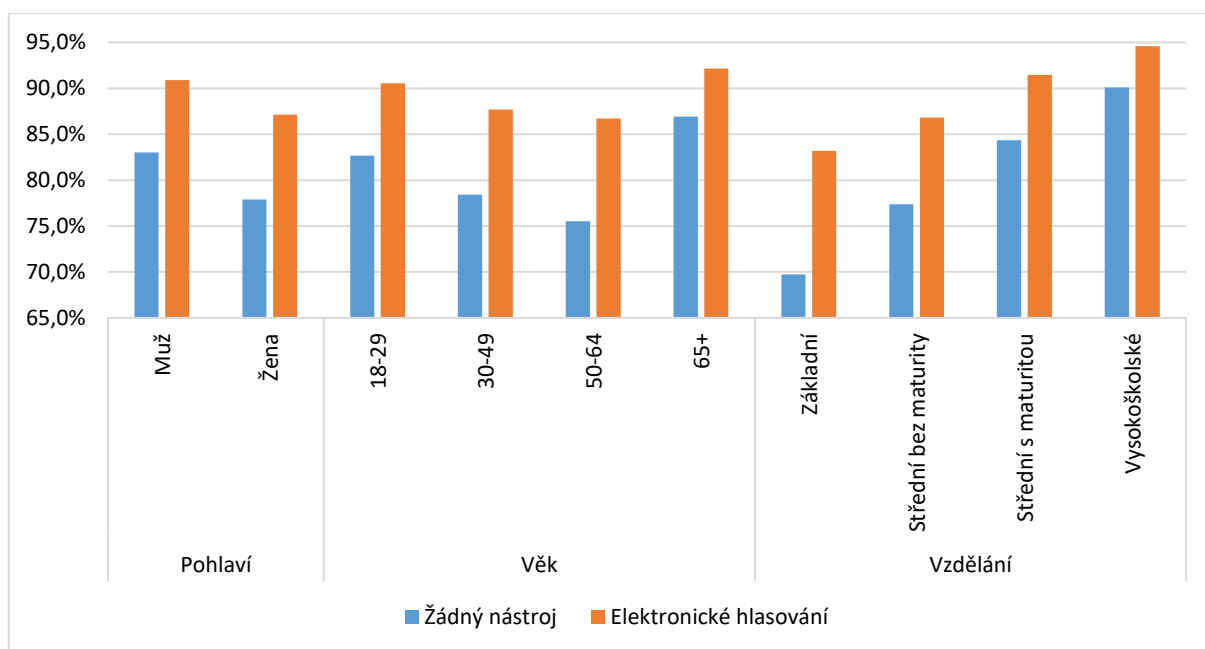
Poznámky: hodnoty logit; standardní chyby jsou v závorkách; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Zdroj: Vlastní zpracování

Charakteristiky občana nevoliče jsou téměř analogické s charakteristikami voliče, který by se účastnil pouze v případě existence elektronického hlasování. Hlavní rozdíl mezi těmito skupinami občanů lze shledat především v jejich politických znalostech. Nevoliči nejsou schopní rozpoznat rozdíly mezi programy politických stran.

V poslední části analýzy je pozornost věnována dopadům zavedení elektronického hlasování na volební účast vybraných sociálních skupin. Zkoumána je změna volební účasti mezi různými pohlavími, věkovými skupinami a úrovněmi vzdělání. Obrázek 7 prezentuje volební účast v jednotlivých sociálních skupinách v systému bez/s elektronickým hlasováním.

Obrázek 7 Rozdíly ve volební účasti napříč sociálními skupinami

Zdroj: vlastní zpracování

Z obrázku je patrné, že zavedení elektronického hlasování jako doplňkového nástroje usnadňujícího hlasování bude mít pozitivní vliv na volební účast ve všech sociálních skupinách. Z obrázku ovšem není zřejmé, zda tento nástroj dokáže eliminovat rozdíly ve volební účasti napříč jednotlivými skupinami. K ověření, zda jsou rozdíly mezi skupinami signifikantní, byl použit chí-kvadrát test nezávislosti v kontingenční tabulce. Tabulka 22 prezentuje významnost těchto rozdílů.

Tabulka 22 Rozdíly ve volební účasti mezi jednotlivými sociálními skupinami.

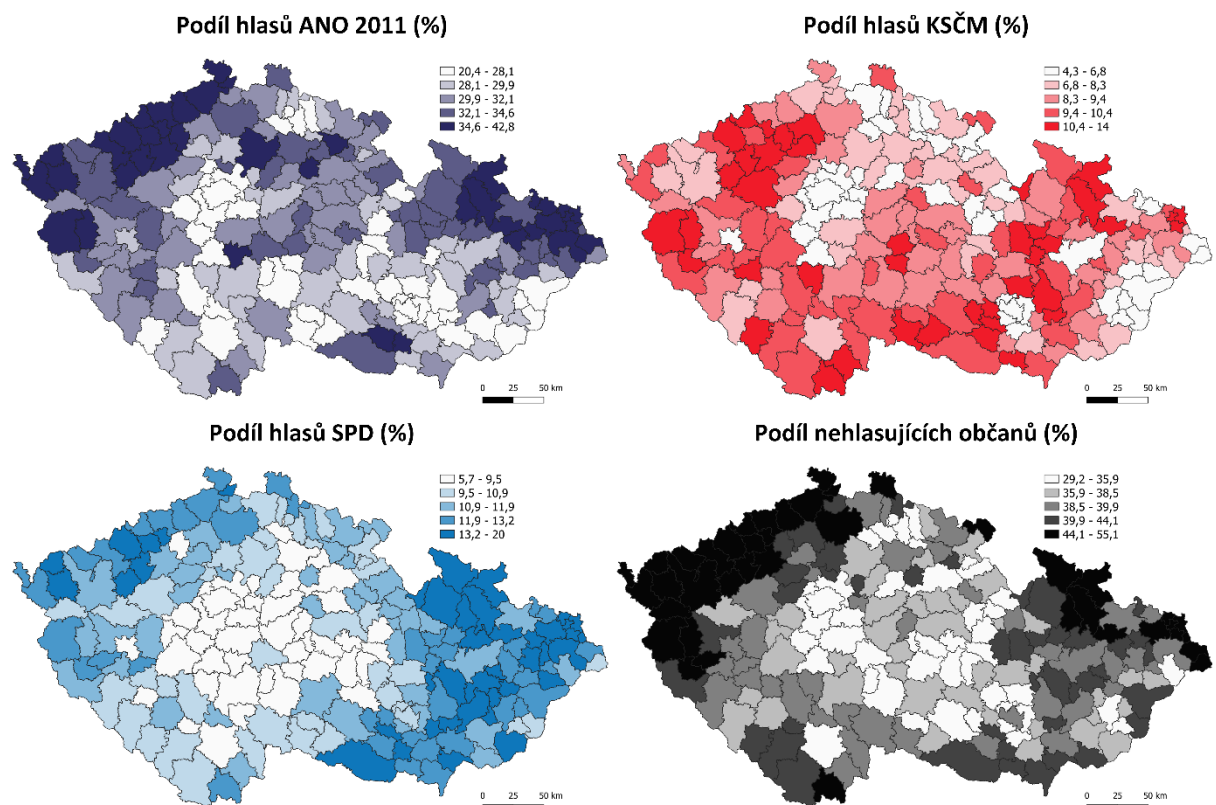
	Žádný nástroj			Elektronické hlasování		
	χ^2	df	p-hodnota	χ^2	df	p-hodnota
SEX	3,364	1	0,067	2,890	1	0,089
AGE	9,151	3	0,027	3,762	3	0,288
EDU	19,699	3	0,000	10,789	3	0,013

Zdroj: vlastní zpracování

Ve volebním systému bez elektronického hlasování jsou rozdíly ve všech zkoumaných sociálních skupinách významné. Odlišují se pouze v hladině významnosti. Ukazuje se, že i po zavedení elektronického hlasování existují statisticky významné rozdíly ve volební účasti mezi muži a ženami nebo mezi občany s různou úrovní vzdělání. Zde je však třeba poznamenat, že tyto rozdíly jsou méně významné ve srovnání se systémem bez elektronického hlasování. Významné rozdíly ve volební účasti mezi věkovými kategoriemi se po zavedení elektronického hlasování eliminovaly. To naznačuje, že elektronické hlasování může odstranit určité nerovnosti ve volební účasti.

4.4 Vliv hospodářského rozvoje regionů na volební preference občanů

Analýza se zaměřuje na prostorové rozložení volebních preferencí občanů v 206 mikroregionech České republiky. Zkoumanou regionální jednotkou jsou obce s rozšířenou působností (úroveň mezi LAU 1 a LAU 2). Vybrané regiony jsou typické tím, že v nich existuje zpravidla větší obec, která řídí vybrané administrativní operace pro menší okolní obce. Hlavní město Praha je považováno za jeden statistický obvod. Volební preference občanů jsou zkoumány na základě výsledků z voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2017. Za antisystémové politické strany jsou považovány stejně jako v předchozích případech SPD, KSČM a ANO (Kim, 2018; Kubát & Hartlínski, 2019; Naxera, 2018; Stojarová, 2018). Obrázek 8 znázorňuje geografické rozložení volebních preferencí voličů antisystémových politických stran.

Obrázek 8 Prostorové rozložení voličů antisystémových politických stran a nevoličů

Zdroj: Vlastní zpracování

Větší podpora populistických stran a absence voličů je viditelná především v severozápadní a východní části země. Společným rysem těchto dvou regionů je postupná a výrazná restrukturalizace těžkého průmyslu. I dnes se v těchto regionech nacházejí ložiska nerostných surovin (zejména uhlí) a v rozvinutém hutním průmyslu stále existuje významná specializace.

Vzhledem k vysokým nákladům na těžbu a klesající celosvětové poptávce jsou však tyto oblasti negativně ovlivněny negativními dopady restrukturalizace. Silnou podporu komunistické strany je možné pozorovat také v jižních zemědělských územích. Zdá se tedy, že tato dvě upadající odvětví jsou spojena s nespokojeností obyvatelstva v důsledku nepříznivých ekonomických dopadů hospodářské restrukturalizace a globalizace.

Tabulka 23 vyjadřuje korelační matici, která statisticky ověřuje podobnost v geografickém rozložení volebních preferencí občanů.

Tabulka 23 Korelační matice geografického rozložení volebních preferencí

Politická strana	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
(1) SPD	1,000									
(2) KSČM	0,338*	1,000								
(3) ANO	0,473*	0,334*	1,000							
(4) ČSSD	0,067	0,336*	0,000	1,000						
(5) ODS	-0,568*	-0,426*	-0,583*	-0,396*	1,000					
(6) KDU-ČSL	-0,014	-0,179*	-0,424*	0,314*	-0,190*	1,000				
(7) PIRÁTI	-0,631*	-0,507*	-0,492*	-0,370*	0,681*	-0,239*	1,000			
(8) STAN	-0,390*	-0,348*	-0,325*	-0,334*	0,196*	-0,238*	0,313*	1,000		
(9) TOP 09	-0,589*	-0,473*	-0,438*	-0,402*	0,717*	-0,223*	0,702*	0,174*	1,000	
(10) Nevoliči	0,594*	0,471*	0,749*	0,066	-0,539*	-0,369*	-0,482*	-0,311*	-0,474*	1,000

Poznámky: * $p < 0,05$

Z korelační matice je zřejmé, že v krajích existuje pozitivní vztah mezi SPD, ANO, KSČM a nevoliči. Mezi těmito třemi stranami existuje pozitivní korelace, která potvrzuje jejich zařazení do stejného populistického tábora. Čtvrtá skupina, která představuje absenci voličů, rovněž pozitivně koreluje se všemi třemi stranami. Tento výsledek potvrzuje podobnost poptávky po antisystémových populistických stranách a volební absence (Guiso et al., 2020). Neúčast občanů ve volbách lze vnímat jako preferenci vyjadřující nespokojenost, neboť se vyskytuje ve stejných regionech s vyšší podporou antisystémových politických stran.

Specializace regionu na zemědělství a hornictví je společně s ostatními faktory zahrnuta jako nezávislá proměnná do regresního modelu, který zkoumá vliv jednotlivých regionálních charakteristik na volební preference občanů. Většina nezávislých proměnných byla vybrána na základě předchozí literatury (de Renzis & Sforzi, 2021; Dijkstra et al., 2020; Rehák et al., 2021; van Leeuwen et al., 2021). Tabulka 24 popisuje nezávisle proměnné.

Tabulka 24 Nezávisle proměnné použité v analýze

Proměnná	Komentář
UNEM	počet uchazečů o zaměstnání dělený celkovým počtem obyvatel ve věku 15-64 let (%)
DENS	celkový počet obyvatel žijících v zastavěné oblasti na 1 km ²
RURL	podíl obyvatel žijících v obcích s méně než 2 000 obyvateli a hustotou zalidnění menší než 100 obyvatel na 1 km ²
AAGE	průměrný věk občanů
DIST	geodetická vzdálenost v kilometrech (vzdušnou čarou) mezi geografickým středem správního obvodu a středem Prahy.
EDUC	podíl osob s terciárním vzděláním na obyvatelstvu ve věku 15 let a více (sčítání lidu 2011)
MINO	podíl osob hlásících se k české národnosti (sčítání lidu 2011)
RELG	podíl věřících na celkové populaci (sčítání lidu 2011)
MIGS	rozdíl mezi počtem osob, které se do regionu přistěhovaly, a osob, které se z regionu odstěhovaly v letech 2002 až 2017, vydělený celkovým počtem obyvatel v roce 2002
GDPC	<p>odhad HDP na obyvatele v českých korunách v obci s rozšířenou působností (ORP). Výpočet se provádí podle následujícího vzorce:</p> $HDP\ na\ obyvatele_{ORP} = \frac{\frac{\frac{zastavěná\ plocha_{ORP}}{celková\ plocha_{ORP}} \cdot počet\ zaměstnanců_{ORP} \cdot HDP_{NUTS3}}{zastavěná\ plocha_{NUTS3}}}{celková\ plocha_{NUTS3}} \cdot počet\ obyvatel_{ORP}$ <p>Cílem výpočtu je rozdělit HDP vyprodukovaný jednotkou NUTS-3 do jednotlivých členských ORP podle počtu zaměstnanců. Při určování hodnoty se zohledňuje velikost zastavěné plochy daného ORP, neboť je třeba brát v úvahu koncentraci odvětví s vyšší přidanou hodnotou ve větších městech</p>
NOEU	podíl odpovědí "ne" v referendu o přistoupení České republiky k EU (v roce 2003)
COAL	podíl plochy těžby uhlí na rozloze regionu
ARBL	podíl zemědělské půdy na rozloze regionu

Zdroj: Vlastní zpracování

Nezávisle proměnné vyjadřují demografické a socioekonomické charakteristiky jednotlivých regionů během volebního období. Proměnná *NOEU* zjišťuje souvislost zkoumaného období s minulostí. Ověřuje, zda je vztah nedůvěry k EU novějším jevem, nebo zda existoval již v minulosti. Vzhledem k velkým rozdílům v datech a několika odlehlým hodnotám jsou proměnné HDP na obyvatele (*GDPC*) a hustota zalidnění (*DENS*) transformovány přirozeným logaritmem.

Před provedením analýzy bylo ověřeno normální rozdělení dat. Následně byla pro každý regresní model testována multikolinearita mezi nezávislými proměnnými pomocí faktoru změtení rozptylu (VIF). Předpoklad multikolinearity byl v modelech zamítnut (VIF <5). Pro všechny výpočty byl použit software Stata.

U vybraných nezávislých proměnných se předpokládá, že ovlivňují volební výsledky politických stran, resp. volební neúčast (závislá proměnná). Tabulka 25 popisuje vysvětlované (závislé) proměnné.

Tabulka 25 Závisle proměnné použité v analýze

Proměnná	Komentář
SPD; KSCM; ANO; CSSD; ODS; TOP09; PIRATI; STAN; KDUCSL	součet hlasů pro politickou stranu dělený celkovým počtem platných hlasů
VABS	rozdíl mezi počtem voličů zapsaných v seznamu voličů a počtem vydaných obálek dělený počtem oprávněných voličů
ANTI	součet hlasů pro ANO, SPD a KSČM dělený celkovým počtem platných hlasů.
MAIN	součet hlasů pro ČSSD, KDU-ČSL, TOP 09, ODS, PIRÁTI, STAN dělený celkovým počtem platných hlasů.

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 26 posuje základní statistické údaje o použitých proměnných.

Tabulka 26 Popisná statistika proměnných použitých v analýze

Proměnná	N	Průměr	SD	Min	Max
SPD	206	0,114	0,022	0,057	0,200
KSCM	206	0,087	0,021	0,043	0,140
ANO	206	0,314	0,041	0,204	0,428
CSSD	206	0,076	0,016	0,042	0,132
ODS	206	0,100	0,025	0,047	0,182
KDUCSL	206	0,061	0,039	0,010	0,215
PIRATI	206	0,095	0,020	0,058	0,176
STAN	206	0,053	0,031	0,017	0,205
TOP09	206	0,038	0,016	0,012	0,126
VABS	206	0,399	0,049	0,292	0,551
ANTI	206	0,305	0,024	0,205	0,368
MAIN	206	0,257	0,056	0,116	0,423
AAGE	206	42,314	1,005	37,269	44,743
EDUC	206	0,078	0,025	0,033	0,207
MINO	206	0,299	0,029	0,246	0,397
RELG	206	0,217	0,098	0,083	0,576
UNEM	206	3,374	1,500	1,100	9,800
DENS	206	8,803	0,363	8,018	10,157
RURL	206	0,282	0,166	0,000	0,699
MIGS	206	3,637	9,806	-8,162	62,952
GDPC	206	12,377	0,646	10,862	13,976
DIST	206	139,090	75,305	0,000	312,627
NOEU	206	0,238	0,027	0,163	0,302
COAL	206	2,638	9,709	0,000	87,536
ARBL	206	0,383	0,170	0,017	0,729

Zdroj: Vlastní zpracování

První část analýzy se zaměřuje na vliv definovaných nezávislých proměnných na volební preference v mikroregionech České republiky. Bylo zkonstruováno osm modelů, které obsahovaly buď nezávislou proměnnou *COAL* nebo *ARBL*. Pomocí beta regrese je ověřován vliv nezávislých proměnných na každou volební preferenci zvlášť (ANO, SPD, KSČM, VABS). Tabulka 27 prezentuje výsledky provedené beta regresní analýzy.

Tabulka 27 Determinanty volební neúčasti a poptávky občanů po SPD, ANO, KSČM

	(1) SPD	(2) SPD	(3) KSČM	(4) KSČM	(5) ANO	(6) ANO	(7) VABS	(8) VABS
AAGE	-0,022 (0,013)	-0,017 (0,013)	0,008 (0,019)	0,029 (0,020)	-0,006 (0,013)	-0,002 (0,014)	-0,031** (0,010)	-0,032** (0,010)
EDUC	-2,634*** (0,569)	-2,344*** (0,564)	-0,454 (0,923)	-0,833 (0,885)	-3,643*** (0,585)	-3,698*** (0,573)	-3,199*** (0,427)	-3,216*** (0,420)
MINO	-0,131 (0,364)	0,184 (0,375)	0,152 (0,582)	0,495 (0,586)	0,732 (0,388)	0,835* (0,396)	2,646*** (0,283)	2,583*** (0,289)
RELG	-1,189*** (0,147)	-1,103*** (0,146)	-0,531* (0,229)	-0,587** (0,224)	-1,010*** (0,156)	-1,012*** (0,154)	-0,573*** (0,114)	-0,583*** (0,113)
UNEM	0,027*** (0,007)	0,015* (0,007)	0,051*** (0,011)	0,050*** (0,010)	0,027*** (0,007)	0,025*** (0,007)	0,029*** (0,005)	0,031*** (0,005)
DENS	0,000 (0,046)	0,018 (0,051)	-0,236*** (0,071)	-0,098 (0,077)	-0,054 (0,048)	-0,025 (0,053)	-0,006 (0,036)	-0,016 (0,039)
RURL	-0,125 (0,095)	-0,142 (0,096)	0,176 (0,144)	0,202 (0,141)	-0,090 (0,098)	-0,085 (0,098)	-0,142 (0,073)	-0,141 (0,073)
MIGS	-0,001 (0,002)	-0,002 (0,002)	-0,003 (0,003)	-0,003 (0,003)	-0,001 (0,002)	-0,001 (0,002)	-0,005*** (0,001)	-0,005*** (0,001)
GDPC	0,003 (0,017)	-0,020 (0,018)	-0,030 (0,027)	-0,048 (0,028)	0,041* (0,018)	0,035 (0,019)	0,010 (0,014)	0,014 (0,014)
DIST	0,003*** (0,000)	0,003*** (0,000)	0,001** (0,000)	0,001** (0,000)	0,001*** (0,000)	0,001*** (0,000)	0,000* (0,000)	0,000* (0,000)
NOEU	0,163 (0,457)	0,277 (0,465)	3,541*** (0,698)	3,815*** (0,691)	-1,013* (0,476)	-0,954* (0,477)	-0,649 (0,351)	-0,680 (0,353)
COAL	-0,003** (0,001)	-	0,003* (0,001)	-	0,000 (0,001)	-	0,000 (0,001)	-
ARBL	-	0,133* (0,065)	-	0,322*** (0,098)	-	0,079 (0,067)	-	-0,037 (0,049)
Konstanta	-1,166 (0,835)	-1,340 (0,883)	-1,364 (1,273)	-3,473** (1,320)	-0,217 (0,866)	-0,642 (0,912)	0,460 (0,641)	0,596 (0,677)
BIC	-1175,491	-1170,874	-1101,103	-1107,707	-845,850	-847,225	-927,464	-927,832
-2LL	625,041	622,732	587,846	591,149	460,220	460,907	501,027	501,211
χ^2	265,348	260,731	163,045	169,649	187,263	188,637	340,086	340,454
N	206	206	206	206	206	206	206	206

Poznámky: hodnoty logit; standardní chyby jsou v závorkách; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$
Zdroj: Vlastní zpracování

Výsledky ukazují, že regiony s vyšší podporou ANO, SPD, KSČM nebo vysokou volební absencí mají některé společné charakteristiky. Tyto regiony se vyznačují vysokou nezaměstnaností, nižší úrovní vzdělání a mnohdy se nacházejí spíše na periferii České republiky (daleko od hlavního města Prahy).

V "protestních" mikroregionech je významný faktor nízké religiozity. Z uvedeného zjištění lze konstatovat, že v České republice není podpora antisystémových stran spojena s ochranou křesťanských nebo národních kulturních hodnot, jak je tomu například v Polsku nebo Maďarsku. Nespokojenost a skepse občanů souvisí spíše s ekonomickými důvody a periferností.

Podobný vliv na volební preference má také nezaměstnanost. Ačkoli vykazuje ekonomika České republiky od roku 2018 celkově nízkou míru nezaměstnanosti (Eurostat, 2022), mezi jednotlivými analyzovanými regiony existují výrazné rozdíly v míře nezaměstnanosti (rozmezí 1,1 % až 9,8 %). Lidé v regionech postižených vysokou nezaměstnaností častěji podporují antisystémové politické strany nebo nechodí k volbám vůbec. To odráží pocit, že jsou opomíjeni, a nezájem politické reprezentace o řešení místních problémů přičítají ekonomické stagnaci a elitářství.

Jak ukazuje vliv proměnné vzdálenost (vzdálenost regionu od hlavního města Prahy), nespokojenost regionů lze pozorovat s rostoucí vzdáleností od hlavního města. Vliv dosud uvedených proměnných se ukázal jako významný téměř ve všech případech antisystémových politických stran.

Dále je zřejmé, že KSČM si udržela podporu ve venkovských oblastech (nízká hustota osídlení a vysoký podíl zemědělské půdy) a v regionech s převahou těžebního průmyslu (uhlí). Podpora souvisí se strukturální zaostalostí regionu, která je podporována protizápadními náladami z minulosti. Jedná se o dlouhodobý postoj, který se dříve projevoval hlasováním proti vstupu do EU. Příčiny volebního potenciálu KSČM v těchto regionech lze shledat především v nostalgii po minulosti a menší schopnosti regionů přizpůsobit se globalizaci a environmentální politice požadující útlum těžby.

Pravicově extremistická strana SPD má podporu v zaostalejších a periferních mikroregionech, vzdálenějších od hlavního města a s voliči vykazujícími nižší úroveň vzdělání. Tato nespokojenost má zřejmý antielitářský rozměr.

Hnutí ANO má poněkud odlišný profil. Voliči hnutí neprezentují skeptické postoje vůči EU a žijí spíše v ekonomicky výkonnějších průmyslových mikroregionech než v menších městech. Voliči hnutí pozitivně reagují na autoritářské manažerské zásahy do politického systému, které marginalizují demokratické principy.

Antielitářský základ má kromě poptávky občanů po antisystémových politických stranách také volební absence. Je zřejmé, že tento antielitářský základ se projevuje zásadně mimo Prahu. Volební absence je však výrazně vyšší v obvodech s vyšším zastoupením národnostních menšin (moravské, slovenské, německé, polské a romské), konkrétně v příhraničních oblastech s Německem a Polskem. To je poměrně závažným odrazem nezájmu o věci veřejné v důsledku úpadku uhelných a zemědělských regionů se smíšeným a roztržštěným obyvatelstvem.

Druhá část analýzy nezkoumá každou politickou stranu zvlášť, ale v ucelené podobě. Byly identifikovány tři možné volební výsledky hlasování (volební neúčast, poptávka po mainstreamových stranách, poptávka po antisystémových stranách) a vztahy mezi nimi. Výsledek analýzy je získán pomocí metody zdánlivě nesouvisející regrese (SUR), která byla definována v předchozí kapitole. Referenční skupinou preference je v analýze proměnná *VABS*. Závislé proměnné pro model SUR jsou definovány ve tvaru logit, logaritmus šancí:

$$\begin{aligned} ANTI - VABS &= \ln\left(\frac{ANTI}{VABS}\right), \\ MAIN - VABS &= \ln\left(\frac{MAIN}{VABS}\right). \end{aligned} \quad (4.1)$$

Tato metoda byla zvolena z důvodu existence nepřímo úměrných vztahů mezi volebními preferencemi občanů. Pokud se občan rozhodne nevolit, zvyšuje se podíl nevoličů, zatímco podíl hlasů pro mainstreamové nebo antisystémové politické strany se snižuje.

Tabulka 28 Faktory determinující volební preference občanů

	(1) ANTI-VABS	(2) MAIN-VABS
AAGE	0,034*** (3,91)	0,035* (2,07)
EDUC	0,978** (2,68)	5,608*** (7,93)
MINO	-2,188** (-8,68)	-3,369*** (-6,91)
RELG	-0,154 (-1,56)	1,513*** (7,92)
UNEM	-0,009 (-1,93)	-0,058*** (-6,19)
DENS	-0,003 (-0,08)	0,013 (0,19)
RURL	0,103 (1,63)	0,119 (0,97)
MIGS	0,004*** (3,33)	0,006** (2,93)
GDPC	-0,010 (-0,80)	-0,022 (-0,94)
DIST	0,001*** (4,64)	-0,002*** (-5,32)
NOEU	0,974** (3,18)	0,576 (0,97)
COAL	-0,001 (-0,71)	-0,001 (-0,59)
ARBL	0,156*** (3,64)	-0,058 (-0,70)
Konstanta	-1,363* (-2,28)	-1,301 (-1,13)
<i>R</i> ²	0,627	0,815
<i>N</i>	206	206

Poznámky: standardní chyby v závorkách; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$
Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 28 uvádí výsledky modelování SUR. Logit (*ANTI-VABS* nebo *MAIN-VABS*) je kladný, pokud je šance v logaritmické funkci větší než 1. Pokud je šance z intervalu (0,1), tak je logit záporný. Pokud je v regionu vyšší procento nehlasujících, zmenšuje se podíl voličů obou stranických skupin, nebo jen jedné z nich. To se odráží v logit hodnotách.

Lze identifikovat několik významných vzájemných závislostí. V obvodech s vyšším vzděláním je podíl nevoličů menší a převažují zde voliči hlavního proudu (mainstreamových politických stran). Zároveň v obvodech s vyšším podílem menšin a uhelných regionů dominují nevoliči. Jejich podíl je vyšší v případě, pokud je obyvatelstvo nižšího věku.

Podíl všech tří skupin občanů na volebním výsledku je zhruba rovnoměrně rozložen s rostoucí vzdáleností od hlavního města a kladným migračním přírůstkem. Antisystémové strany mají tendenci získávat popularitu především ve venkovských okresech (orná půda), s dlouhodobou nedůvěrou v EU (západní země) a náboženskou skepsí.

Konečně podpora mainstreamových politických stran je spojena především s vyšší úrovní vzdělání, převážně českým obyvatelstvem, nižší mírou nezaměstnanosti, kladným migračním saldem a nižší vzdáleností regionu od Prahy. Zároveň je podpora těchto stran viditelná v regionech s vyšší religiozitou.

4.5 Shrnutí výsledků výzkumu

Cílem provedeného výzkumu bylo definovat hlavní vlivy determinující k racionalizaci chování občana v ČR a determinující jeho volební preference (hlasování pro mainstreamové politické strany, hlasování pro antisystémové politické strany a volební neúčast). Pozornost byla v rámci výzkumu věnována především čtyřem výzkumným oblastem, které se postupně zaměřily na:

- vliv předvolebních kampaní na volební preference občanů,
- vliv mediálních platforem na volební preference občanů,
- vliv vybraných volebních procesů na volební preference občanů a
- vliv prostředí na volební preference občanů.

Preference voličů byly zkoumány ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, které se konaly v roce 2017. To představuje určitou limitaci výzkumu. K definování všeobecně přijímaných závěrů bude nutné současnou analýzu rozšířit o další státy a zkoumat volební preference občanů v delším časovém období. Další limitaci výzkumu lze shledat v termínu

sběru odpovědí respondentů. Odpovědi byly sbírány během pandemie COVID-19 (květen 2020), tedy v mimořádné situaci, která mohla ovlivnit odpovědi respondentů.

4.5.1 Vliv předvolebních kampaní na volební preference občanů

V rámci provedeného výzkumu bylo zjištěno, že volební preference občanů ČR jsou ovlivněny několika významnými individuálními charakteristikami. Volební účast občanů je determinována zejména úrovní dosaženého vzdělání, politickými znalostmi a zájmem občana o politiku (zdroj: vlastní zpracování

první část analýzy zjišťuje, zda předvolební kampaně mobilizují voliče k hlasování. závislou proměnnou modelu je deklarovaná volební účast v nadcházejících volbách (*vvot*) a nezávislé proměnné tvoří individuální charakteristiky občana (včetně jeho vztahu k předvolebním kampaním). bylo vytvořeno celkem šest binárně logistických regresních modelů, které postupně zjišťují vliv jednotlivých typů kampaní na volební účast.

z výsledků (tabulka 6) je zřejmé, že na volební účast občana ve volbách má nejvyšší vliv úroveň vzdělání, politický zájem a znalosti. při pohledu na souhrnný index spokojenosti občanů s kampaněmi (*camp*) je zřejmé, že předvolební kampaně (měřeno jako souhrnný index spokojenosti) nemají dostatečný potenciál ovlivnit rozhodnutí občana zúčastnit se hlasování. z vybraných typů kampaní ovlivňují volební účast pouze kampaně typu: osobní setkání politiků s občany (*ffca*) a televizní diskuse kandidátů (*tvca*). u ostatních typů kampaní nebyl signifikantní vztah prokázán.

tabulka 6).

Mimo tyto individuální charakteristiky občanů, může být volební účast občanů determinována také předvolebními kampaněmi politických stran. Výsledky analýzy (zdroj: vlastní zpracování

první část analýzy zjišťuje, zda předvolební kampaně mobilizují voliče k hlasování. závislou proměnnou modelu je deklarovaná volební účast v nadcházejících volbách (*vvot*) a nezávislé proměnné tvoří individuální charakteristiky občana (včetně jeho vztahu k předvolebním kampaním). bylo vytvořeno celkem šest binárně logistických regresních modelů, které postupně zjišťují vliv jednotlivých typů kampaní na volební účast.

z výsledků (tabulka 6) je zřejmé, že na volební účast občana ve volbách má nejvyšší vliv úroveň vzdělání, politický zájem a znalosti. při pohledu na souhrnný index spokojenosti občanů s kampaněmi (*camp*) je zřejmé, že předvolební kampaně (měřeno jako souhrnný index spokojenosti) nemají dostatečný potenciál ovlivnit rozhodnutí občana zúčastnit se hlasování. z vybraných typů kampaní ovlivňují volební účast pouze kampaně typu: osobní setkání politiků s občany (*ffca*) a televizní diskuse kandidátů (*tvca*). u ostatních typů kampaní nebyl signifikantní vztah prokázán.

tabulka 6) ovšem ukázaly, že předvolební kampaně (měřeno jako souhrnný index spokojenosti občana s předvolebním kampaněmi) nemají v České republice signifikantní vliv na volební účast občana, a proto je tímto **hypotéza H1 zamítnuta**.

V rámci širší analýzy vlivu kampaní na volební účast občana byla věnována pozornost jednotlivým typům kampaní, kterými byly: emailové zprávy, setkání občanů s kandidátem, politická reklama a televizní diskuse kandidátů. V rámci analýzy (tabulka 6) bylo zjištěno, že osobní setkání občanů s kandidáty a televizní diskuse kandidátů vykazují signifikantní vztah s volební účastí občana a lze proto konstatovat, že mají potenciál mobilizovat voliče k hlasování. Tím jsou **hypotézy H2 a H3 potvrzeny**. Oba typy kampaní jsou preferovány zejména občany (tabulka 7), kteří:

- jsou nižšího věku (mladší),
- vykazují spokojenost s politickou situací v ČR,
- mají zájem o politiku a
- disponují politickými znalostmi.

Při zkoumání vlivu volebních preferencí na spokojenost občana s vybranými typy kampaní bylo dále zjištěno (tabulka 7), že osobní setkání občanů s politiky preferují zejména voliči antisystémových politických stran. Naopak televizní diskuse kandidátů preferují jak voliči antisystémových politických stran, tak i voliči mainstreamových stran.

Přehled hypotéz a jejich závěry uvádí tabulka 29.

Tabulka 29 Přehled závěrů hypotéz H1, H2 a H3

Hypotéza	Závěr
Hypotéza 1: Předvolební kampaně politických stran mají pozitivní vliv na volební účast občanů ve volbách do PSP ČR.	Zamítnuta
Hypotéza 2: Osobní setkání občanů s kandidátem má větší vliv na volební účast občana ve volbách do PSP ČR než politická reklama.	Potvrzena
Hypotéza 3: Předvolební televizní diskuse kandidátů mají větší vliv na volební účast občana ve volbách do PSP ČR než politická reklama.	Potvrzena

4.5.2 Vliv mediálních platforem na volební preference občanů

Výsledky analýzy vlivu médií na volební preference občanů ukázaly (tabulky 10 a 11), že volební preference občanů jsou v České republice determinovány zejména:

- sledováním televizního zpravodajství,
- čtením politického obsahu na dezinformačních webech,

- sledováním politického obsahu na sociálních sítích a
- čtením politického obsahu v denním tisku.

Uvedená zjištění **potvrzují hypotézu H4**. Sledování zpravodajství na veřejnoprávní televizní stanici (Česká televize), čtení politického obsahu na dezinformačních webech a sledování politického obsahu na sociálních sítích má na občany pozitivní mobilizační účinek (tabulka 10). Naopak sledování televizního zpravodajství na komerčních televizních stanicích (například TV Nova, Prima, Seznam TV apod.) má na občany signifikantní demobilizační účinek. Sledování České televize ovlivňuje kromě volební účasti občanů také jejich volební preference. Občané, kteří sledují Českou televizi, tak jsou zpravidla voliči mainstreamových politických stran, zatímco diváci komerčních televizí nikoli (tabulka 11).

Konzumace politického obsahu z internetových zpravodajských serverů nemá signifikantní vliv na žádnou z vybraných volebních preferencí občana (tabulky 10 a 11) a proto tím jsou **hypotézy H5 a H6 zamítnuty**. Jediným prokazatelně signifikantním mediálním kanálem, který ovlivňuje volební preference občanů, je denní tisk. Tento mediální kanál ke konzumaci politických zpráv upřednostňují zejména vzdělaní občané, kteří jsou členy v některé z nestátních neziskových organizací, účastní se bohoslužeb a ve volbách preferují mainstreamové politické strany (tabulka 11).

Volební preference občanů se dále mění v závislosti na sledovaném obsahu, který publikují jednotlivé mediální platformy. Sociální média (Facebook, Twitter, Instagram) determinují volební preference občanů ve prospěch mainstreamových politických stran, zatímco čtení politického obsahu na dezinformačních webových platformách (Parlamentní listy, Sputnik, AC24, Aeronet a Protiproud) determinuje volební preference občanů ve prospěch antisystémových politických stranách (tabulka 11).

Výzkum se dále zabýval otázkou vztahu počtu sledovaných mediálních kanálů a volebními preferencemi. Bylo zjištěno, že nevoliči nesledují politický obsah v médiích vůbec, případně využívají jeden zdroj. Voliči antisystémových politických stran se informují ze dvou zdrojů a voliči mainstreamových politických stran konzumují zprávy z více než tří zdrojů (tabulka 9 a obrázek 2).

Pozornost byla zaměřena také na kauzalitu vztahů mezi volebními preferencemi občanů a zdrojem politických zpráv (tabulka 12). Předchozí literatura se uvedenou problematikou dostatečně nezabývá a není proto zřejmé, zda média ovlivňují politické preference občanů, nebo

zda jsou politické preference občanů formovány jinými faktory a konzumované informace si vybírají na základě těchto preferencí. Výsledky této části analýzy ukázaly, že volební preference zpravidla determinují výběr konzumovaných informací. Toto zjištění však neplatí pro dezinformační weby a sociální sítě. Zde platí vztah opačný, tj. obsah prezentovaný na těchto platformách mobilizuje voliče k hlasování.

Přehled hypotéz a jejich závěry uvádí tabulka 30.

Tabulka 30 Přehled závěrů hypotéz H4, H5 a H6

Hypotéza	Závěr
Hypotéza 4: Existuje signifikantní vztah mezi volební preferencí občana a výběrem mediální platformy, prostřednictvím které získává politické informace.	Potvrzena
Hypotéza 5: Občané, kteří přijímají politické informace z internetových zpravodajských serverů, vykazují nižší ochotu účastnit se voleb do PSP ČR.	Zamítnuta
Hypotéza 6: Občané, kteří přijímají politické informace z internetových zpravodajských serverů, vykazují vyšší ochotu volit antisystémové politické strany.	Zamítnuta

4.5.3 Vliv vybraných volebních procesů na volební preference občanů

V rámci výzkumu zaměřeného na vliv volebních procesů na volební preference občanů byla pozornost věnována problematice:

- povinného hlasování a
- elektronického hlasování.

Oba uvedené nástroje nejsou v současné době v ČR v hlasovacím systému zavedeny, je ovšem vedena politická diskuse o jejich možném zavedení.

Výsledky analýzy vlivu **povinného hlasování** na volební účast občanů jasně ukazují, že zavedení povinné volební účasti mění chování voličů a determinuje zvýšení volební účasti o více než 3 % (tabulka 14). Tím je **hypotéza H7 potvrzena**. Zavedení povinné volební účasti zvýší účast zejména u starších občanů, kteří často nemají zájem o politické dění a dostatek informací potřebných pro kompetentní rozhodování (tabulky 15 a 16). Zároveň může zavedení povinného hlasování determinovat protestní chování občanů. Tyto skutečnosti mohou pak v konečném důsledku změnit výsledky voleb.

Analýza se dále zabývá stanovením výše pokuty, kterou je volič ochoten akceptovat v případě volební neúčasti. Prezident republiky Miloš Zeman, který je zastáncem povinné volební účasti, navrhuje pokutu ve výši 5000 Kč (Novinky, 2013). Výsledky analýzy však ukazují, že mediánová hodnota pokuty, kterou jsou občané ochotni akceptovat činí 2000 Kč (tabulka 18).

To je přibližně 6 % průměrného hrubého měsíčního příjmu českého zaměstnance (průměrná mzda = 38 525 Kč). Zde je však nutné upozornit, že hodnoty jsou vypočítány ze vzorku 30 respondentů, kteří na požadovanou otázku v dotazníku odpověděli. Vzhledem k nízkému počtu získaných odpovědí nelze jednoznačně definovat všeobecně přijímané závěry a tyto výsledky jsou námětem pro budoucí výzkum.

Výsledky analýzy vlivu **elektronického hlasování** na volební účast občanů prokázaly, že zavedení tohoto nástroje má potenciál zvýšit volební účast občanů v České republice o 8,5 procentního bodu (obrázek 6). Tento výsledek **potvrzuje hypotézu H8**. Existují minimálně dvě hlavní příčiny, které v porovnání s ostatními nástroji determinují tento výrazný nárůst volební účasti. Těmito příčinami jsou:

- neexistence jiného nástroje, který by občanům usnadňoval hlasování a
- elektronické hlasování je spojeno s jednodušším a rychlejším způsobem hlasování.

Výsledky však dále ukazují, že zavedení elektronického hlasování v České republice může eliminovat rozdíly ve volební účasti napříč vybranými sociálními skupinami (tabulka 22). Potenciální nárůst volební účasti je patrný ve všech sociálních skupinách (definované věkem, pohlavím a vzděláním), ale u některých skupin je ovšem nárůst vyšší. Eliminace rozdílů ve volební účasti byla zaznamenána zejména mezi jednotlivými věkovými kategoriemi. Elektronické hlasování determinuje účast především u občanů středního věku.

Přehled hypotéz a jejich závěry uvádí tabulka 31.

Tabulka 31 Přehled závěrů hypotéz H7 a H8

Hypotéza	Závěr
Hypotéza 7: Zavedení povinného zvýší účast občanů ve volbách do PSP ČR.	Potvrzeno
Hypotéza 8: Zavedení elektronického hlasování zvýší účast občanů ve volbách do PSP ČR.	Potvrzeno

4.5.4 Vliv hospodářského rozvoje regionů na volební preference občanů.

Volební preference občanů jsou ovlivněny také mírou ekonomické vyspělosti regionů, ve kterých občané žijí. Provedená ekonometrická analýza potvrdila, že ekonomicky slabé regiony jsou v České republice zdrojem politické nespokojenosti občanů. Důsledky této nespokojenosti lze spatřovat především v nižší volební účasti a vyšší poptávce občanů po antisystémových politických stranách.

Nespokojenost obyvatel je patrná především v oblastech, kde žijí znevýhodněné skupiny obyvatel. Tyto oblasti se obvykle vyznačují vyšší mírou nezaměstnanosti, nižší úrovní

vzdělanosti nebo úpadkem průmyslu. Jedná se o méně ekonomicky rozvinuté regiony, které se nachází především v příhraničních oblastech.

Vysokou volební neúčast (tabulka 27) vykazují regiony, které jsou charakteristické tím, že v těchto regionech žijí lidé:

- mladšího věku,
- méně vzdělaní,
- národnostních menšin,
- nevěřící v Boha,
- nezaměstnaní.

Zároveň jsou tyto regiony typické tím, že vykazují dlouhodobě negativní saldo migrace. Protože však tyto regiony nejsou městského charakteru a nedominuje v těchto regionech zaměstnanost v primárním sektoru (konkrétně těžba uhlí a zemědělství), tak jsou tímto **hypotézy H9 a H11 zamítnuty**.

Antisystémové politické preference vykazují občané, kteří žijí především v regionech vzdálených od hlavního města Prahy. Tito občané jsou zpravidla méně vzdělaní, nevěří v Boha a jsou nezaměstnaní. Politické hnutí SPD dominuje v oblastech, kde pracují lidé v zemědělství, a naopak nepracují v těžebním průmyslu. Voliči KSČM se koncentrují v oblastech s vysokou zaměstnaností v těžebním průmyslu, také v zemědělství. Voliči ANO se v těchto oblastech nekoncentrují. Ačkoli vyšší podíl zaměstnanosti v primárním sektoru ovlivňuje preference občanů pouze ve prospěch KSČM a SPD, tak lze konstatovat, že zaměstnanost v primárním sektoru ovlivňuje antisystémové preference občanů. Tím je **hypotéza H2 potvrzena**.

Přehled hypotéz a jejich závěry uvádí tabulka 32.

Tabulka 32 Přehled závěrů hypotéz H9, H10 a H11

Hypotéza	Závěr
Hypotéza 9: Občané žijící v regionu, kde dominuje zaměstnanost v primárním sektoru, vykazují nižší ochotu volit ve volbách do PSP ČR.	Zamítnuto
Hypotéza 10: Občané žijící v regionu, kde dominuje zaměstnanost v primárním sektoru, vykazují vyšší ochotu volit antisystémové politické strany.	Potvrzeno
Hypotéza 11: To, že občané žijí ve městě, ovlivňuje pouze jejich volební účast, nikoliv ochotu volit antisystémové politické strany ve volbách do PSP ČR.	Zamítnuto

4.6 Doporučení pro tvůrce veřejných politik

Výsledky provedeného disertačního výzkumu ukázaly několik významných determinantů, které v České republice ovlivňují volební preference občanů. Na základě těchto zjištění je možné definovat doporučení, která pozitivně ovlivní volební účast občanů a sníží jejich poptávku po antisystémových politických stranách.

Volební účast občanů je v České republice možné zvýšit několika způsoby. Analýza vlivu volebních procesů (kapitola 4.3) prokázala, že zvýšení volební účasti alespoň o 3 % lze docílit zavedením povinného hlasování, elektronického hlasování nebo dnem pracovního volna v termínu konání voleb. S ohledem na výhody a nevýhody jednotlivých nástrojů lze politikům doporučit zejména **zavést elektronické hlasování**. Den pracovního volna v termínu konaných voleb, v porovnání s elektronickým hlasováním z domova, neredukuje cestovní náklady voličů do volebních místností. Takové opatření je navíc spojeno s vysokými transakčními náklady.

Povinné hlasování představuje restriktivní opatření, které není na základě provedeného dotazníkového šetření veřejností vnímáno pozitivně. Občané ve výzkumu uvedli, že s takovým opatřením nesouhlasí. V případě povinné volební účasti by tito občané mohli hlasovat protestně a tím negativně ovlivnit výsledek voleb. Lze tedy doporučit **nezavádět povinnou volební účast s možností sankcionování občanů v případě neúčasti**.

V rámci výzkumu byla pozornost věnována vlivu informací, které získávají občané od politických stran prostřednictvím předvolebních kampaní a médií. Výsledky ukázaly (zdroj: vlastní zpracování

první část analýzy zjišťuje, zda předvolební kampaně mobilizují voliče k hlasování. závislou proměnnou modelu je deklarovaná volební účast v nadcházejících volbách (*vvot*) a nezávislé proměnné tvoří individuální charakteristiky občana (včetně jeho vztahu k předvolebním kampaním). bylo vytvořeno celkem šest binárně logistických regresních modelů, které postupně zjišťují vliv jednotlivých typů kampaní na volební účast.

z výsledků (tabulka 6) je zřejmé, že na volební účast občana ve volbách má nejvyšší vliv úroveň vzdělání, politický zájem a znalosti. při pohledu na souhrnný index spokojenosti občanů

s kampaněmi (camp) je zřejmé, že předvolební kampaně (měřeno jako souhrnný index spokojenosti) nemají dostatečný potenciál ovlivnit rozhodnutí občana zúčastnit se hlasování. z vybraných typů kampaní ovlivňují volební účast pouze kampaně typu: osobní setkání politiků s občany (*ffca*) a televizní diskuse kandidátů (*tvca*). u ostatních typů kampaní nebyl signifikantní vztah prokázán.

tabulka 6), že mobilizovat voliče k hlasování lze především prostřednictvím osobního setkávání politiků s občany a televizními diskusemi kandidátů. Na základě tohoto zjištění lze politikům doporučit změnit styl předvolebních kampaní od politických reklam k **aktivnímu vystupování na volebních mítincích, přímé komunikace s lidmi a účasti v diskusních pořadech.**

Dále je zřejmé, že politické trhy jsou v České republice narušeny působením médií (viz 4.5.2). Analýza prokázala důležitou a nezastupitelnou roli médií veřejné služby. Občané, kteří sledují zpravodajství v České televizi, jsou více motivováni k volební účasti a preferují mainstreamové politické strany. Na základě tohoto zjištění lze politikům doporučit **zajistit nezávislé a objektivní zpravodajství České televize.** Vzhledem k tendencím některých antisystémových politických stran destabilizovat činnost České televize snížením koncesionářských poplatků, případně jmenováním svých zástupců do kontrolních orgánů, je nutné toto doporučení považovat za důležité.

Dále je zřejmé, že volební úspěch antisystémových politických stran je spojen s činností dezinformačních webů. Voliči antisystémových politických stran v České republice čtou zejména články publikované na webových serverech Parlamentní listy, Sputnik, AC24, Aeronet a Protiproud. Vzhledem k tomu, že tyto weby prezentují neověřené a mnohdy zavádějící informace, které představují ohrožení pro ekonomickou a bezpečnostní stabilitu země, lze tímto politikům doporučit **navrhnout a prosadit zákon, který umožní Ministerstvu vnitra sankcionovat média vysokou pokutou v případě šíření nepravdivých zpráv.**

Vzhledem ke skutečnosti, že mnohdy není zřejmé, kdo je vlastníkem médií a jakým způsobem je financována jejich činnost, lze tímto politikům doporučit **navrhnout a prosadit legislativu, která stanoví mediálními společnostmi povinnost zřídit transparentní účet.**

Druhým možným způsobem, jak předcházet společensky negativním důsledkům působení dezinformačních webů, je aktivně vzdělávat obyvatelstvo v mediální a politické gramotnosti. Ačkoli výsledky v tabulce 11 prokazují, že články na dezinformačních webech čtou vzdělaní lidé s politickými informacemi, tak to automaticky neznamená, že jejich informace jsou správné. Tvůrcům veřejných politik lze proto doporučit zavést povinný předmět **politické a**

mediální gramotnosti minimálně na středních školách. Náplní předmětu by měla být především diskuse studentů o aktuálních politických tématech s akcentem na kritické myšlení a aktivní práce studentů s informacemi zveřejňovaných v médiích. Zavedení předmětu má určitý potenciál zvýšit u mladých občanů zájem o politiku a tím pozitivně ovlivnit dobrovolnou volební účast a výsledek hlasování.

Z výsledků v kapitole 4.4 je zřejmé, že stát dostatečně neřeší regionální rozdíly. Příhraniční regiony, které jsou zasaženy vysokou mírou nezaměstnanosti místního obyvatelstva, vykazují vysokou míru volební neúčasti občanů. Je proto nezbytné doporučit tvůrcům veřejných politik v těchto regionech **realizovat aktivní politiku zaměstnanosti**. Politici by však měli také **revidovat systém sociální podpory a péče**.

Doporučit tvůrcům veřejné politiky lze také **necentralizovat moc do hlavního města Prahy a Brna**. S cílem zefektivnit fungování veřejné správy však k centralizaci mnohdy dochází. Tabulka 27 prezentovala výsledky, ze kterých je zřejmé, že s rostoucí vzdáleností regionu od hlavního města Prahy zvyšuje poptávku občanů po antisystémových politických stranách. Tito občané mohou pociťovat nepochopení jejich problémů ze strany politiků a tím se stávají náchylnými k populistické rétorice antisystémových politických stran.

Antisystémové preference vyjadřují občané také v regionech zasažených důsledky ekonomické transformace. Jedná se zejména o regiony, které se specializovaly na oblast zemědělství a těžebního průmyslu. Tato odvětví nedokázala konkurovat zahraniční produkci, případně byla jejich činnost omezována ze strany státu nebo Evropské unie. Tvůrci veřejných politik by proto měli **aktivně přispět k úspěšné hospodářské restrukturalizaci** v zasažených regionech.

ZÁVĚR

Rozhodování občanů na politických trzích prošlo v posledních desetiletích významnou genezí. Především liberální demokratické režimy čelí klesající volební účasti občanů a rostoucí poptávce občanů po různých extrémních (antisystémových) alternativách. Takové chování občanů je možné z ekonomického hlediska hodnotit jako iracionální. Typickým příkladem ekonomicky iracionálních rozhodnutí voličů jsou různá protekcionistická opatření nebo dezintegrační tendence. Tato iracionální rozhodování voličů lze bezesporu sledovat také v České republice, kde lidé ve volbách preferují extrémně pravicové nebo levicové politické strany, jejichž cílem je například opustit Evropskou unii nebo NATO. Voliči těchto stran (případně nevoliči) si ovšem mnohdy neuvědomují nebo si nechtějí uvědomovat, jaké výhody jsou s členstvím v mezinárodních organizacích spojeny. Cílem disertační práce proto bylo definovat hlavní vlivy determinující k racionalizaci chování občana v ČR a determinující jeho volební preference.

V rámci výzkumu byly analyzovány tři možné preference, které může občan v rámci veřejné volby projevit. Těmito preferencemi byly: hlasování pro mainstreamové politické strany, hlasování pro antisystémové politické strany a neúčast občanů v hlasování. Analýza se zaměřila na zkoumání klíčových determinantů volebních preferencí z oblasti informovanosti občanů, regionálního kontextu a volebních procesů. Preference občanů byly zkoumány ve vztahu k výsledkům voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Na základě literární rešerše bylo stanoveno celkem 11 hypotéz, které byly rozděleny do čtyřech výzkumných oblastí dle věcné příslušnosti. Vstupními daty analýzy byly odpovědi respondentů z provedeného dotazníkového šetření (N = 807) a regionální charakteristiky. Analýza dat byla založena na základních statistických metodách a regresních modelech.

První výzkumná oblast se zaměřila na zkoumání vlivu předvolebních kampaní na volební účast občanů. V rámci této výzkumné oblasti bylo zjištěno, že předvolební kampaně mohou mít mobilizační účinek. To ovšem platí pouze pro kampaně typu osobních setkání kandidátů s občany a televizních diskusí politiků. Zároveň výsledky ukázaly, že osobní setkání kandidátů s občany jsou vnímána pozitivně zejména voliči antisystémových politických stran.

V rámci druhé výzkumné oblasti byla pozornost zaměřena na problematiku vlivu médií na volební preference občanů. Z výsledků je patrné, že volební preference jsou determinovány zejména počtem zdrojů, ze kterých občané konzumují politický obsah a typem konzumovaných zpráv. Nevoliči zpravidla nesledují žádný politický obsah a pokud ho sledují, upřednostňují

k jeho konzumaci komerční televizní stanice. Voliči antisystémových politických stran konzumují politické informace ze dvou zdrojů a preferují k jejich konzumaci dezinformační weby, které šíří nepravdivé nebo zavádějící informace. Voliči mainstreamových politických stran jsou typičtí tím, že konzumují politický obsah ze tří a více zdrojů, přičemž je kladen důraz na rozmanitost zdrojů. Tito voliči čtou denní tisk, sledují politické dění na sociálních sítích a v médiích veřejné služby (Česká televize).

Třetí výzkumná otázka zjišťovala, jak volební procesy mohou ovlivnit volební účast občanů. S postupně klesající volební účastí jsou v České republice na politické scéně často diskutovány otázky zavedení povinné volební účasti a elektronického hlasování. Výsledky analýzy ukázaly, že oba tyto nástroje mají potenciál zvýšit volební účast občanů. V případě povinného hlasování ovšem hrozí protestní hlasování občanů, které může negativně ovlivnit výsledky voleb. Aby bylo povinné hlasování účinné (měřeno volební účastí), je nutné, aby politici stanovili sankce za nedodržení stanovené povinnosti. Elektronické hlasování má podle výsledků analýzy potenciál v ČR snížit rozdíly ve volební účasti napříč věkovými skupinami. Zároveň tento nástroj má potenciál motivovat k hlasování pravidelné nevoliče a nepravidelné voliče.

Poslední výzkumná otázka se zaměřila na vliv ekonomické vyspělosti regionů na volební preference občanů. V rámci této otázky bylo zjištěno, že existují rozdíly ve volebních preferencích občanů napříč jednotlivými regiony ČR. Nerovnoměrný ekonomický rozvoj regionů determinuje u občanů pocit nespokojenosti, který se promítá do výsledků voleb. Nevoliči žijí především v chudých příhraničních oblastech, které jsou typické nízkým vzděláním občanů, vysokou mírou nezaměstnanosti, negativním saldem migrace a žijí v těchto regionech národnostní menšiny. Jako nespokojené regiony je možné označit také venkovské oblasti, ve kterých dominuje zaměstnanost zejména v zemědělství a těžebním průmyslu. Občané v těchto regionech podporují antisystémové politické strany. Na základě těchto výsledků lze konstatovat, že důsledky ekonomické transformace ekonomiky a nevhodně prováděná regionální politika v posledních desetiletích mohou představovat ohrožení pro existenci liberální demokracie.

Přínosy disertační práce

Přínosy disertační práce lze sledovat ve dvou rovinách, a to konkrétně v rovině teoretické a rovině praktické.

Přínosy práce pro teorii jsou zejména následující:

- Zpracování literární rešerše v oblasti racionality a veřejné volby. Teoretická část práce čerpá základní poznatky a východiska zejména z původních (základních) zdrojů.
- Zpracování rešerše převážně světové a domácí literatury v problematice determinantů volebních preferencí občanů. Těmito preferencemi jsou volební účast, hlasování pro antisystémové politické strany a hlasování pro mainstreamové politické strany.
- Identifikace klíčových determinantů, které ovlivňují volební preference občanů. Provedená rešerše a následná analýza prokázaly významný vliv informací, ekonomické vyspělosti regionů a volebních procesů na volební preference občanů.
- Komplexní přehled determinantů volebních preferencí občanů, který nebyl dosud v takto širokém měřítku zpracován. Předěšlé práce se zabývají zpravidla působením jednoho determinantu na konkrétní volební preference občanů, zatímco disertační práce zkoumá několik determinantů na tři preference.
- Rozšíření výsledků studií zabývajících se volební účastí a extrémistickými politickými stranami o poznatky z České republiky.
- Námět na zkoumání dalších determinantů, kterým nebyla v práci věnována dostatečná pozornost a mohou významně ovlivňovat volební preference občanů.
- Výsledky analýz, které jsou založeny na kombinaci individuálních a regionálních dat. Tato kombinace přináší komplexní výsledky.
- Metodologické poznatky, zejména důraz na ověřování kauzality vztahů mezi proměnnými. V předešlých výzkumech jsou mnohdy předpokládány jednosměrné vztahy mezi proměnnými, ačkoli může tento směr být i opačný. Příkladem je provedená analýza vlivu médií na volební preference. V těchto vztazích mohou občané upravovat své volební preference na základě konzumovaného mediálního obsahu, ale také mohou být jejich volební preference ovlivněny jinými determinanty a výběr mediálního obsahu závisí na těchto preferencích.

Přínosy práce pro praxi jsou zejména následující:

- Vytvoření databáze více než 150 determinantů, které ovlivňují volební účast občanů a jejich politické preference v různých státech. Každý z faktorů je zařazen do jedné z pěti skupin dle věcné příslušnosti (osobnostní faktory, sociodemografické faktory, informační gramotnost, technické zajištění voleb, vliv médií a předvolebních průzkumů). Ke každému faktoru jsou přiřazeny výsledky studií, ve kterých byl příslušný determinant zkoumán. Tuto databázi je možné využít k budoucímu výzkumu.
- Data z dotazníkového šetření, které se uskutečnilo v roce 2020 v České republice. Bylo sebráno celkem 808 odpovědí respondentů, kteří odpovídali na otázky z výše uvedených oblastí. Tato data je možné využít k dalším výzkumným aktivitám.
- Provedení analýzy, která identifikovala několik klíčových determinantů volebních preferencí v České republice. Tyto determinanty je možné zahrnout jako proměnné do modelů vytvořených v dalším modelu a zvýšit tím predikční schopnost regresních modelů.
- Náměty k rozšíření některých analýz, například stanovení výše pokuty za nesplnění povinnosti volební povinnosti v systému povinného hlasování. Jedná se o zajímavý metodologický přístup, na základě, kterého lze ocenit hlas voliče ve volbách.
- Stanovení jednotlivých doporučení pro praxi. Tato doporučení lze podle odpovědnosti směřovat zejména politickým stranám, Ministerstvu vnitra ČR a dalším tvůrcům veřejné politiky.
- Politické strany mohou výsledky analýz a navržená doporučení využít k efektivnějšímu oslovování voličů. Výsledky analýzy prezentují mobilizační účinky jednotlivých typů předvolební kampaní.
- Výsledky výzkumu mohou být pokladem pro tvůrce veřejných politik (například Ministerstvo vnitra ČR).

Přínosy disertační práce pro pedagogickou činnost jsou zejména následující:

- Disertační práce bude použita jako podklad pro zpracování učebnice a výukových materiálů.
- Základní poznatky z disertačního výzkumu budou vyučovány zejména v předmětu Veřejná ekonomie II.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Adams, J. F., Merrill III, S., & Grofman, B. (2005). *A Unified Theory of Party Competition*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511614453>
- [2] Akerlof, G. A., & Yellen, J. L. (1985). A Near-Rational Model of the Business Cycle, With Wage and Price Inertia. *The Quarterly Journal of Economics*, 100, 823. <https://doi.org/10.2307/1882925>
- [3] Alabrese, E., Becker, S. O., Fetzer, T., & Novy, D. (2019). Who voted for Brexit? Individual and regional data combined. *European Journal of Political Economy*, 56, 132–150. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.08.002>
- [4] Alexander, C. C., Shrestha, S., Tounkara, M. D., Cooper, S., Hunt, L., Hoj, T. H., ... Hall, C. (2019). Media access is associated with knowledge of Optimalwater, sanitation and hygiene practices in Tanzania. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(11). <https://doi.org/10.3390/ijerph16111963>
- [5] Alonso-Galbán, P., & Alemañy-Castilla, C. (2020). Curbing Misinformation and Disinformation in the COVID-19 Era: A View from Cuba. *MEDICC Review*, 22(2), 45–46. <https://doi.org/10.37757/MR2020.V22.N2.12>
- [6] Alvarez, R. M., Hall, T. E., & Trechsel, A. H. (2009). Internet Voting in Comparative Perspective: The Case of Estonia. *PS: Political Science & Politics*, 42(03), 497–505. <https://doi.org/10.1017/S1049096509090787>
- [7] Alvarez, R. M., Hopkins, A., & Sinclair, B. (2010). Mobilizing Pasadena democrats: Measuring the effects of partisan campaign contacts. *Journal of Politics*, 72(1), 31–44. <https://doi.org/10.1017/S0022381609990454>
- [8] Alvarez, R. M., & Nagler, J. (2000). The likely consequences of Internet voting for political representation. *Loy. LAL Rev.*, 34.
- [9] Andersen, K., Shehata, A., & Andersson, D. (2021). Alternative News Orientation and Trust in Mainstream Media: A Longitudinal Audience Perspective. *Digital Journalism*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/21670811.2021.1986412>
- [10] Ansolabehere, S., Iyengar, S., Simon, A., & Valentino, N. (1994). Does Attack Advertising Demobilize the Electorate? *American Political Science Review*, 88(4), 829–838. <https://doi.org/10.2307/2082710>
- [11] Arceneaux, K., Gerber, A. S., & Green, D. P. (2006). Comparing experimental and matching methods using a large-scale voter mobilization experiment. *Political Analysis*, 14(1), 37–62. <https://doi.org/10.1093/pan/mpj001>
- [12] Arrow, K. J. (1951). *Social Choice and Individual Values*. New York: Wiley.
- [13] Asanga Fon, N. N. (2019). What's in a Name? The Semantics of Migration and Its Policy Implications. *SSRN Electronic Journal*, 209–212. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3434108>
- [14] Atzpodien, D. S. (2020). Party Competition in Migration Debates: The Influence of the AfD on Party Positions in German State Parliaments. *German Politics*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/09644008.2020.1860211>
- [15] Auel, K. (2019). Eurosceptics into the Limelight? Eurosceptic Parliamentary Actors and Media Bias in EU Affairs. *Politics and Governance*, 7(3), 248–265. <https://doi.org/10.17645/pag.v7i3.2159>

- [16] Autor, D. H., Dorn, D., & Hanson, G. H. (2016). The China Shock: Learning from Labor-Market Adjustment to Large Changes in Trade. *Annual Review of Economics*, 8(1), 205–240. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-080315-015041>
- [17] Balík, S., Hloušek, V., Holzer, J., Kopeček, L., Pšeja, P., & Roberts, A. L. (2019). *Od Palackého k Babišovi Česká politika 19. až 21. století*. Brno: Masarykova univerzita.
- [18] Barreto, M. A., Merolla, J., & Soto, V. D. (2011). Multiple Dimensions of Mobilization: The Effect of Direct Contact and Political Ads on Latino Turnout in the 2000 Presidential Election. *Journal of Political Marketing*, 10(4), 303–327. <https://doi.org/10.1080/15377857.2011.614548>
- [19] Bechtel, M. M., Hangartner, D., & Schmid, L. (2018). Compulsory voting, habit formation, and political participation. *Review of Economics and Statistics*, 100(3), 467–476. https://doi.org/10.1162/rest_a_00701
- [20] Becker, G. S. (1976). *The Economic Approach to Human Behavior*. Chicago: University of Chicago Press.
- [21] Becker, G. S. (1997). *Teorie preference*. Praha: Grada.
- [22] Beckmann, P., Fulda, B., & Kohl, S. (2020). Housing and Voting in Germany Multi-Level Evidence for the Association between House Prices and Housing Tenure and Party Outcomes, 1980-2017. *MPIfG Discussion Paper*, 20(6).
- [23] Berinsky, A. J. (2005). The Perverse Consequences of Electoral Reform in the United States. *American Politics Research*, 33(4), 471–491. <https://doi.org/10.1177/1532673X04269419>
- [24] Berinsky, A. J., Burns, N., & Traugott, M. W. (2001). Who Votes by Mail?: A Dynamic Model of the Individual-Level Consequences of Voting-by-Mail Systems. *Public Opinion Quarterly*, 65(2), 178–197. <https://doi.org/10.1086/322196>
- [25] Berning, C. C., & Ziller, C. (2017). Social trust and radical right-wing populist party preferences. *Acta Politica*, 52(2), 198–217. <https://doi.org/10.1057/ap.2015.28>
- [26] Bhatti, Y., Dahlgard, J. O., Hansen, J. H., & Hansen, K. M. (2019). Is Door-to-Door Canvassing Effective in Europe? Evidence from a Meta-study across Six European Countries. *British Journal of Political Science*, 49(1), 279–290. <https://doi.org/10.1017/S0007123416000521>
- [27] Bimber, B. (2000). Measuring the gender gap on the internet. *Social Science Quarterly*, 81(3).
- [28] Bíró-Nagy, A. (2021). Orbán’s political jackpot: migration and the Hungarian electorate. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1853905>
- [29] Björk, R. (2017). *Boosting turnout in second-order elections*. Retrieved from <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=8922635&fileId=8923642>
- [30] Black, D. (1948). On the Rationale of Group Decision-making. *Journal of Political Economy*, 56(1), 23–34. <https://doi.org/10.1086/256633>
- [31] Blais, A. (2007). Turnout in Elections. In R. Dalton & H. D. Klingemann (Eds.), *Oxford Handbook of Political Behaviour*. Oxford: Oxford University Press.

- [32] Blais, A., & Achen, C. H. (2019). Civic Duty and Voter Turnout. *Political Behavior*, 41(2), 473–497. <https://doi.org/10.1007/s11109-018-9459-3>
- [33] Blais, A., & Carty, R. K. (1990). Does proportional representation foster voter turnout? *European Journal of Political Research*, 18(2), 167–181. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1990.tb00227.x>
- [34] Blais, A., Daoust, J.-F., Dassonneville, R., & Péloquin-Skulski, G. (2019). What is the cost of voting? *Electoral Studies*, 59, 145–157. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2019.02.011>
- [35] Blais, A., Young, R., & Lapp, M. (2000). The calculus of voting: An empirical test. *European Journal of Political Research*, 37(2), 181–201. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.00509>
- [36] Blank, R. H. (1974). Socio-economic Determinism of Voting Turnout: A Challenge. *The Journal of Politics*, 36(3), 731–752. <https://doi.org/10.2307/2129253>
- [37] Borgonovi, F., D’Hombres, B., & Hoskins, B. (2010). Voter turnout, information acquisition and education: Evidence from 15 European countries. *B.E. Journal of Economic Analysis and Policy*, 10(1). <https://doi.org/10.2202/1935-1682.2463>
- [38] Boulding, C. E. (2010). Ngos and political participation in weak democracies: Subnational evidence on protest and voter turnout from Bolivia. *Journal of Politics*, 72(2). <https://doi.org/10.1017/S0022381609990922>
- [39] Bowie, N. E. (2001). Challenging the egoistic paradigm. *Research in Ethical Issues in Organizations*, 3. [https://doi.org/10.1016/s1529-2096\(01\)03011-5](https://doi.org/10.1016/s1529-2096(01)03011-5)
- [40] Bowles, S., & Gintis, H. (1993). The Revenge of Homo Economicus: Contested Exchange and the Revival of Political Economy. *Journal of Economic Perspectives*, 7(1), 83–102. <https://doi.org/10.1257/jep.7.1.83>
- [41] Bradfield, C., & Johnson, P. (2016). *The Effect of Making Election Day a Holiday An Original Survey and a Case Study of French Presidential Elections Applied to the U.S. Voting System*. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Caitlyn-Bradfield-2/publication/303313297_The_Effect_of_Making_Election_Day_a_Holiday_An_Original_Survey_and_a_Case_Study_of_French_Presidential_Elections_Applied_to_the_US_Voting_System/links/573c914808ae9f741b2eb640/
- [42] Brady, H. E., Verba, S., & Schlozman, K. L. (1995). Beyond SES: A Resource Model of Political Participation. *American Political Science Review*, 89(2), 271–294. <https://doi.org/10.2307/2082425>
- [43] Bray, H. (2017). *The Cases for and against Compulsory Voting: Defining and Defending Its Democratic Ideals*. Retrieved from http://www.professorbray.net/Teaching/49s/StudentSurveys/Fall2017/SMM_Paper2_CompulsoryVoting.pdf
- [44] Brennan, G. (2008). Homo economicus and homo politicus: an introduction. *Public Choice*, 137(3–4), 429–438. <https://doi.org/10.1007/s11127-008-9352-4>
- [45] Brennan, G., & Hamlin, A. (1998). Expressive voting and electoral equilibrium. *Public Choice*, 95(1/2), 149–175. <https://doi.org/10.1023/A:1004936203144>
- [46] Bruns, A. (2019). Filter bubble. *Internet Policy Review*, 8(4), 1–14. <https://doi.org/10.14763/2019.4.1426>

- [47] Buchanan, J. M. (1949). The Pure Theory of Government Finance: A Suggested Approach. *Journal of Political Economy*, 57(6), 496–505. <https://doi.org/10.1086/256880>
- [48] Buchanan, J. M. (1984). Politics Without Romance: A Sketch of Positive Public Choice Theory and its Normative Implications. In J. M. Buchanan & R. D. Tollison (Eds.), *The Theory of public choice II* (pp. 11–22). Ann Arbor: University of Michigan Press.
- [49] Burden, B. C. (2009). The dynamic effects of education on voter turnout. *Electoral Studies*, 28(4), 540–549. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2009.05.027>
- [50] Burnell, J. D., & Galster, G. (1992). Quality-of-life Measurements and Urban Size: An Empirical Note. *Urban Studies*, 29(5), 727–735. <https://doi.org/10.1080/00420989220080661>
- [51] Busse, R., Lischewski, J., & Seeber, S. (2019). Do non-formal and informal adult education affect citizens' political participation during adulthood? *Journal of Social Science Education*, 18(3), 5–25. <https://doi.org/10.4119/jsse-1443>
- [52] Campbell, D. E. (2009). Civic engagement and education: An empirical test of the sorting model. *American Journal of Political Science*, 53(4), 771–786. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2009.00400.x>
- [53] Cantoni, E. (2020). A Precinct Too Far: Turnout and Voting Costs. *American Economic Journal: Applied Economics*, 12(1), 61–85. <https://doi.org/10.1257/app.20180306>
- [54] Caplan, B. (2007). *The Myth of the Rational Voter: Why Democracies Choose Bad Policies*. Princeton: Princeton University Press.
- [55] Capoccia, G. (2002). Anti-System Parties. *Journal of Theoretical Politics*, 14(1), 9–35. <https://doi.org/10.1177/095169280201400103>
- [56] Carling, A. (1998). The Paradox of Voting and the Theory of Social Evolution. In K. Dowding & D. King (Eds.), *Preferences, Institutions, and Rational Choice* (pp. 20–42). Oxford: Clarendon Press.
- [57] Castillo, C., Da Silva, J., & Monsueto, S. (2020). Objectives of Sustainable Development and Youth Employment in Colombia. *Sustainability*, 12(3), 991. <https://doi.org/10.3390/su12030991>
- [58] ČBÚ. (2022). Dobývací prostory. Retrieved July 1, 2022, from <http://www.cbusbs.cz/cs/dobyvaci-prostory>
- [59] Cepaluni, G., & Hidalgo, F. D. (2016). Compulsory voting can increase political inequality: Evidence from Brazil. *Political Analysis*, 24(2), 273–280. <https://doi.org/10.1093/pan/mpw004>
- [60] Chapman, E. B. (2019). The Distinctive Value of Elections and the Case for Compulsory Voting. *American Journal of Political Science*, 63(1), 101–112. <https://doi.org/10.1111/ajps.12393>
- [61] Childs, S. (2004). A British gender gap? Gender and political participation. *Political Quarterly*, Vol. 75. <https://doi.org/10.1111/j.1467-923x.2004.00646.x>
- [62] Chrysosgelos, A. S. (2013). The Evolution of the 'populist Potential' in European Politics: From New Right Radicalism to Anti-system Populism.' *European View*, 12(1), 75–83. <https://doi.org/10.1007/s12290-013-0249-3>

- [63] Císař, O., & Navrátil, J. (2019). For the People, By the People? The Czech Radical and Populist Right After the Refugee Crisis. In M. Caiani & O. Císař (Eds.), *Radical Right Movement Parties in Europe*. London and New York: Routledge.
- [64] Clark, N. (2014). Explaining Low Turnout in European Elections: The Role of Issue Salience and Institutional Perceptions in Elections to the European Parliament. *Journal of European Integration*, 36(4), 339–356. <https://doi.org/10.1080/07036337.2013.841680>
- [65] Coase, R. H. (1960). The Problem of Social Cost. In *Classic Papers in Natural Resource Economics* (pp. 87–137). London: Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230523210_6
- [66] ČSÚ. (2022). Volby.cz. Retrieved July 1, 2022, from <https://volby.cz/>
- [67] Culik, J. (2017). Controversial oligarch Andrej Babiš could be about to win the Czech election. *Conversation*. The Conversation. Retrieved from <https://theconversation.com/controversial-oligarch-andrej-babis-could-be-about-to-win-the-czech-election-85796>
- [68] Cutts, D. (2006). “Where We Work We Win”: A Case Study of Local Liberal Democrat Campaigning. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 16(3), 221–242. <https://doi.org/10.1080/13689880600950501>
- [69] Czesnik, M. (2013). Is compulsory voting a remedy? Evidence from the 2001 Polish parliamentary elections. *East European Politics*, 29(4), 499–520. <https://doi.org/10.1080/21599165.2013.844690>
- [70] Dassonneville, R., Feitosa, F., Hooghe, M., Lau, R. R., & Stiers, D. (2019). Compulsory Voting Rules, Reluctant Voters and Ideological Proximity Voting. *Political Behavior*, 41(1), 209–230. <https://doi.org/10.1007/s11109-018-9448-6>
- [71] Dassonneville, R., & Kostelka, F. (2021). The Cultural Sources of the Gender Gap in Voter Turnout. *British Journal of Political Science*, 51(3), 1040–1061. <https://doi.org/10.1017/S0007123419000644>
- [72] Davenport, T. C. (2010). Public Accountability and Political Participation: Effects of a Face-to-Face Feedback Intervention on Voter Turnout of Public Housing Residents. *Political Behavior*, 32(3). <https://doi.org/10.1007/s11109-010-9109-x>
- [73] Davis, E. E., & Fine-Davis, M. (1991). Social indicators of living conditions in Ireland with European comparisons. *Social Indicators Research*, 25(2–4), 103–365. <https://doi.org/10.1007/BF00286160>
- [74] de Renzis, A., & Sforzi, F. (2021). Italy, the fair land there where the Sì doth sound: when the places take revenge. *European Planning Studies*. <https://doi.org/10.1080/09654313.2021.1917524>
- [75] de Vreese, C. H., Banducci, S. A., Semetko, H. A., & Boomgaarden, H. G. (2006). The news coverage of the 2004 European parliamentary election campaign in 25 countries. *European Union Politics*, 7(4), 477–504. <https://doi.org/10.1177/1465116506069440>
- [76] Debrael, M., D’Haenens, L., De Cock, R., & De Coninck, D. (2021). Media use, fear of terrorism, and attitudes towards immigrants and refugees: Young people and adults compared. *International Communication Gazette*, 83(2), 148–168. <https://doi.org/10.1177/1748048519869476>

- [77] Denny, K., & Doyle, O. (2008). Political interest, cognitive ability and personality: Determinants of voter turnout in Britain. *British Journal of Political Science*, 38(2), 291–310. <https://doi.org/10.1017/S000712340800015X>
- [78] Denver, D. (2008). Another Reason to Support Marriage? Turnout and the Decline of Marriage in Britain. *The British Journal of Politics and International Relations*, 10(4), 666–680. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856x.2008.00329.x>
- [79] Depp, C. A., Schkade, D. A., Thompson, W. K., & Jeste, D. V. (2010). Age, Affective Experience, and Television Use. *American Journal of Preventive Medicine*, 39(2), 173–178. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2010.03.020>
- [80] Di Matteo, D., & Mariotti, I. (2021). Italian discontent and right-wing populism: determinants, geographies, patterns. *Regional Science Policy and Practice*, 13(2). <https://doi.org/10.1111/rsp3.12350>
- [81] Diener, Ed., & Oishi, S. (2000). Money and happiness: Income and subjective well-being across nations. In Edward Diener & E. M. Suh (Eds.), *Culture and Subjective Well-being*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- [82] Dijkstra, L., Poelman, H., & Rodríguez-Pose, A. (2020). The geography of EU discontent. *Regional Studies*, 54(6), 737–753. <https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1654603>
- [83] Dilliplane, S. (2011). All the news you want to hear: The impact of partisan news exposure on political participation. *Public Opinion Quarterly*, 75(2). <https://doi.org/10.1093/poq/nfr006>
- [84] Ditrych, O., & Souleimanov, E. (2006). Reflexe čečenského konfliktu českou společností. *Středoevropské Politické Studie*, 8(4), 446–460.
- [85] Doerr, N. (2021). The visual politics of the alternative for Germany (AfD): Anti-islam, ethno-nationalism, and gendered images. *Social Sciences*, 10(1). <https://doi.org/10.3390/socsci10010020>
- [86] Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy* (Vol. 1). New York: Harper & Row.
- [87] Drew, D., & Weaver, D. (2006). Voter learning in the 2004 presidential election: Did the media matter? *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 83(1), 25–42. <https://doi.org/10.1177/107769900608300103>
- [88] Dubois, Elizabeth, & Blank, G. (2018). The echo chamber is overstated: the moderating effect of political interest and diverse media. *Information Communication and Society*, 21(5), 729–745. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2018.1428656>
- [89] Dubois, Eric, & Lakhdar, C. Ben. (2007). More on the Seasonal Determinants of Turnout: Holidays and French Presidential Elections. *French Politics*, 5(2), 144–159. <https://doi.org/10.1057/palgrave.fp.8200123>
- [90] Easterlin, R. A. (1974). Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence. In P. A. David & W. R. Levin (Eds.), *Nations and Households in Economic Growth* (pp. 98–125). Palo Alto, CA: Stanford University Press.
- [91] Easterlin, R. A. (2001). Income and Happiness: Towards a Unified Theory. *The Economic Journal*, 111(473), 465–484. <https://doi.org/10.1111/1468-0297.00646>
- [92] Eboli, L., & Mazzulla, G. (2008). Willingness-to-pay of public transport users for improvement in service quality. *European Transport - Trasporti Europei*, (38).

- [93] Eboli, L., & Mazzulla, G. (2009). An ordinal logistic regression model for analysing airport passenger satisfaction. *EuroMed Journal of Business*, 4(1). <https://doi.org/10.1108/14502190910956684>
- [94] Ellinas, A. A. (2013). The Rise of Golden Dawn: The New Face of the Far Right in Greece. *South European Society and Politics*, 18(4), 543–565. <https://doi.org/10.1080/13608746.2013.782838>
- [95] Ellingsen, S., & Hernæs, Ø. (2018). The impact of commercial television on turnout and public policy: Evidence from Norwegian local politics. *Journal of Public Economics*, 159, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2018.02.001>
- [96] Engelen, B. (2006). Solving the paradox: The expressive rationality of the decision to vote. *Rationality and Society*, 18(4). <https://doi.org/10.1177/1043463106066382>
- [97] Engelen, B. (2007). Thinking Things Through: The Value and Limitations of James Buchanan’s Public Choice Theory. *Review of Political Economy*, 19(2), 165–180. <https://doi.org/10.1080/09538250701256714>
- [98] Enos, R. D., & Fowler, A. (2018). Aggregate Effects of Large-Scale Campaigns on Voter Turnout. *Political Science Research and Methods*, 6(4). <https://doi.org/10.1017/psrm.2016.21>
- [99] Eurostat. (2022). Database. Retrieved July 1, 2022, from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>
- [100] Evangelista, M. (2017). Italy from Crisis to Crisis. In M. Evangelista (Ed.), *Italy from Crisis to Crisis*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315100715>
- [101] Farrell, D. (2001). *Electoral Systems: A Comparative Introduction*. London: Palgrave Macmillan.
- [102] Ferreira da Silva, F., Garzia, D., & De Angelis, A. (2021). From party to leader mobilization? The personalization of voter turnout. *Party Politics*, 27(2). <https://doi.org/10.1177/1354068819855707>
- [103] Fieschi, C., & Heywood, P. (2004). Trust, cynicism and populist anti-politics. *Journal of Political Ideologies*, 9(3), 289–309. <https://doi.org/10.1080/1356931042000263537>
- [104] Finkel, S. E., & Geer, J. G. (1998). A Spot Check: Casting Doubt on the Demobilizing Effect of Attack Advertising. *American Journal of Political Science*, 42(2), 573. <https://doi.org/10.2307/2991771>
- [105] Fiorina, M. P. (1976). The Voting Decision: Instrumental and Expressive Aspects. *The Journal of Politics*, 38(2), 390–413. <https://doi.org/10.2307/2129541>
- [106] Fisher, S. D. (2001). Extending the rational voter theory of tactical voting. *Mid-West Political Science Association Meeting*. Chicago.
- [107] Fornos, C. A., Power, T. J., & Garand, J. C. (2004). Explaining Voter Turnout in Latin America, 1980 to 2000. *Comparative Political Studies*, 37(8), 909–940. <https://doi.org/10.1177/0010414004267981>
- [108] Fowler, A. (2015). Regular Voters, Marginal Voters and the Electoral Effects of Turnout. *Political Science Research and Methods*, 3(2). <https://doi.org/10.1017/psrm.2015.18>
- [109] Frank, R. H. (1991). *Microeconomics and Behaviour*. New York: McGraw-Hill Co.
- [110] Franklin, M. N. (2001). Electoral participation. In R. G. Niemi & H. F. Weisberg (Eds.), *Controversies in Voting Behavior* (pp. 83–99). Washington: CQ Press.

- [111] Franklin, M. N., van der Eijk, C., Evans, D., Fotos, M., Hirczy de Mino, W., Marsh, M., & Wessels, B. (2004). *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511616884>
- [112] Frischlich, L., Hellmann, J. H., Brinkschulte, F., Becker, M., & Back, M. D. (2021). Right-wing authoritarianism, conspiracy mentality, and susceptibility to distorted alternative news. *Social Influence*, 16(1). <https://doi.org/10.1080/15534510.2021.1966499>
- [113] Funk, P. (2007). Is there an expressive function of law? An empirical analysis of voting laws with symbolic fines. *American Law and Economics Review*, 9(1), 135–159. <https://doi.org/10.1093/aler/ahm002>
- [114] Gainous, J., & Wagner, K. (2007). The Electronic Ballot Box: A Rational Voting Model for Class, Age, and Racial Bias. *American Review of Politics*, 28, 19–35. <https://doi.org/10.15763/ISSN.2374-7781.2007.28.0.19-35>
- [115] Gallego, A. (2010). Understanding unequal turnout: Education and voting in comparative perspective. *Electoral Studies*, 29(2), 239–248. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2009.11.002>
- [116] Garmann, S. (2017a). Election frequency, choice fatigue, and voter turnout. *European Journal of Political Economy*, 47, 19–35. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2016.12.003>
- [117] Garmann, S. (2017b). The effect of a reduction in the opening hours of polling stations on turnout. *Public Choice*, 171(1–2), 99–117. <https://doi.org/10.1007/s11127-016-0399-3>
- [118] Garz, M. (2018). Retirement, consumption of political information, and political knowledge. *European Journal of Political Economy*, 53, 109–119. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2017.07.004>
- [119] Gavazza, A., Nardotto, M., & Valletti, T. (2019). Internet and Politics: Evidence from U.K. Local Elections and Local Government Policies. *Review of Economic Studies*, 86(5). <https://doi.org/10.1093/restud/rdy028>
- [120] Gaziano, C. (1997). Forecast 2000: Widening knowledge gaps. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 74(2), 237–264. <https://doi.org/10.1177/107769909707400202>
- [121] Geissinger, E. A., Khoo, C. L. L., Richmond, I. C., Faulkner, S. J. M., & Schneider, D. C. (2022). A case for beta regression in the natural sciences. *Ecosphere*, 13(2). <https://doi.org/10.1002/ecs2.3940>
- [122] Gerber, A. S., & Green, D. P. (2000). The Effects of Canvassing, Telephone Calls, and Direct Mail on Voter Turnout: A Field Experiment. *American Political Science Review*, 94(3), 653–663. <https://doi.org/10.2307/2585837>
- [123] Gerber, A. S., Green, D. P., & Larimer, C. W. (2008). Social Pressure and Voter Turnout: Evidence from a Large-Scale Field Experiment. *American Political Science Review*, 102(1), 33–48. <https://doi.org/10.1017/S000305540808009X>
- [124] Gerlach, J., & Gasser, U. (2009). Three Case Studies from Switzerland: E-Voting. *Berkman Center Research Publication*.
- [125] Geys, B. (2006). Explaining voter turnout: A review of aggregate-level research. *Electoral Studies*, 25(4), 637–663. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2005.09.002>

- [126] Gibson, R. (2001). Elections Online: Assessing Internet Voting in Light of the Arizona Democratic Primary. *Political Science Quarterly*, 116(4), 561–583. <https://doi.org/10.2307/798221>
- [127] Goldberg, A. C., Lanz, S., & Sciarini, P. (2019). Mobilizing different types of voters: The influence of campaign intensity on turnout in direct democratic votes. *Electoral Studies*, 57, 196–222. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2018.11.008>
- [128] Gomez, B. T., Hansford, T. G., & Krause, G. A. (2007). The Republicans Should Pray for Rain: Weather, Turnout, and Voting in U.S. Presidential Elections. *The Journal of Politics*, 69(3), 649–663. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2508.2007.00565.x>
- [129] Gonzales, L. M. (2020). *Voters' Sophisticated Response to Abstention Fines. Depression*. Retrieved from <https://european.economicblogs.org/voxeu/2019/leon-ciliotta-martinez-voters-response-abstention-fines>
- [130] Goodman, N. J. (2014). *Internet Voting in a Local Election in Canada*. 7–24. https://doi.org/10.1007/978-3-319-04352-4_2
- [131] Goodman, N. J., & Smith, R. (2017). Internet Voting in Sub-National Elections: Policy Learning in Canada and Australia. In K. Krimmer, M. Volkamer, J. Barrat, J. Benaloh, N. Goodman, P. Ryan, & V. Teague (Eds.), *Electronic Voting Conference Proceedings. E-Vote-ID 2016* (pp. 167–177). Bregenz, Austria: Springer.
- [132] Goodwin, M. J., & Heath, O. (2016). The 2016 Referendum, Brexit and the Left Behind: An Aggregate-level Analysis of the Result. *The Political Quarterly*, 87(3), 323–332. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12285>
- [133] Gray, M., & Barford, A. (2018). The depths of the cuts: the uneven geography of local government austerity. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 11(3), 541–563. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsy019>
- [134] Gregor, M. (2005). *Nová politická ekonomie*. Praha: Karolinum.
- [135] Guasti, P. (2020). Populism in Power and Democracy: Democratic Decay and Resilience in the Czech Republic (2013–2020). *Politics and Governance*, 8(4), 473–484. <https://doi.org/10.17645/pag.v8i4.3420>
- [136] Guiso, L., Herrera, H., Morelli, M., & Sonno, T. (2017). *Demand and supply of populism*. Centre for Economic Policy Research London, UK.
- [137] Guiso, L., Herrera, H., Morelli, M., & Sonno, T. (2020). Economic Insecurity and the Demand of Populism in Europe. In *CEPR Discussion Paper*.
- [138] Gundelach, B., & Fatke, M. (2020). Decentralisation and political inequality: a comparative analysis of unequal turnout in European regions. *Comparative European Politics*, 18(4). <https://doi.org/10.1057/s41295-019-00197-y>
- [139] Gyárfášová, O. (2018). The fourth Generation: From anti-establishment to anti-system parties in Slovakia. *New Perspectives. Interdisciplinary Journal of Central & East European Politics and International Relations*, 26(1), 109–133. <https://doi.org/10.1177/2336825x1802600111>
- [140] Haenschen, K. (2016). Social Pressure on Social Media: Using Facebook Status Updates to Increase Voter Turnout. *Journal of Communication*, 66(4), 542–563. <https://doi.org/10.1111/jcom.12236>

- [141] Haenschen, K. (2022). The Conditional Effects of Microtargeted Facebook Advertisements on Voter Turnout. *Political Behavior*. <https://doi.org/10.1007/s11109-022-09781-7>
- [142] Haenschen, K., & Jennings, J. (2019). Mobilizing Millennial Voters with Targeted Internet Advertisements: A Field Experiment. *Political Communication*, 36(3). <https://doi.org/10.1080/10584609.2018.1548530>
- [143] Harka, E., & Rocco, L. (2022). Studying more to vote less. Education and voter turnout in Italy. *European Journal of Political Economy*, 72, 102115. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2021.102115>
- [144] Harris, F. C. (1994). Something Within: Religion as a Mobilizer of African-American Political Activism. *The Journal of Politics*, 56(1). <https://doi.org/10.2307/2132345>
- [145] Hartig, T., Evans, G. W., Jamner, L. D., Davis, D. S., & Gärling, T. (2003). Tracking restoration in natural and urban field settings. *Journal of Environmental Psychology*, 23(2), 109–123. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(02\)00109-3](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(02)00109-3)
- [146] Haspel, M., & Knotts, H. G. (2005). Location, Location, Location: Precinct Placement and the Costs of Voting. *The Journal of Politics*, 67(2), 560–573. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2508.2005.00329.x>
- [147] Havlík, V. (2012). The Czech Republic. In I. Balcer, V. Havlík, V. Havlík, B. Cholova, A. Krašovec, A. Pinková, ... K. Wojtas (Eds.), *Populist Political Parties in East-Central Europe*. Brno: Masarykova univerzita.
- [148] Henn, M., & Weinstein, M. (2006). Young people and political (in)activism: why don't young people vote? *Policy & Politics*, 34(3), 517–534. <https://doi.org/10.1332/030557306777695316>
- [149] Henry, S. (2003). Can remote Internet voting increase turnout? *Aslib Proceedings*, 55(4). <https://doi.org/10.1108/00012530310486557>
- [150] Hillygus, D. S. (2005). The missing link: Exploring the relationship between higher education and political engagement. *Political Behavior*, 27(1). <https://doi.org/10.1007/s11109-005-3075-8>
- [151] Hloušek, V., & Kaniok, P. (2021). Europe forever? Czech political parties on the orientation of Czech foreign policy. *East European Politics*. <https://doi.org/10.1080/21599165.2020.1855424>
- [152] Hobbes, T. (2016). *Thomas Hobbes: Leviathan (Longman Library of Primary Sources in Philosophy)* (M. Missner, Ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315507613>
- [153] Hodgson, G. M. (2012). *From pleasure machines to moral communities: an evolutionary economics without homo economicus*. Chicago: University of Chicago Press.
- [154] Hoffer, A. (2019). Are Voters Rational on the Margin? A Spatial Analysis of Voter Turnout in U.S. Presidential Elections. *Journal of Public Finance and Public Choice*, 32(1). <https://doi.org/10.1332/251569214x15664520275002>
- [155] Hoffman-Martinot, V. (1994). Voter turnout in French municipal elections. In L. Lopez-Nieto (Ed.), *Local Elections in Europe* (pp. 13–42). Barcelona: ICPS.
- [156] Hoffman, M., León, G., & Lombardi, M. (2017). Compulsory voting, turnout, and government spending: Evidence from Austria. *Journal of Public Economics*, 145, 103–115. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2016.10.002>

- [157] Holbrook, T. M., & McClurg, S. D. (2005). The mobilization of core supporters: Campaigns, turnout, and electoral composition in United States presidential elections. *American Journal of Political Science*, 49(4). <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2005.00149.x>
- [158] Holman, R. (2016). *Ekonomie*. Praha: C. H. Beck.
- [159] Hong, S., Choi, H., & Kim, T. K. (2019). Why Do Politicians Tweet? Extremists, Underdogs, and Opposing Parties as Political Tweeters. *Policy and Internet*, 11(3). <https://doi.org/10.1002/poi3.201>
- [160] Hopkin, J. (2020). *Anti-system politics: The crisis of market liberalism in rich democracies*. New York: Oxford University Press.
- [161] Hopkins, D. J., Schwarz, S., & Chainani, A. (2020). Officially Mobilizing: Iterative Mailings from a Local Government Increase Voter Turnout. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3728673>
- [162] Hořejší, B., Soukupová, J., Macáková, L., & Soukup, J. (2010). *Mikroekonomie*. Praha: Management Press.
- [163] Hrkova, A., Moro, R., Srba, I., & Bielikova, M. (2020). Examining the linking patterns and link building strategies of mainstream and partisan online news media in central europe. In R. Mugnaini (Ed.), *Data and Information in Online Environments* (Vol. 319, pp. 133–146). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-50072-6_11
- [164] Humprecht, E., & Büchel, F. (2013). More of the Same or Marketplace of Opinions? A Cross-National Comparison of Diversity in Online News Reporting. *The International Journal of Press/Politics*, 18(4), 436–461. <https://doi.org/10.1177/1940161213497595>
- [165] IDEA. (2019). *Compulsory Voting*. Retrieved from <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout/compulsory-voting>
- [166] Immerzeel, T., & Pickup, M. (2015). Populist radical right parties mobilizing ‘the people’? The role of populist radical right success in voter turnout.’ *Electoral Studies*, 40, 347–360. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2015.10.007>
- [167] Inglehart, R., & Norris, P. (2003). Rising tide: Gender equality and cultural change around the world. In *Rising Tide: Gender Equality and Cultural Change Around the World*. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511550362>
- [168] Jackman, R. W. (1987). Political Institutions and Voter Turnout in the Industrial Democracies. *American Political Science Review*, 81(2), 405–423. <https://doi.org/10.2307/1961959>
- [169] Jackman, R. W., & Miller, R. A. (1995). Voter turnout in the industrial democracies during the 1980s. *Comparative Political Studies*, 27(4), 467–492. <https://doi.org/10.1177/0010414095027004001>
- [170] Jackman, S. (2001). Compulsory Voting. In N. J. Smelser & P. B. Baltes (Eds.), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. Amsterdam: Elsevier.
- [171] Jakee, K., & Sun, G.-Z. (2006). Is compulsory voting more democratic? *Public Choice*, 129(1–2), 61–75. <https://doi.org/10.1007/s11127-005-9008-6>
- [172] Jankowski, T. B., & Strate, J. M. (1995). Modes of participation over the adult life span. *Political Behavior*, 17(1), 89–106. <https://doi.org/10.1007/BF01498785>

- [173] Jensen, M. J., & Chen, T. C. (2021). Illiberal Media in a Liberal Democracy: Examining Identity in Australia's Mandarin Language News. *Issues and Studies*, 57(2). <https://doi.org/10.1142/S1013251121500053>
- [174] Jones, B. D. (1999). Bounded rationality. *Annual Review of Political Science*, 2. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.2.1.297>
- [175] Jurečka, V. (2018). *Mikroekonomie*. Praha: Grada Publishing.
- [176] Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*, 47(2), 263. <https://doi.org/10.2307/1914185>
- [177] Kang, W. C. (2019). Liberals should pray for rain: weather, opportunity costs of voting and electoral outcomes in South Korea. *Political Science*, 71(1), 61–78. <https://doi.org/10.1080/00323187.2019.1643744>
- [178] Kaplan, E., & Yuan, H. (2020). Early Voting Laws, Voter Turnout, and Partisan Vote Composition: Evidence from Ohio. *American Economic Journal: Applied Economics*, 12(1), 32–60. <https://doi.org/10.1257/app.20180192>
- [179] Karp, J. A., & Banducci, S. A. (2007). Party mobilization and political participation in new and old democracies. *Party Politics*, 13(2). <https://doi.org/10.1177/1354068807073874>
- [180] Katz, J. N., & King, G. (1999). A Statistical Model for Multiparty Electoral Data. *American Political Science Review*, 93(1), 15–32. <https://doi.org/10.2307/2585758>
- [181] Kenski, K. (2005). To I-Vote or Not to I-Vote?: Opinions About Internet Voting from Arizona Voters. *Social Science Computer Review*, 23(3), 293–303. <https://doi.org/10.1177/0894439305275851>
- [182] Kenski, K., & Stroud, N. J. (2006). Connections between Internet use and political efficacy, knowledge, and participation. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, Vol. 50. https://doi.org/10.1207/s15506878jobem5002_1
- [183] Kevický, D. (2020). Spatial distribution of voter turnout of the parliamentary elections in Slovak districts in 1990 - 2016. *Geographia Cassoviensis*, 14(1). <https://doi.org/10.33542/GC2020-1-04>
- [184] Kim, S. (2018). Populism and anti-populism in the 2017 Dutch, French, and German elections: A discourse and hegemony analytic approach. In *POPULISMUS Working Papers*. Thessalonik. Retrieved from <http://www.populismus.gr/wp-content/uploads/2018/04/Kim-WP-7-upload.pdf>
- [185] Kirbiš, A. (2018). Levels and determinants of youth political participation: Regional inequalities and northeastern Slovenia. *Studia Historica Slovenica*, 18(1). <https://doi.org/10.32874/SHS.2018-03>
- [186] Kirchgaessner, G. (2003). Abstention Because of Indifference and Alienation, and Its Consequences for Party Competition: A Simple Psychological Model. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.401882>
- [187] Koeppen, L., Ballas, D., Edzes, A., & Koster, S. (2021). Places that don't matter or people that don't matter? A multilevel modelling approach to the analysis of the geographies of discontent. *Regional Science Policy and Practice*, 13(2). <https://doi.org/10.1111/rsp3.12384>
- [188] Kostadinova, T. (2003). Voter turnout dynamics in post-Communist Europe. *European Journal of Political Research*, Vol. 42. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.00102>

- [189] Kostelka, F., Blais, A., & Gidengil, E. (2019). Has the gender gap in voter turnout really disappeared? *West European Politics*, 42(3), 437–463. <https://doi.org/10.1080/01402382.2018.1504486>
- [190] Krämer, B., Fernholz, T., Husung, T., Meusel, J., & Voll, M. (2021). Right-wing populism as a worldview and online practice: Social media communication by ordinary citizens between ideology and lifestyles. *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 8(3), 235–264. <https://doi.org/10.1080/23254823.2021.1908907>
- [191] Kristen, V. (2021). *Komu zvoní Rada? Předvýběr nových radních ČT ukazuje odhodlání hlasovací mašiny ANO, SPD a KSČM*. Retrieved from <https://www.info.cz/nazory/komu-zvoni-rada>
- [192] Kříž, Z. (2021). The security perception and security policy of the Czech Republic, 1993–2018. *Defense and Security Analysis*, 37(1). <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831231>
- [193] Krueger, B. S. (2002). Assessing the potential of internet political participation in the United States: A resource approach. *American Politics Research*, 30(5), 476–498. <https://doi.org/10.1177/1532673X02030005002>
- [194] Krupka, J. (2021). *Povinné české potraviny? Nová munice pro vtipálky, trefují se hlavně do Babiše*. Retrieved from https://www.denik.cz/z_domova/povinny-prodej-potravin-vtipy.html
- [195] Ksiazek, T. B., Malthouse, E. C., & Webster, J. G. (2010). News-seekers and avoiders: Exploring patterns of total news consumption across media and the relationship to civic participation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 54(4), 551–568. <https://doi.org/10.1080/08838151.2010.519808>
- [196] Kubát, M., & Hartliński, M. (2019). Party Leaders in the Czech Populist Parties and Movements. *Polish Political Science Review*, 7(1), 107–119. <https://doi.org/10.2478/ppsr-2019-0007>
- [197] Kunštát, D. (2013). *Za rudou oponou. Komunisté a jejich voliči po roce 1989*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- [198] Ladner, A., & Milner, H. (1999). Do voters turn out more under proportional than majoritarian systems? The evidence from Swiss communal elections. *Electoral Studies*, 18(2), 235–250. [https://doi.org/10.1016/S0261-3794\(98\)00052-3](https://doi.org/10.1016/S0261-3794(98)00052-3)
- [199] Lane, R. E. (1959). *Political Life: Why People Get Involved in Politics*. Glencoe: The Free Press.
- [200] Lee, F. L. F., & Chan, J. M. (2016). Digital media activities and mode of participation in a protest campaign: a study of the Umbrella Movement. *Information, Communication & Society*, 19(1), 4–22. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2015.1093530>
- [201] Lee, F. L. F., Chen, H. T., & Chan, M. (2017). Social media use and university students' participation in a large-scale protest campaign: The case of Hong Kong's Umbrella Movement. *Telematics and Informatics*, 34(2), 457–469. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2016.08.005>
- [202] Leighley, J. E., & Nagler, J. (2007). Unions, voter turnout, and class bias in the US electorate, 1964–2004. *The Journal of Politics*, 69(2), 430–441. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2508.2007.00541.x>

- [203] Lenzi, C., & Perucca, G. (2021). People or Places that Don't Matter? Individual and Contextual Determinants of the Geography of Discontent. *Economic Geography*, 97(5). <https://doi.org/10.1080/00130095.2021.1973419>
- [204] León, G. (2017). Turnout, political preferences and information: Experimental evidence from Peru. *Journal of Development Economics*, 127, 56–71. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2017.02.005>
- [205] Liberini, F., Redoano, M., Russo, A., Cuevas, Á., & Cuevas, R. (2021). Politics in the Facebook Era - Evidence from the 2016 US Presidential Elections. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3584086>
- [206] Lijphart, A. (1997). Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma Presidential Address, American Political Science Association, 1996. *American Political Science Review*, 91(1), 1–14. <https://doi.org/10.2307/2952255>
- [207] Lisi, M. (2011). Campaign Effects in a Changing Environment: The 2006 Italian Legislative Elections. *Journal of Political Marketing*, 10(4), 328–349. <https://doi.org/10.1080/15377857.2011.614534>
- [208] Los, B., McCann, P., Springford, J., & Thissen, M. (2017). The mismatch between local voting and the local economic consequences of Brexit. *Regional Studies*, 51(5), 786–799. <https://doi.org/10.1080/00343404.2017.1287350>
- [209] Luce, R. D., & von Winterfeldt, D. (1994). What Common Ground Exists for Descriptive, Prescriptive, and Normative Utility Theories? *Management Science*, 40(2), 263–279. <https://doi.org/10.1287/mnsc.40.2.263>
- [210] Macháček, M. (2015). *Soumrak ekonomie? K problému formalizace a krize smyslu společenské vědy*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava.
- [211] Madise, Ü., & Martens, T. (2006). E-voting in Estonia 2005. The first practice of country-wide binding Internet voting in the world. *Electronic Voting 2006 - 2nd International Workshop*.
- [212] Mair, P. (2006). Ruling the void? The hollowing of Western democracy. *New Left Review*, 42, 25–51.
- [213] Mankiw, G. N., & Taylor, M. P. (2008). *Economics (Special ed. with coverage of the world financial crisis)*. London: Thomson.
- [214] Marker, S. (2020). Populist Mediation of the Pandemic. *Populism*, 3(2), 288–318. <https://doi.org/10.1163/25888072-BJA10011>
- [215] Marsh, M. (1998). Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections. *British Journal of Political Science*, 28(4), 591–607.
- [216] Marthaler, S. (2020). The Blue-Collar Electorate and La condition ouvrière in France. In *Partisan Dealignment and the Blue-Collar Electorate in France* (pp. 23–47). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-35465-7_2
- [217] Martin, P. S. (2004). Inside the Black Box of Negative Campaign Effects: Three Reasons Why Negative Campaigns Mobilize. *Political Psychology*, 25(4), 545–562. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2004.00386.x>
- [218] Martins, J. O. (2021). Regional policy narratives and the “geographies of discontent.” *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, Vol. 14. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsab024>

- [219] Matsusaka, J. G. (1995). Explaining voter turnout patterns: An information theory. *Public Choice*, 84(1–2), 91–117. <https://doi.org/10.1007/BF01047803>
- [220] Mattila, M. (2003). Why bother? Determinants of turnout in the European elections. *Electoral Studies*, 22(3), 449–468. [https://doi.org/10.1016/S0261-3794\(01\)00054-3](https://doi.org/10.1016/S0261-3794(01)00054-3)
- [221] McCann, P. (2020). Perceptions of regional inequality and the geography of discontent: insights from the UK. *Regional Studies*, 54(2), 256–267. <https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1619928>
- [222] McCann, P., & Ortega-Argilés, R. (2021). The UK “geography of discontent”: Narratives, Brexit and inter-regional “levelling up.” *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 14(3). <https://doi.org/10.1093/cjres/rsab017>
- [223] McLaren, L. M. (2004). Opposition to European integration and fear of loss of national identity: Debunking a basic assumption regarding hostility to the integration project. *European Journal of Political Research*, 43(6), 895–912. <https://doi.org/10.1111/j.0304-4130.2004.00179.x>
- [224] McNulty, J. E. (2005). Phone-Based GOTV—What’s on the Line? Field Experiments with Varied Partisan Components, 2002-2003. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 601(1), 41–65. <https://doi.org/10.1177/0002716205278176>
- [225] Mises, L. Von, & Greaves, B. B. (2007). *Human Action: A Treatise on Economics*. Indianapolis: Ind. Liberty Fund.
- [226] Mitchell, A., Gottfried, J., Barthel, M., & Shearer, E. The Modern News Consumer: News Attitudes And Practices In The Digital Era. , Pew Research Center § (2016).
- [227] Molle, A. (2019). Religion and right-wing populism in Italy: using ‘Judeo-Christian roots’ to kill the European Union.’ *Religion, State and Society*, 47(1), 151–168. <https://doi.org/10.1080/09637494.2018.1532266>
- [228] Morgan, S., & Lee, J. (2018). Trump Voters and the White Working Class. *Sociological Science*, 5, 234–245. <https://doi.org/10.15195/v5.a10>
- [229] Morris, S. D. (1999). Corruption and the Mexican political system: Continuity and change. *Third World Quarterly*, 20(3), 623–643. <https://doi.org/10.1080/01436599913721>
- [230] MPSV. (2022). Nezaměstnanost. Retrieved July 1, 2022, from <https://www.mpsv.cz/nezamestnanost>
- [231] Mudde, C. (2007). Populist Radical Right Parties in Europe. In *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511492037>
- [232] Mueller, D. C. (2003). *Public Choice III* (1st ed.). New York: Cambridge University Press.
- [233] Müller, P., & Schulz, A. (2021). Alternative media for a populist audience? Exploring political and media use predictors of exposure to Breitbart, Sputnik, and Co. *Information, Communication & Society*, 24(2), 277–293. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2019.1646778>
- [234] Mutz, D. C., & Reeves, B. (2005). The New Videomalaise: Effects of Televised Incivility on Political Trust. *American Political Science Review*, 99(1), 1–15. <https://doi.org/10.1017/S0003055405051452>

- [235] Nawara, S. P. (2016). The abilities and decisions of regular and irregular voters in American presidential elections. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 26(4), 470–488. <https://doi.org/10.1080/17457289.2016.1197930>
- [236] Naxera, V. (2018). The never-ending story: Czech governments, corruption and populist anti-corruption rhetoric (2010-2018). *Politics in Central Europe*, 14(3), 31–54. <https://doi.org/10.2478/pce-2018-0017>
- [237] Nel·lo, O., & Gomà, A. (2018). Geographies of discontent: urban segregation, political attitudes and electoral behaviour in Catalonia. *City, Territory and Architecture*, 5(1), 23. <https://doi.org/10.1186/s40410-018-0099-z>
- [238] Neumann, J. Von, & Morgenstern, O. (1944). *Theory of Games and Economic Behavior*. Princeton: Princeton University Press.
- [239] Nevitte, N., Blais, A., Gidengil, E., & Nadeau, R. (2000). *Unsteady State: The 1997 Canadian Federal Election*. Oxford: Oxford University Press.
- [240] Nickerson, D. W., Friedrichs, R. D., & King, D. C. (2006). Partisan Mobilization Campaigns in the Field: Results from a Statewide Turnout Experiment in Michigan. *Political Research Quarterly*, 59(1), 85–97. <https://doi.org/10.1177/106591290605900108>
- [241] Nimrod, G. (2019). Selective motion: media displacement among older Internet users. *Information Communication and Society*, 22(9), 1269–1280. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2017.1414865>
- [242] Niskanen, W. A. (1971). *Bureaucracy and Representative Government*. Chicago: Aldine-Atherton.
- [243] Niven, D. (2004). The mobilization solution? Face-to-face contact and voter turnout in a municipal election. *Journal of Politics*, 66(3). <https://doi.org/10.1111/j.1468-2508.2004.00280.x>
- [244] Norris, P. (2001). *Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [245] Norris, P., & Inglehart, R. (2019). Cultural Backlash. In *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108595841>
- [246] Novinky. (2018, April). Hlasovací koalice ANO, SPD a KSČM jede dál.
- [247] Öner, S. (2020). Growing Fusion of Populism and Euroscepticism in Italy: A Comparative Analysis of the League and The Five Star Movement. *Tripodos*, (49), 13–28. <https://doi.org/10.51698/tripodos.2020.49p13-28>
- [248] Oostveen, A. M., & van den Besselaar, P. (2004). Internetne glasovalne tehnologije in državljanska participacija z vidika uporabnikov. *Javnost*, 11(1), 61–78. <https://doi.org/10.1080/13183222.2004.11008847>
- [249] Orford, S., Railings, C., Thrasher, M., & Borisjuk, G. (2011). Changes in the Probability of Voter Turnout When Resiting Polling Stations: A Case Study in Brent, UK. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 29(1), 149–169. <https://doi.org/10.1068/c1013r>
- [250] Oxford Analytica. (2017). Moderate Czech Euroscepticism will cause no EU rupture. *Emerald Expert Briefings*, (oxan-db). <https://doi.org/10.1108/OXAN-DB225589>

- [251] Oxford Analytica. (2018). SPD will want ‘Czexit’ referendum as price of support. *Expert Briefings*. <https://doi.org/10.1108/OXAN-ES232074>
- [252] Paget, D. (2019). The Rally-Intensive Campaign: A Distinct Form of Electioneering in Sub-Saharan Africa and Beyond. *The International Journal of Press/Politics*, 24(4), 444–464. <https://doi.org/10.1177/1940161219847952>
- [253] Palfrey, T. R., & Rosenthal, H. (1983). A strategic calculus of voting. *Public Choice*, 41(1), 7–53. <https://doi.org/10.1007/BF00124048>
- [254] Paolino, P. (2001). Maximum Likelihood Estimation of Models with Beta-Distributed Dependent Variables. *Political Analysis*, 9(4), 325–346. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.pan.a004873>
- [255] Papke, L. E., & Wooldridge, J. M. (1996). Econometric methods for fractional response variables with an application to 401(k) plan participation rates. *Journal of Applied Econometrics*, 11(6), 619–632. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1255\(199611\)11:6<619::AID-JAE418>3.0.CO;2-1](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1255(199611)11:6<619::AID-JAE418>3.0.CO;2-1)
- [256] Pérez-Liñán, A. (2001). Neoinstitutional accounts of voter turnout: Moving beyond industrial democracies. *Electoral Studies*, 20(2), 281–297. [https://doi.org/10.1016/S0261-3794\(00\)00019-6](https://doi.org/10.1016/S0261-3794(00)00019-6)
- [257] Persson, M., Sundell, A., & Öhrvall, R. (2014). Does Election Day weather affect voter turnout? Evidence from Swedish elections. *Electoral Studies*, 33, 335–342. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2013.07.021>
- [258] Petitpas, A., Jaquet, J. M., & Sciarini, P. (2021). Does E-Voting matter for turnout, and to whom? *Electoral Studies*, 71, 102245. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2020.102245>
- [259] Pilet, J.-B. (2007). Choosing compulsory voting in Belgium: strategy and ideas combined. *Paper for the ECPR Joint Sessions Workshop ‘Compulsory Voting: Principles and Practice*, 7–12.
- [260] Pinkleton, B. E., Austin, E. W., & Fortman, K. K. J. (1998). Relationships of media use and political disaffection to political efficacy and voting behavior. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 42(1). <https://doi.org/10.1080/08838159809364433>
- [261] Plane, D. L., & Gershtenson, J. (2004). Candidates’ Ideological Locations, Abstention, and Turnout in U.S. Midterm Senate Elections. *Political Behavior*, 26(1), 69–93. <https://doi.org/10.1023/B:POBE.0000022344.05382.b4>
- [262] Pomerantsev, P. (2019). The disinformation age: A revolution in propaganda. *The Guardian*.
- [263] Potrafke, N., & Roesel, F. (2020). Opening hours of polling stations and voter turnout: Evidence from a natural experiment. *The Review of International Organizations*, 15(1), 133–163. <https://doi.org/10.1007/s11558-018-9305-8>
- [264] Powell, A., Williams, C. K., Bock, D. B., Doellman, T., & Allen, J. (2012). E-Voting intent: A comparison of young and elderly voters. *Government Information Quarterly*, 29(3), 361–372.
- [265] Prato, C., & Wolton, S. (2018). Rational ignorance, populism, and reform. *European Journal of Political Economy*, 55, 119–135. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2017.11.006>

- [266] Primrose, D. (2017). The subjectification of “homo economicus” in behavioural economics. *Journal of Australian Political Economy*, (80), 88–128. <https://doi.org/10.3316/ielapa.308685192870062>
- [267] Prior, M. (2005). News vs. entertainment: How increasing media choice widens gaps in political knowledge and turnout. *American Journal of Political Science*, 49(3), 577–592. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2005.00143.x>
- [268] Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- [269] Radcliff, B., & Davis, P. (2000). Labor Organization and Electoral Participation in Industrial Democracies. *American Journal of Political Science*, 44(1), 132. <https://doi.org/10.2307/2669299>
- [270] Rahn, W. M., Yoon, K. S., Garet, M., Lipson, S., & Loflin, K. (2009). Geographies of trust. *American Behavioral Scientist*, 52(12). <https://doi.org/10.1177/0002764209331531>
- [271] Rallings, C., Thrasher, M., & Borisyuk, G. (2003). Seasonal factors, voter fatigue and the costs of voting. *Electoral Studies*, 22(1), 65–79. [https://doi.org/10.1016/S0261-3794\(01\)00047-6](https://doi.org/10.1016/S0261-3794(01)00047-6)
- [272] Ramírez, R. (2005). Giving Voice to Latino Voters: A Field Experiment on the Effectiveness of a National Nonpartisan Mobilization Effort. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 601(1), 66–84. <https://doi.org/10.1177/0002716205278422>
- [273] Ramsey, F. L., & Schafer, D. W. (2002). *The Statistical Sleuth: A Course in Methods of Data Analysis*. Boston: Cengage Learning.
- [274] Řeháková, B. (2000). Nebojte se logistické regrese. *Sociologický Časopis*, 36(4), 475–492.
- [275] Reif, K., & Schmitt, H. (1980). Nine second-order national elections—a conceptual framework for the analysis of European Election results. *European Journal of Political Research*, 8(1), 3–44. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1980.tb00737.x>
- [276] Riker, W. H., & Ordeshook, P. C. (1968). A Theory of the Calculus of Voting. *American Political Science Review*, 62(1), 25–42. <https://doi.org/10.1017/S000305540011562X>
- [277] Rodríguez-Pose, A. (2018). The revenge of the places that don’t matter (and what to do about it). *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 11(1), 189–209. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsx024>
- [278] Rone, J. (2020). Far right alternative news media as ‘indignation mobilization mechanisms’: how the far right opposed the Global Compact for Migration. *Information Communication and Society*. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2020.1864001>
- [279] Sagarzazu, I., & Klüver, H. (2017). Coalition Governments and Party Competition: Political Communication Strategies of Coalition Parties. *Political Science Research and Methods*, 5(2). <https://doi.org/10.1017/psrm.2015.56>
- [280] Salmela, M., & von Scheve, C. (2017). Emotional roots of right-wing political populism. *Social Science Information*, 56(4), 567–595. <https://doi.org/10.1177/0539018417734419>
- [281] Samuelson, P. A. (1938). A Note on the Pure Theory of Consumer’s Behaviour. *Economica*, 5(17), 61. <https://doi.org/10.2307/2548836>

- [282] Samuelson, P. A. (1948). Consumption Theory in Terms of Revealed Preference. *Economica*, 15(60), 243. <https://doi.org/10.2307/2549561>
- [283] Santana, A., & Aguilar, S. (2021). How costly is voting? Explaining individual differences in the costs of voting. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 31(1), 119–139. <https://doi.org/10.1080/17457289.2019.1658196>
- [284] Satori, G. (1976). *Parties and Party System: A Framework for Analysis*. London: Cambridge University Press.
- [285] Sawicka, Z. (2019). How Facebook Polarizes Public Debate in Poland - Polish Filter Bubble. *Social Communication*, 2(20), 45–52. <https://doi.org/10.2478/sc-2019-0008>
- [286] Scala, D. J., & Johnson, K. M. (2017). Political Polarization along the Rural-Urban Continuum? The Geography of the Presidential Vote, 2000–2016. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 672(1), 162–184. <https://doi.org/10.1177/0002716217712696>
- [287] Schram, A., & Sonnemans, J. (1996). Why people vote: Experimental evidence. *Journal Of Economic Psychology*, 17(4), 417–442.
- [288] Schroeder, R. (2019). Digital Media and the Entrenchment of Right-Wing Populist Agendas. *Social Media + Society*, 5(4), 205630511988532. <https://doi.org/10.1177/2056305119885328>
- [289] Schulz-Herzenberg, C. (2019). To Vote or Not? Testing Micro-level Theories of Voter Turnout in South Africa's 2014 General Elections. *Politikon*, 46(2), 139–156. <https://doi.org/10.1080/02589346.2019.1595879>
- [290] Schwarzenegger, C. (2021). Understanding the Users of Alternative News Media—Media Epistemologies, News Consumption, and Media Practices. *Digital Journalism*. <https://doi.org/10.1080/21670811.2021.2000454>
- [291] Sehl, A., Simon, F. M., & Schroeder, R. (2022). The populist campaigns against European public service media: Hot air or existential threat? *International Communication Gazette*, 84(1), 3–23. <https://doi.org/10.1177/1748048520939868>
- [292] Senlier, N., Yildiz, R., & Aktaş, E. D. (2009). A Perception Survey for the Evaluation of Urban Quality of Life in Kocaeli and a Comparison of the Life Satisfaction with the European Cities. *Social Indicators Research*, 94(2), 213–226. <https://doi.org/10.1007/s11205-008-9361-1>
- [293] Siaroff, A., & Merer, J. W. A. (2002). Parliamentary Election Turnout in Europe since 1990. *Political Studies*, 50(5), 916–927. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00400>
- [294] Sigelman, L., & Jewell, M. E. (1986). From Core to Periphery: A Note on the Imagery of Concentric Electorates. *The Journal of Politics*, 48(2), 440–449. <https://doi.org/10.2307/2131103>
- [295] Simmel, G. (2012). *The metropolis and mental life*. Routledge.
- [296] Simon, H. A. (1957). *Models of man*. New York, London: John Wiley, Chapman & Hall.
- [297] Simon, H. A. (1993). Decision Making: Rational, Nonrational, and Irrational. *Educational Administration Quarterly*, 29(3), 392–411. <https://doi.org/10.1177/0013161X93029003009>
- [298] Sirůček, P. (2002). Pojetí člověka a racionality v ekonomických teoriích. *Marathon*, 6(3), 4–20.

- [299] Sjøvaag, H., & Ohlsson, J. (2019). Media Ownership and Journalism. In *Oxford Research Encyclopedia of Communication* (pp. 70–75). Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.839>
- [300] Smets, K., & van Ham, C. (2013). The embarrassment of riches? A meta-analysis of individual-level research on voter turnout. *Electoral Studies*, 32(2), 344–359. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2012.12.006>
- [301] Smith, A. (1759). *The theory of moral sentiments*. London: Printed for A. Millar, and A. Kincaid and J. Bell, in Edinburgh.
- [302] Smith, K., & Sylvester-Tran, D. (2016). It's not convenient : early and weekend voting. In B. A. King & K. Hale (Eds.), *Why don't Americans vote?: causes and consequences*. Santa Barbara, California: ABC-CLIO.
- [303] Solt, F. (2008). Economic inequality and democratic political engagement. *American Journal of Political Science*, 52(1), 48–60. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2007.00298.x>
- [304] Solvak, M., & Vassil, K. (2018). Could Internet Voting Halt Declining Electoral Turnout? New Evidence That E-Voting Is Habit Forming. *Policy and Internet*, 10(1), 4–21. <https://doi.org/10.1002/POI3.160>
- [305] Sørensen, R. J. (2019). The impact of state television on voter turnout. *British Journal of Political Science*, 49(1), 257–278. <https://doi.org/10.1017/S000712341600048X>
- [306] Stadelmann, D., & Torgler, B. (2013). Bounded rationality and voting decisions over 160 years: Voter behavior and increasing complexity in decision-making. *PLoS ONE*, 8(12). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0084078>
- [307] Steiner, N. D. (2010). Economic globalization and voter turnout in established democracies. *Electoral Studies*, 29(3), 444–459. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2010.04.007>
- [308] Stejskal, J., Ochrana, F., & Mikušová Meričková, B. (2020). *Rozhodování o věcech veřejných*. Praha: Wolters Kluwer ČR.
- [309] Štětka, V., Mazák, J., & Vochočová, L. (2020). “Nobody Tells us What to Write about”: the Disinformation Media Ecosystem and Its Consumers in the Czech Republic. *Javnost - The Public*, 28(1), 90–109. <https://doi.org/10.1080/13183222.2020.1841381>
- [310] Stigsdotter, U. K., Ekholm, O., Schipperijn, J., Toftager, M., Kamper-Jørgensen, F., & Randrup, T. B. (2010). Health promoting outdoor environments - Associations between green space, and health, health-related quality of life and stress based on a Danish national representative survey. *Scandinavian Journal of Public Health*, 38(4), 411–417. <https://doi.org/10.1177/1403494810367468>
- [311] Stojarová, V. (2018). Populist, Radical and Extremist Political Parties in Visegrad countries vis à vis the migration crisis. In the name of the people and the nation in Central Europe. *Open Political Science*, 1(1), 32–45. <https://doi.org/10.1515/openps-2018-0001>
- [312] Stoker, L., & Jennings, M. K. (1995). Life-Cycle Transitions and Political Participation: The Case of Marriage. *American Political Science Review*, 89(2), 421–433. <https://doi.org/10.2307/2082435>
- [313] Strate, J. M., Parrish, C. J., Elder, C. D., & Ford, C. (1989). Life Span Civic Development and Voting Participation. *American Political Science Review*, 83(2), 443–464. <https://doi.org/10.2307/1962399>

- [314] Strömbäck, J., Djerf-Pierre, M., & Shehata, A. (2013). The dynamics of political interest and news media consumption: A longitudinal perspective. *International Journal of Public Opinion Research*, 25(4), 414–435. <https://doi.org/10.1093/ijpor/eds018>
- [315] Stroud, N. J. (2008). Media use and political predispositions: Revisiting the concept of selective exposure. *Political Behavior*, 30(3), 341–366. <https://doi.org/10.1007/s11109-007-9050-9>
- [316] Stubbs, P., & Lendvai-Bainton, N. (2020). Authoritarian Neoliberalism, Radical Conservatism and Social Policy within the European Union: Croatia, Hungary and Poland. *Development and Change*, 51(2), 540–560. <https://doi.org/10.1111/dech.12565>
- [317] Syrovatka, J. (2018). Media: The Disinformation Conundrum. *Transitions Online*, (04/04), 7–11.
- [318] Thaler, R. H. (2017). *Neočekávané chování*. Praha: Argo, Dokořán.
- [319] Theocharis, Y., & Lowe, W. (2016). Does Facebook increase political participation? Evidence from a field experiment. *Information Communication and Society*, 19(10). <https://doi.org/10.1080/1369118X.2015.1119871>
- [320] Thompson-Saud, G., Gelcich, S., & Barraza, J. (2018). Marine environmental issues in the mass media: Insights from television, newspaper and internet searches in Chile. *Ocean & Coastal Management*, 165, 154–160. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2018.08.015>
- [321] Tolbert, C. J., & McNeal, R. S. (2003). Unraveling the Effects of the Internet on Political Participation? *Political Research Quarterly*, 56(2). <https://doi.org/10.1177/106591290305600206>
- [322] Topf, R. (2003). Beyond Electoral Participation. In *Citizens and the State*. <https://doi.org/10.1093/0198294735.003.0003>
- [323] Tran, H. (2013). Does exposure to online media matter? The knowledge gap and the mediating role of news use. *International Journal of Communication*, 7(1), 831–852.
- [324] Trumm, S., & Sudulich, L. (2018). What does it take to make it to the polling station? The effects of campaign activities on electoral participation. *Party Politics*, 24(2). <https://doi.org/10.1177/1354068816647209>
- [325] Tullock, G. (1965). *The Politics of Bureaucracy*. Washington: Public Affairs Press.
- [326] Tuomola, S., & Wahl-Jorgensen, K. (2022). Emotion Mobilisation through the Imagery of People in Finnish-Language Right-Wing Alternative Media. *Digital Journalism*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/21670811.2022.2061551>
- [327] Tuorto, D., & Blais, A. (2014). Angry enough to abstain? Turnout, political discontent and the economic crisis in the 2013 elections. *Polis*, 28(1), 25–36. <https://doi.org/10.1424/76408>
- [328] Unt, T., Solvak, M., & Vassil, K. (2016). *E-voting in Estonia. Technological Diffusion and Other Developments Over Ten Years (2005-2015)*.
- [329] Urbina, D. A., & Ruiz-Villaverde, A. (2019). A Critical Review of Homo Economicus from Five Approaches. *American Journal of Economics and Sociology*, 78(1), 63–93. <https://doi.org/10.1111/ajes.12258>

- [330] van den Berg, A. E., Koole, S. L., & van der Wulp, N. Y. (2003). Environmental preference and restoration: (How) are they related? *Journal of Environmental Psychology*, 23(2), 135–146. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(02\)00111-1](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(02)00111-1)
- [331] van Leeuwen, E. S., Halleck Vega, S., & Hogenboom, V. (2021). Does population decline lead to a “populist voting mark-up”? A case study of the Netherlands. *Regional Science Policy and Practice*, 13(2). <https://doi.org/10.1111/rsp3.12361>
- [332] Vassil, K., Solvak, M., Vinkel, P., Trechsel, A. H. A. H., & Alvarez, R. M. M. (2016). The diffusion of internet voting. Usage patterns of internet voting in Estonia between 2005 and 2015. *Government Information Quarterly*, 33(3), 453–459. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2016.06.007>
- [333] Verba, S., & Nie, N. H. (1987). *Participation in America: Political democracy and social equality*. University of Chicago Press.
- [334] Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Harvard University Press.
- [335] Vinkel, P., & Krimmer, R. (2017). The How and Why to Internet Voting and Attempt to Explain E-Stonia. In K. Krimmer, M. Volkamer, J. Barrat, J. Benaloh, N. Goodman, P. Ryan, & V. Teague (Eds.), *Electronic Voting Conference Proceedings. E-Vote-ID 2016* (pp. 178–191). Bregenz, Austria: Springer.
- [336] Volejníková, J. (2005). *Moderní kompendium ekonomických teorií: od antických zdrojů až po třetí tisíciletí*. Praha: Profess Consulting.
- [337] Vonbun-Feldbauer, R., & Matthes, J. (2018). Do Channels Matter?: Investigating media characteristics in the agenda-building process of an election campaign. *Journalism Studies*, 19(16), 2359–2378. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2017.1349547>
- [338] Vos, D., & Van Aelst, P. (2018). Does the Political System Determine Media Visibility of Politicians? A Comparative Analysis of Political Functions in the News in Sixteen Countries. *Political Communication*, 35(3), 371–392. <https://doi.org/10.1080/10584609.2017.1383953>
- [339] Vozna, L. (2016). *The Political Market with Asymmetric Information and Hybrid Democracy*. Retrieved from <http://www.storep.org/wp/wp-content/uploads/2013/08/STEP-2013-13-Vozna.pdf>
- [340] Weber, M. (1930). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Boston: Unwin Hyman.
- [341] Wilford, A. M. (2017). Polarization, Number of Parties, and Voter Turnout: Explaining Turnout in 26 OECD Countries. *Social Science Quarterly*, 98(5), 1391–1405. <https://doi.org/10.1111/ssqu.12366>
- [342] Wirth, L. (1938). Urbanism as a Way of Life. *American Journal of Sociology*, 44(1), 1–24. <https://doi.org/10.1086/217913>
- [343] Wittman, D. (1989). Why Democracies Produce Efficient Results. *Journal of Political Economy*, 97(6). <https://doi.org/10.1086/261660>
- [344] Wolak. (1994). An Econometric Analysis of the Asymmetric Information, Regulator-Utility Interaction. *Annales d'Économie et de Statistique*, (34), 13. <https://doi.org/10.2307/20075947>

- [345] Wolkenstein, F. (2013). The success of anti-system parties in the Austrian election reflects very real problems with political corruption. *LSE European Politics and Policy (EUROPP) Blog*. Retrieved from <http://eprints.lse.ac.uk/id/eprint/72350>
- [346] Wong, J. S. (2005). Mobilizing Asian American Voters: A Field Experiment. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 601(1), 102–114. <https://doi.org/10.1177/0002716205278450>
- [347] World Bank. (2017). *World development report 2017: Governance and the law*. Washington, DC: World Bank.
- [348] Yandri, P. (2017). The political geography of voters and political participation: Evidence from local election in Suburban Indonesia. *Indonesian Journal of Geography*, 49(1). <https://doi.org/10.22146/ijg.11315>
- [349] Yeandle, A. (2021). Does public broadcasting increase voter turnout? Evidence from the roll out of BBC radio in the 1920s. *Electoral Studies*, 74, 102407. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2021.102407>
- [350] Yoder, J. (2020). Does Property Ownership Lead to Participation in Local Politics? Evidence from Property Records and Meeting Minutes. *American Political Science Review*, 114(4), 1213–1229. <https://doi.org/10.1017/S0003055420000556>
- [351] Zbiral, R. (2021). Do Coalition Governments with Populist Parties Attempt to Rationalise Law-Making in Parliaments? Evidence from the Czech Chamber of Deputies. *Parliamentary Affairs*. <https://doi.org/10.1093/pa/gsab011>
- [352] Zeglovits, E., & Aichholzer, J. (2014). Are People More Inclined to Vote at 16 than at 18? Evidence for the First-Time Voting Boost Among 16- to 25-Year-Olds in Austria. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 24(3), 351–361. <https://doi.org/10.1080/17457289.2013.872652>
- [353] Zellner, A., & Huang, D. S. (1962). Further Properties of Efficient Estimators for Seemingly Unrelated Regression Equations. *International Economic Review*, 3(3), 300. <https://doi.org/10.2307/2525396>
- [354] Zipp, J. F. (1985). Perceived Representativeness and Voting: An Assessment of the Impact of “Choices” vs. “Echoes.” *American Political Science Review*, 79(1), 50–61. <https://doi.org/10.2307/1956118>

Přílohy

Příloha A - *Dotazníkové šetření*

Průzkum o volbách 2020/1

Dobrý den,

rádi bychom Vás požádali o odpovědi k tématu voleb a médií pro vědeckou studii probíhající na Univerzitě Pardubice. Všechny odpovědi jsou anonymní a nebudou nijak provázány s Vašimi identifikačními údaji. Po zodpovězení otázek budete přesměrován/a zpět na webové stránky Českého národního panelu.

Děkujeme za spolupráci!

G0B: kvóty

Následující 3 otázky ověří, zda můžete být zařazen/a do tohoto průzkumu, nebo již byl sebrán dostatečný počet odpovědí (v tom případě budete automaticky přesměrován/a na web Českého národního panelu).

Jste: *

- Žena
- Muž

Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání? *

- Základní (včetně neukončeného)
- Střední, vyučení bez maturity
- Úplné střední s maturitou, vyšší odborné, nástavbové
- Vysokoškolské

Zvolte prosím vaši věkovou kategorii: *

- 18-29 let
- 30-49 let
- 50-64 let
- 65 let a více

1

Účastnil/a jste se voleb do poslanecké sněmovny (volby poslanců a poslankyň) v těchto letech? *

	Ano	Ne	Nemohl/a jsem se zúčastnit z důvodu nízkého věku - nebylo mi 18 let	Nepamatuji si
Volby 2010	☐	☐	☐	☐
Volby 2013	☐	☐	☐	☐
Volby 2017 – poslední volby	☐	☐	☐	☐

Pamatujete si, kolik přibližně soutěžilo politických stran a hnutí v posledních volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017? *

- 1 až 9
- 10 až 19
- 20 až 29
- 30 až 39
- 40 a více
- Nevím

2

Posledních voleb do Poslanecké sněmovny se účastnilo 31 politických stran a hnutí. Tento počet je podle Vás: *

- Přiměřený
- Nízký – chtěl/a bych více
- Vysoký – chtěl/a bych méně
- Nevím, není relevantní

Vnímal/a jste v těchto volbách rozdíly v politických programech jednotlivých stran či hnutí? *

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nepamatuji si
- Nesledoval/a jsem tyto volby

Pokud si dokážete vzpomenout, byl/a jste před posledním volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2017 spokojen/a nebo nespokojen/a se situací v následujících oblastech? *

	Velmi spokojen/a	Spíše spokojen/a	Spíše nespokojen/a	Velmi nespokojen/a	Nedokážu posoudit
Váš život celkově	☐	☐	☐	☐	☐
Finanční situace Vaší domácnosti	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonomická situaci v České republice	☐	☐	☐	☐	☐
Politická situaci v České republice	☐	☐	☐	☐	☐

Jak podle Vašeho názoru ovlivnil výsledek posledních voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2017 následující oblasti? *

	Nijak neovlivnil	Ovlivnil k lepšímu	Ovlivnil k horšímu	Nedokážu posoudit
Váš život celkově	☐	☐	☐	☐
Finanční situaci	☐	☐	☐	☐

	Nijak neovlivnil	Ovlivnil k lepšímu	Ovlivnil k horšímu	Nedokážu posoudit
Vaší domácnosti				
Ekonomickou situaci v České republice	☐	☐	☐	☐
Politickou situaci v České republice	☐	☐	☐	☐

V roce 2021 by měly být volby do Poslanecké sněmovny. Myslíte, že půjdete volit?

*

- Rozhodně ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Rozhodně ne
- Nevím

3

Usnadnila by Vám některá z následujících změn Vaši účast ve volbách do Poslanecké sněmovny? Vyberte prosím, která či které opatření by Vám účast usnadnila:

- Pracovní volno v den voleb
- Prodloužení otevírací doby volebních místností v pátek a sobotu od 8 hodin do 24 hodin
- Volební místnost blíže Vašemu bydlišti, než je tomu nyní
- Zavedení elektronického hlasování (přes počítač nebo mobilní telefon)
- Zavedení korespondenčního hlasování (poštou)
- Hlasování prostřednictvím zástupce (hlas za Vás hodí někdo jiný)
- Možnost hlasovat dříve (např. když v době voleb jedu na dovolenou)
- Spojení voleb do Poslanecké sněmovny s dalšími volbami

Nápověda: Můžete vybrat více možností.

Uvedl/a jste, že v příštích volbách nepůjdete volit, nebo ještě nevíte. Usnadnila by Vám některá z následujících změn Vaši účast ve volbách natolik, že byste šel/šla volit, pokud by byla zavedena? Pokud ano, vyberte prosím, která či které: *

Na tuto otázku odpovězte pouze tehdy, jsou-li splněny následující podmínky:

Odpověď byla 'Spíše ne' *nebo* 'Rozhodně ne' *nebo* 'Nevím' k otázce '11 [Q8]' (V roce 2021 by měly být volby do Poslanecké sněmovny. Myslíte, že půjdete volit?)

- Pracovní volno v den voleb
- Prodloužení otevírací doby volebních místností v pátek a sobotu od 8 hodin do 24 hodin
- Volební místnost blíže Vašemu bydlišti, než je tomu nyní
- Zavedení elektronického hlasování (přes počítač nebo mobilní telefon)
- Zavedení korespondenčního hlasování (poštou)
- Hlasování prostřednictvím zástupce (hlas za Vás hodí někdo jiný)
- Možnost hlasovat dříve (když v době voleb jedu na dovolenou)
- Spojení voleb do Poslanecké sněmovny s dalšími volbami
- Volit nepůjdu, je úplně jedno, co se změní.
- Volit bych šel/šla, jen pokud by se změnilo něco jiného

Nápověda: Můžete vybrat více možností.

Co by se mělo změnit?

Na tuto otázku odpovězte pouze tehdy, jsou-li splněny následující podmínky:

Odpověď byla k otázce '13 [Q10]' (Uvedl/a jste, že v příštích volbách nepůjdete volit, nebo ještě nevíte. Usnadnila by Vám některá z následujících změn Vaši účast ve volbách natolik, že byste šel/šla volit, pokud by byla zavedena? Pokud ano, vyberte prosím, která či které:)

Představte si, že by se nyní v České republice zavedla povinná volební účast. To znamená, že každý občan s volebním právem by měl zákonem stanovenou povinnost se voleb zúčastnit. V případě neúčasti by hrozila finanční pokuta, tak je tomu např. v Belgii nebo Lucembursku. Zúčastnil/a byste se v takovém případě voleb? *

- Rozhodně ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Rozhodně ne
- Nerozumím otázce
- Nevím

Uvádíte, že při zavedení povinné volební účasti byste nešel/nešla k volbám i přesto, že by hrozila pokuta. Jak vysoká by musela být finanční pokuta, abyste toto rozhodnutí změnil/a a šel/šla raději volit? *

Na tuto otázku odpovězte pouze tehdy, jsou-li splněny následující podmínky:

Odpověď byla 'Rozhodně ne' nebo 'Spíše ne' k otázce '15 [Q11]' (Představte si, že by se nyní v České republice zavedla povinná volební účast. To znamená, že každý občan s volebním právem by měl zákonem stanovenou povinnost se voleb zúčastnit. V případě neúčasti by hrozila finanční pokuta, tak je tomu např. v Belgii nebo Lucembursku. Zúčastnil/a byste se v takovém případě voleb?)

Nápověda: Pokutě by se nešlo vyhnout žádným způsobem, musel by ji zaplatit každý, kdo by nešel volit, bez ohledu na výši příjmu apod.

4

K čemu obvykle využíváte následující média? *

	Nevyžívám	Rekreace, odpočinek	Vzdělávání, osobní rozvoj	Zábava	Zpravodajství, získávání zpráv	K něčemu jinému
Tisk – tištěná média	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Televize	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rádio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Nápověda: U každého média označte, k čemu je využíváte.

Na jaké televizní stanici nebo internetové televizi nejčastěji sledujete zpravodajství (televizní noviny)? *

- Česká televize
- Nova
- Prima
- Seznam TV
- DVTV
- Jiné
- Nesleduji televizní zpravodajství

Četl/a jste v posledním půl roce zprávu z některého z těchto internetových serverů: Parlamentní listy, AC24, Aeronet, Sputnik, Protiproud? Je jedno, jestli jste zprávu četl přímo na jejich webových stránkách, nebo např. přes sociální síť nebo v e-mailu. *

- Ano
- Ne

Jak vnímáte zprávy na těchto výše uvedených webových stránkách - Parlamentní listy, AC24, Aeronet, Sputnik, Protiproud? *

Na tuto otázku odpovězte pouze tehdy, jsou-li splněny následující podmínky:

Odpověď byla 'Ano' k otázce '19 [Q15]' (Četl/a jste v posledním půl roce zprávu z některého z těchto internetových serverů: Parlamentní listy, AC24, Aeronet, Sputnik, Protiproud? Je jedno, jestli jste zprávu četl přímo na jejich webových stránkách, nebo např. přes sociální síť nebo v e-mailu.)

- Je to pro mne velmi důležitý zdroj informací
- Čtu je k doplnění či ověření informací z jiných médií
- Čtu je, ale jejich informacím nedůvěřuji
- Neznám je

- Nevím

Jak nakládáte s e-maily - nebo s podobnými zprávami na sociálních sítích - s politickým obsahem a s označením „přešli dále“ nebo „sdílejte“? *

- Čtu a přeposílám dál
- Čtu, ale nepřeposílám je dál
- Nečtu a považuji je za nežádoucí (spam)
- Nechodí mi
- Nevím

Sledujete na sociálních sítích (facebook, twitter, instagram) politický obsah, např. sledujete nějakého poslance/poslankyni, nebo politickou stranu? *

- Ano
- Ne
- Nepoužívám sociální sítě
- Nevím

5

S jakými z následujících výroků ohledně předvolebních průzkumů souhlasíte?

- Když to podle předvolebních průzkumů vypadá, že by vyhrál někdo, kdo nechci, je to pro mne důvod jít volit.
- Když to podle předvolebních průzkumů vypadá, že výsledky budou velmi vyrovnané, je to pro mne důvod jít volit.
- Kdyby se předvolební průzkumy zakázaly a nevědělo by se, jaká strana má šanci ve volbách uspět, šel/šla bych určitě volit.
- Předvolební průzkumy nesleduji.
- Předvolební průzkumy sleduji, ale nijak neovlivňují to, jestli půjdu či nepůjdu volit.

Nápověda: Můžete vybrat více možností.

Poskytují Vám politické strany před volbami do Poslanecké sněmovny informace, které nakonec vedou k rozhodnutí některou politickou stranu či hnutí volit? *

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nevím

Jak vnímáte následující formy komunikace politických stran během předvolební kampaně? *

	Rozhodně pozitivně	Spíše pozitivně	Spíše negativně	Rozhodně negativně	Nevím
E-mailové kampaně	☐	☐	☐	☐	☐
Osobní setkání s kandidáty, např. setkání s občany na náměstí	☐	☐	☐	☐	☐
Reklama – např. plakáty, reklama na internetu	☐	☐	☐	☐	☐
Televizní diskuse s kandidáty	☐	☐	☐	☐	☐

Jste členem/členkou nějaké organizace, spolku, komunity? Jsem členem/členkou:

*

- politické organizace, spolku, komunity – např. odbory, ochrana práv menšin, ochrana životního prostředí apod.

- nepolitické organizace, spolku, komunity – např. kulturní, sportovní, skaut apod.
- nějaké jiné organizace, spolku, komunity
- nejsem členem/členkou

Nápověda: Můžete vybrat více možností

8: Socdemo 1

Prosíme o vyplnění několika údajů pro statistické vyhodnocení odpovědí.

Kterou politickou stranu nebo hnutí jste volil/a v posledních volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017? *

Na tuto otázku odpovězte pouze tehdy, jsou-li splněny následující podmínky:

Odpověď byla 'Ano' k otázce '5 [Q1]' (Účastnil/a jste se voleb do poslanecké sněmovny (volby poslanců a poslankyň) v těchto letech? (Volby 2017 – poslední volby))

- ANO 2011
- ČSSD – Česká strana sociálně demokratická
- KDU-ČSL - Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová
- KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy
- ODS - Občanská demokratická strana
- Piráti
- SPD – Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura
- STAN – Starostové a nezávislí
- TOP 09
- Jinou stranu, hnutí
- Nechci uvést
- Nepamatuji si

V jakém kraji bydlíte? *

- Hlavní město Praha
- Středočeský kraj
- Jihočeský kraj
- Plzeňský kraj
- Karlovarský kraj
- Ústecký kraj
- Liberecký kraj
- Královéhradecký kraj
- Pardubický kraj
- Kraj Vysočina
- Jihomoravský kraj
- Olomoucký kraj
- Zlínský kraj
- Moravskoslezský kraj

Jaká je velikost obce, kde bydlíte? *

- Do 1 999 obyvatel
- 2 000 – 4 999 obyvatel
- 5 000 – 9 999 obyvatel

- 10 000 – 99 999 obyvatel
- 100 000 obyvatel a více

Která z možností vystihuje situaci ohledně Vašeho bydlení? *

- Bydlím ve vlastní nemovitosti (dům, byt)
- Nebydlím ve vlastní nemovitosti (dům, byt)
- Bydlím v bytě v družstevním vlastnictví
- Jiné

Jaký je váš věk? *

let

Jaká z možností nejlépe vystihuje Vaši situaci? *

- Zaměstnanec/kyně veřejného sektoru
- Zaměstnanec/kyně soukromého sektoru
- Neziskový sektor
- Podnikatel/ka
- Nezaměstnaný/á
- Starobní důchodce/kyně, invalidní důchodce/kyně
- Mateřská/rodičovská dovolená
- Student/studentka
- Nechci uvést

Jaké jste národnosti? *

- Česká/moravská/ slezská
- Slovenská
- Polská
- Německá
- Ukrajinská
- Vietnamská
- Jiné

9: Socdemo 2

Nejvyšší ukončené vzdělání: *

- Bez vzdělání
- Neukončené základní vzdělání
- Základní vzdělání
- Střední vč. vyučení (bez maturity)
- Úplné střední všeobecné (s maturitou)
- Úplné střední odborné (s maturitou)
- Nástavbové studium (vč. pomaturitního studia)
- Vyšší odborné vzdělání (absolutorium)
- Bakalářské (Bc., BcA.)
- Magisterské (Ing., MUDr., JUDr., PhDr., Mgr. aj.)
- Doktorské (Ph.D., ThD., DrSc. aj. tituly za jménem)

Rodinný stav: *

- Svobodný/svobodná
- Ženatý/vdaná/registrovaný
- Rozvedený/rozvedená
- Vdovec/vdova

K jakému náboženství se hlásíte? *

- Římskokatolická církev
- Českobratrská církev evangelická
- Církev československá husitská
- Pravoslavná církev
- Jiné
- bez vyznání
- Nechci uvést

Popište prosím Vaši domácnost: *

- Bydlím sám/sama
- Bydlím s rodiči/rodičem
- Bydlím s nějakým jiným příbuzným (sourozenec, prarodič...)
- Bydlím s přáteli (kolegy, kolegyněmi, spolužáky, spolubydlícím...)
- Bydlím s manželem / manželkou / partnerem / partnerkou
- Bydlím s alespoň jedním dítětem ve věku 0-9 let
- Bydlím s alespoň jedním dítětem ve věku 10-15 let
- Jiné

Nápověda: Můžete vybrat více možností

Jaký je Váš hrubý měsíční příjem? *

- Méně než 10.000 Kč
- 10.001 – 20.000 Kč
- 20.001 – 30.000 Kč
- 30.001 – 40.000 Kč
- 40.001 – 50.000 Kč
- Více než 50.000 Kč
- Nechci uvést

A úplně na závěr: pokud chcete cokoli doplnit k předcházejícím otázkám, zde je prostor.

Nezapomeňte prosím na závěr kliknout na tlačítko ODESLAT!

Poté budete automaticky přesměrován/a zpět na webové stránky Českého národního panelu. Děkujeme za Vaše odpovědi!